

ПРИТОВЕДКЕ

А. С. А. А. А.

P₁₉C_{IV} 1138/2/1.1

87.

~~М II 568~~

АЛЕКСАНДРА Андрића

ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА.

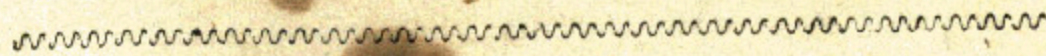
2731

2. часть.

~~ПРИПОВЕДКЕ~~

ПРИПОВЕДКЕ.

(Прво одделение.)

У БЕОГРАДУ.

Књижопечатњомъ А. Андрића.

1864.

11

АЛЕКСАНДРА АНДРЕЕВНА

ДЕЛО АНДРЕЕВНА

2. ПЕРВАЯ

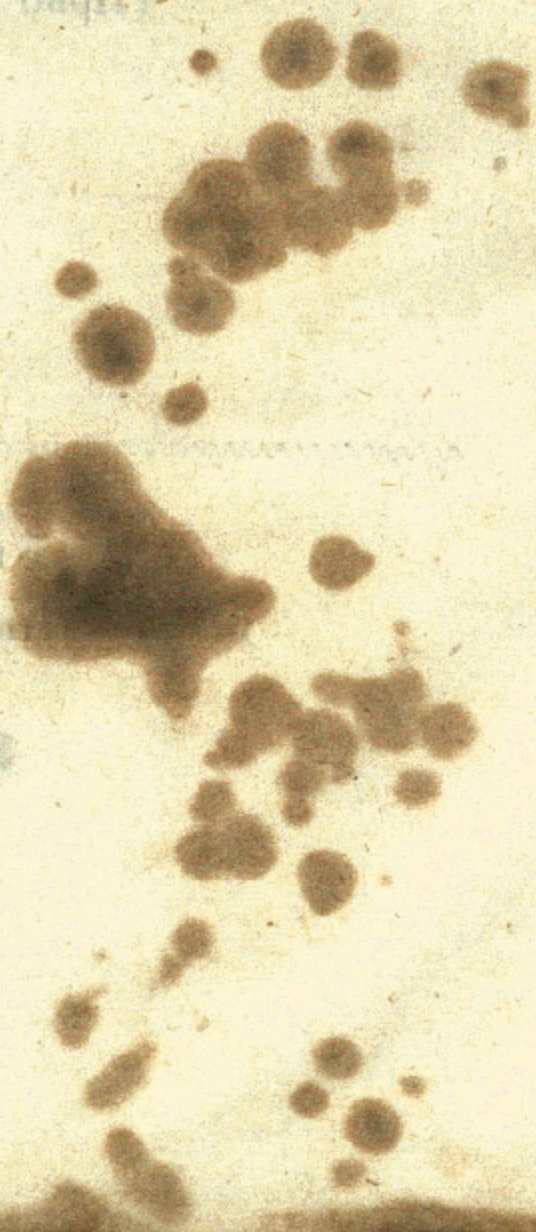
ИЗВЕЩАНИЕ

(по делу)

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Судьи А. Андреева

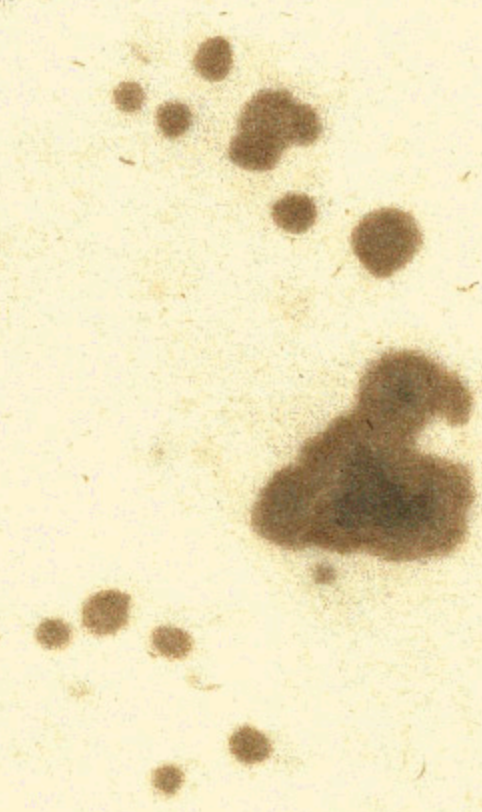
1901

..... 40 лнл

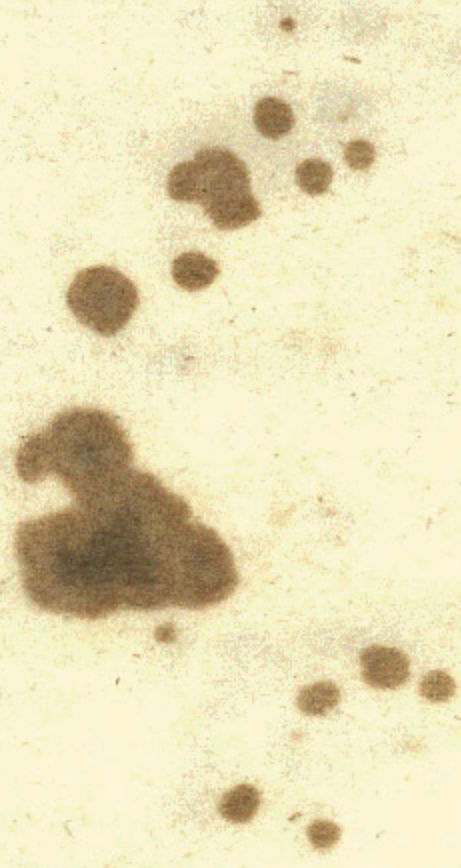
ПРИПОВЕДКЕ.

Кув. бр. 210 228

ПРИДОВЕДКЕ

НЪГОВОМЪ ВЫСОКОПРЕОСВЕЩЕНСТВУ

ВЫСОКОДОСТОЙНЪЙШЕМЪ,

ЕДИНОГЛАСНО ИЗБРАНОМЪ

Г. АРХИЕПИСКОПУ СРБСКОМЪ И МИТРОПОЛИТУ

КАРЛОВАЧКОМЪ,

САМУИЛУ МАШИРЕВИЋУ,

ЗА ЗАКЪ СТРАХОПОЧИТАНІЯ СВОГЪ, ПОСВЕЋУЕ ДЪЛЦЕ ОВО НА
ДАНЪ НЪГОВЕ ОБШТЕРАДОСТНЕ И ТОРЖЕСТВЕНЕ ИНШТАЛАЦІЕ

Издатель.

ИЗДАНИЕ ПЕРВОЕ

В САНКТ-ПЕТЕРБУРГЕ

В КНИГОВИДНОМ ОТДЕЛЕНИИ

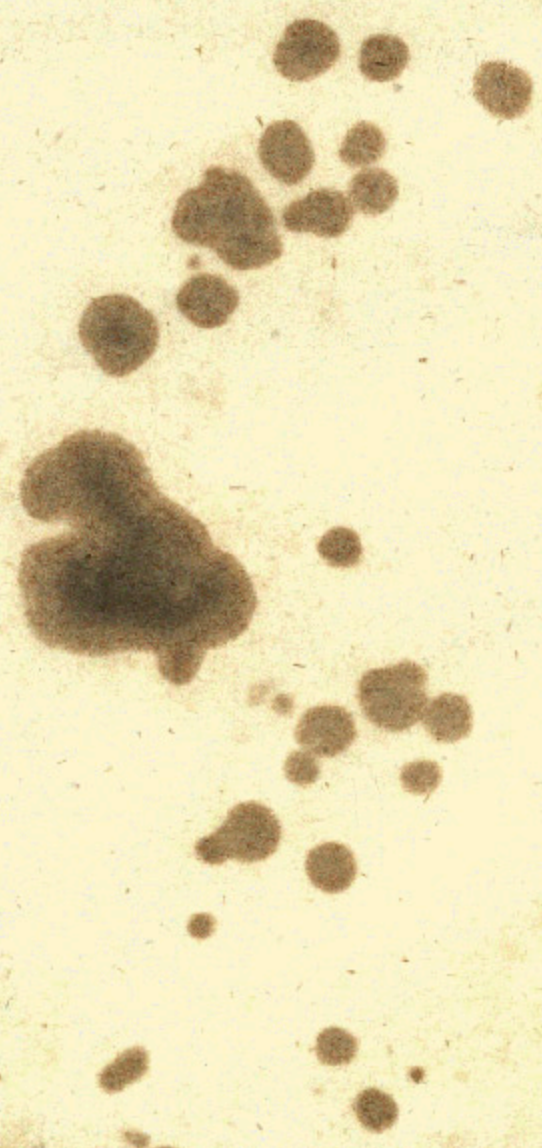
ИМПЕРАТОРСКОГО УЧЕБНО-НАУЧНОГО ЦЕНТРА

КАДЕМЬИ

КАДЕМЬИ

В САНКТ-ПЕТЕРБУРГЕ

ИЗДАНИЕ

M. Dimitrije
Bijelj

ЗМАЙ ОДЪ НОЂАЯ.

Приповедка изъ воєваня Србіє.

(По Прокопію Хохолушеку.)

Подне є было. Жарко сунаще красно сіяше се надъ Србіомъ, и нѣгови злаћени зраци преливаху се у целой леноти своіой надъ високимъ планинама Каблара и Овчара, и одъ туда одбіяху се у тиху долину плодне Мораве, па су часъ позлаћивали чисто површіє лаћане реке ове, а часъ су благомъ топлотомъ своіомъ цветна поля раскошно оживљавали и сазреванѣ усева промицали. Поморавѣ ово пунимъ правомъ називаю србскимъ раємъ, и ко є грчку Темпу видіо, или о нѣой као о седишту Богда и дражестны Богиня казивати чуо, тай текъ може о красоти Моравске долине истинито понятіє имати. Но у доба оно, о комъ смо приповедити наумили, нису та благословена поля тако дражестна была, као садъ; шта више, сва Србія быяше тако да кажемъ у црно завієна, єрбо є у години 1804 подъ турскимъ игомъ, или болѣ да речемъ, подъ свирепствомъ босански Спаія іошѣ горко стєняла. Онда є у Београду владао грозный Аганлія са свои другови Кучукъ Аліомъ, Мола Юсуфомъ и Фочићѣ Мехмедъ Агомъ; *) іошѣ су мутили Яничари и

*) Ови люди и Али Видаићѣ, были су предводители босански Спаія и Яничара, кои су противъ Султана побунише што є овай новости у царству заводити почео. Они разоре Београдъ и завладаю съ нѣимъ необуздано. Найвеће гоненіє Христіяна траяло є подъ овимъ бунтовницима, кои се Даіама назваше, одъ славенскогъ: Даія, коє значи Князь или господарь.

босанске Спаіє по србскомъ завичаю одъ села до села, да оплячкаю храмове и поотимаю утвари црквене, употреблююћи ий за потребу свою, іошъ су натеривали они србске девице, да имъ у китнястомъ руву коло играю, шилюћи ий после осквернѣне и голе у колибе нѣине на-трагъ, іошъ су дерали и убіяли убоице те Кнезове и Кметове, и у обште свакогъ, о комъ бы мислили, да има некій утокъ на србску раю, накратко, сва Србія подобна быяше губилишту, на комъ су босанске потурице вешачи, а бедна рая невинне жертве быде, па опетъ не-бяше у читавомъ Христіянству никогъ, да толикомъ сви-репству край учини. Но кровь токикій жертва ніє землю србску бадава квасила.

Таквогъ дана єдногъ, каквый смо у почетку наше приповедке описати потрудили се, иѣаше узъ обалу Мо-раве младый юнакъ єданъ, кой позорно на свакій чбунъ и честаръ мотряше, пре него бы у нѣга ступіо; тако исто изпытиваше онъ сваку дубраву и околне брегове, пре него бы се у равнице пустіо.

По широкимъ скерлетнимъ чакширама, и зеленой златомъ извезеной ѣурдіи, могао си га одма познати да є Србинъ, цо нѣговомъ низкомъ фесу, по црномъ на рамена паломъ брку, по дугой свагда затегнутой пушки, и по свиленомъ пасу, у комъ задевене бяху дивно око-вани пиштољи, по оштромъ као змія ятагану, рекао бы да є правый айдукъ, то єсть єданъ одъ оны юнака, кои су свако тренуѣе готови были, животъ за предраго оте-чество жертвовати, кои су данъ и ноѣ Турке гонећи, злотворе и душмане своє немилице таманили, и тако мило за драго враѣали имъ. На єданъ путь савіє поме-нутый витезъ съ пута, и упути се у гору. Изъ свакогъ нѣговогъ покрета могао си заключити, да є нешто нео-бычайно опазіо. Пригнутъ и заклонѣиъ кукурузнимъ лиш-ѣемъ ступаше полако напредъ, нескидаюћи очи съ єдне недалеко одстоєѣе точке. О, айдукко є око добро, и она чалма тамо у шипрагу, кой є брду до врха се по-

лео, ма да е јоштъ манѣ изъ пѣга вирила, айдукъ бы ю опеть зато спазити морао.

Где е чалма, ту мора бити и глава помисли айдукъ, па ако и сакрива густо зелено лишће тѣло Турчина, опеть е за мене доста нишана,

„Хмъ, комшио, мора да си бенџелука пио, кадъ тако безбрижно близу Добринѣ боравишъ, или си са сладке желѣ за србскимъ девојкама паметь изгубио.“

У таквимъ мислима довуче се ученомъ предмету у толико, да е пушка безъ да слаже саставити могла; на еданъ путъ стане, наслони цевъ на раме, пушка пукне, и у истый махъ скотрля се чалма у долину, за тимъ наступи тишина, и никакавъ гласъ, никакво стениѣ рањника ни е чути могао, исто тако ни е се ни најманѣ мицанѣ у лишћу, где е ямачно Турчинѣ сакривенѣ быо, примѣтити дало, само неколико танетомъ одбѣены граничица у паданю зашущише и две три птице изъ гнѣизда поплашене, прну надъ главомъ айдука.

„Вражка преваро,“ промумла разяренный и у чело плѣснувши се айдукъ, „вади себи очи Стояне, и набѣй другий путъ место танета зеницомъ пушку, небы ли у будуће болѣ видю, да ли се подъ чалмомъ и глава налази, а поредъ главе живо тело.“ Тако мумлаюћи набѣ опеть пушку, баци е преко рамена, и упути се управъ къ стени.

„Носио те е богатъ Бегъ какавъ,“ рекне онъ, дижући црвену златомъ изшарану чалму, и сматраюћи драго каменѣ, коимъ сва готова изкићена бјаше, настави: „или су те победители изгубили? Было како му драго, толико знамъ, да су наша браћа са Мораве наше победоносне гласове одъ Ядра и Раѣвине већ чули и разумели.“

На то се изправи и викне радостно, са севаюћимъ погледомъ, у долину: „Слобода и Србѣя, смртъ Даіама. Урра!“ И съ друге стране стени одазва се: „Смртъ Даіама.“ Али то небјаше одзивъ нѣговога гласа. Стоянѣ

похійти низъ брдо, и одъ кудъ е путаня стрмнїя была, оданда укаже му се у средъ кршны гора прїятно селце едно.

Овде долина шира быяше; Морава савїяше се све ближе и ближе къ селу, тако да е сва околина ова пре-красно позорїе издавала.

Но Стоянове очи нису се са красотомъ богате природе забавляле. У селу е све оживило было, неколико оружаны людїй потрче узъ брдо, вальда су се одъ праске Стоянове пушке поплашили. Но пошто айдука смотре, зауставе се у по пута; и Стоянъ стане за часъ, стегне мало поясъ, о комъ е турска чалма висила, увїе мало танке бркове, и поносито доле сиђе се.

„Помози Богъ и Богородица!“ повиче Стоянъ и приближи се сакуплѣнимъ у гомилу Србима съ речма: „Како ми се види, за добра юнака наћи ће се кодъ васъ добра конака. Петре Тодоровићу, я самъ твой гостъ.“—

„Добро ми дошао брате Чупићу,“ рече Тодоровићъ, „и Богъ ти добро дао“ одзове се остала дружина! На коє приступи Стоянъ къ Петру, и пруживши му руку полюбе се у образъ, а тако исто излюби се айдукъ Стоянъ Чупићъ и са прочомъ дружиномъ, те онда отиду сви у село.

Нико нїе Стояна о коє чемъ запыткивати хтео, ербо јошъ нїе онъ съ нїима леба и соли окусио, нит' е съ нїима подъ нїювимъ кровомъ одпочинуо быо. У селу пукне гласъ о дошавшемъ юнаку, и свако ти пехїйти, да весело и прїятељски поздрави милога госта. Та онъ е нїювъ старїй познаникъ, баремъ по имену.

Нїювъ Войвода и Кнезъ Петаръ Тодоровићъ вратио се е быо изъ Шумадиє и съ Колубаре; онъ имъ е толико пута приповедао о победи познате браће Ядранске и Рађевачке, о устанку Срба на Сави и по Шумадиї, о Попу Луки Лазаревићу и юнаку Якову Ненадовићу; просте су быле нїгове речи и некићене, ербо е ис-

тину говорио; а и нашто су кићени изрази? Само лажь брїе се за гладкимъ и лепорекимъ говоромъ.

Нѣгови юнаци разумеше га добро, лютито махаху они главама, сукаху бркове, претяху песницомъ, изъ очію нѣовы варнице севаху, ерѣ на тежкій ярамъ и дуго робство турско већ навикнути, незнадоше своимъ чувствама право израженѣ и знаменѣ дати.

Но кадъ имъ поче Тодоровићъ о црномъ Ђорђу приповедати, како е онъ Спаїе изтребіо, и сву Србадію на оружїе позвао, онда скочи Тодоровићевъ побратимъ Миленко и викне: „Ей брате, я те разумемъ! ятаганъ у єдну, а пушку у другу руку, па хайдъ противъ наши крвника.“ И гледаюћи око себе, настави далѣ: „Ко свое срце турскимъ псима іошъ на раздиранѣ предао нїе, и ко нїе душу свою сасвимъ у окове робства оковати дао, некъ нама следує.“ А Тодоровићъ скочи међу нѣи, и дигне пушку выше главе свое и: „Часъ освете куцнуо е! Смрть Даїяма!“ громовито загрми.

Дружина повикне: „Смрть Даїяма, устаймо на нѣи и на Яничаре!“ Лате се оружя, и до мало дана текли су брзе Мораве валовити таласи крозъ ослобођене предѣле одъ Делиграда чакъ тамо до Дунааа; и Србія се орила одъ радостногъ усклика победителя, и юнаци съ Дрине одазваше се браћи на Морави, као и ова оной.

Нїе дакле никакво чудо было, што се Срби радоваху, видећи гласовитогъ юнака међу собомъ.

„То е добаръ знакъ,“ рекоше єдни, „по свой прилици донео е повольне гласове“ нагађаше други, „шта то мора значити?“ пытаху се они узаймно; но нико нехтеде іошъ госту съ любопытливимъ запыткиванѣмъ досађивати, добро знаюћи, да ћеду они то после и тако знати; и тако уђу само Кметови са Стояномъ у Тодоровићеву кућу. Овде поздрави Тодоровићъ іошъ єданъ путъ свогъ госта, исто тако поклоне му се сви Кметови, и пошто се найпре Богу помолише, поседаше,

и само домаћинъ изиђе напољъ, но за мало врати се и онъ натрагъ.

Домаћинъ донесе на дрвеномъ танъиру леба и соли, за нѣмъ уђе нѣгова красна сестра Ђлица, цветъ девояка, найленша у целой околинѣ, у ѣдной руци чашу, а у другой кондиръ ракиѣ носећи.

Любопытльивимъ но крѣпимъ погледомъ сматраше она славно у народу спеваногъ юнака, и доиста быяше Стоянъ лепъ човекъ, ѣдва ѣ очи одъ нѣга одвратити могла, докъ ѣ онъ съ нѣнимъ братомъ лебъ и со поде-лю, на ѣданъ путъ пакъ задркѣ сва, и ружичне устне нѣне побледе као крпа; чудо, што іой кондиръ изъ руку неизпаде; но до мало охрабри се, премда ѣ са ужасомъ чалму сматрала, коя ѣ Стояну іошъ о поясу висила. Невино девойче! вальда се уплашило само зато, што ѣ Стоянъ, пре негъ што ѣ у нѣну кућу ступіо, човека убіо? Ніѣ л' пакъ она Србкиня, и заръ ніѣ видила толико путѣй мртве трупине на путъ лежеће, трупине, коѣ іой ужасъ незадаваху? Или іой быяше чалма позната? Но чалме налице ѣдна на другу као яѣ што ѣ яѣту подобно. Или ѣ управъ чалма та споменъ какавъ у души нѣной понавляла? Види ћемо!

Пошто су се лебомъ опоравили, окрене се братъ, прехвати іой чашу изъ руке, и наточи гостима. Стоянъ Чупићъ устане, и чашу у висъ дигнувши наздрави: „За веру и слободу Србіѣ!“ и сви у гласъ: „Аминъ!“ кликнуше.

Ђлица обори главу доле, и тиха румень преузме іой лице, и на бледимъ устнама задркѣ іой речи жалостиво: „Јо мени!“ Чаша пође одъ руке, до руке, и кадъ до Стояна дође, узме ю опетъ и овако рекне: „Некада су се витлали орлови надъ гордимъ Балканомъ по ветру и тихоме зраку, и летяху тамо амо слободно, а кобци чуваше сакривена гнѣзда у дубокой и мирной Шумадиѣ; есте ли ово дана смотрили, кудъ су садъ летъ свой управили? Сунце плови одъ истока къ западу, али

грабљиве птице те лете къ северу у освећеный Београдъ, коєга чисти бедеми тихо се у танкой вечерной магли као лабудъ у бистромъ єзеру беле. Аганлія и нѣгови другари неће крозь густо ято грабежны птица небесно сунце угледати моћи, зато изпіямъ здравицу ову за срећный састанакъ у славномъ Београду.“

Одушевљѣни Кметови викну; „Смрть Даіяма!“ Стоянъ Чупићъ изпіє чашу до последнѣ каплице, и изврнуту метне на столъ као знакъ, да тымъ потврђує речи Кметова. Кметови почну за тимъ зборити о важной вѣсти, кою имъ є Ноћайскій айдукъ донео, и саветоваше, невидѣи да ій Єлица слушаше, премда є обычай у Срба быо, да небуду жене у сабору, где се люди саветую. Ню є Стоянъ одма опазіо, и често крадомъ погледао, и да га є ко у часу томъ сматрао, бы заиста съ лица му читао, да му ніє башъ неугодно присуство красне девойке.

Саветованъ бы брзо прекинуто, єрбо где єднако мишленъ и єдна воля влада, онде саветованъ нетрає задуго. Тодоровићъ поведе речъ: „Айдемо управъ у Београдъ,“ а Кметови придаду къ томе: „Што пре, то бољ, време никога нечека,“ и тимъ се саветованъ сврши.

„Коме си наменіо тана оно, коє си отоичъ избаціо?“ запыта садъ текъ домаћинъ, Войвода Моравскогъ окружія, „но гле чалме о поясу твоє, а то є добаръ одговоръ. За чудо ми є само, да се по гдекоє Туре около Мораве потуца.“ При овима речма быяше Єлица ближе приступила; она є на све и свашта позорно пазила, премда є врло равнодушно изгледала. Айдуково лице пакъ зарумени се мало одъ стида: „Очи су ми быле као марамомъ везане“ рекне онъ, „и пушчано тана моє погодило є текъ празну чалму ову. Ево є!“ Онъ ю баци на столъ, и богато извезена чалма поче се на то одмотавати; у очима Єличинимъ преливала се неописана радость, и као да є већ довольно чула, изтрчи изъ собе наполь.

„Овака чалма?“ рекне Тодоровићъ зачуђено, накинѣ сарука сматрајући, изтрчи затимъ наполь, и врати се мало часъ съ таквомъ истомъ чалмомъ натрагъ. „Гледайте“ рекне онъ далѣ, „ово е башъ вражіе масло; ербо я самъ прекюче на єдну чалму пуцао, коя е на ону савршено наликъ.“

„То е чудновато,“ мумлаше Кметови. Стоянъ Чупићъ ѣутае и засукиваше кадъ и кадъ бркове; у нѣговимъ грудма кипило е, онъ е овай лукаво измишлѣный случай добро разумео, но опетъ е мучао; та онъ іошъ нїе сасвимъ уверенъ быо, а сумняти се нїе обичай айдука. Они други незнадоше, шта е у ствари.

Кметови отиду, да се за полазакъ у Београдъ преправе, и да народъ о томе извѣсте; народъ клицаше, и войничка єдна песма заори се у долини Мораве.

Тодоровићъ остане са Стояномъ самъ, обоица су ѣутали по задуго, обоица учине се, као да о нечемъ размишљаю.

Напоследку рекне Стоянъ: „Брате, мени нешто на срцу лежи, неваля, да одъ тебе дуже криємъ.“

„Говори брате,“ одговори му Тодоровићъ.

„Ты имашъ красну сестру“ рекне Стоянъ, „досадъ невиђо ни лепше ни дражестнїе девојке, премда е Србія свагда лепотице рађала.“

Тодоровићъ притегне поясъ свой, и рекне: „Говори далѣ брате.“

„Моя е крвца жестока, а срце ми е свагда на єзику,“ продужи Стоянъ съ маломъ забуномъ далѣ, „я овако судимъ: што мора бити есенасъ, нека буде вечерасъ — я любимъ твою сестру!“

Тодоровићъ скине фесъ, наточи шљивовице у чашу, одпїе половину, и пружи другу Стояну. „Пїй, драгїй брате! А тако се склонила девојка да ти люба буде.“

Стоянъ испїе чашу, и пруживши руку Петру, полюби се съ нїмъ. И тако се прошня сврши.

„Елица е у башти“ примети Тодоровићъ, и Стоянъ отиде за њомъ, докъ се Войвода за полазакъ у Београдъ спремао.

Сунце е све више и више залазило, и само врхови високи брда' горели су у руйномъ пламену последњи зракова њговы, а танки и у облаке допирући борови сјали су се у руменѣи њговой; наскоро стояше само Кабларъ и Овчаръ у златномъ мору заходећегъ сунца, кое јошъ еданъ путъ надъ њима сјину, па онда потону, и затимъ целу околину вечерњиј сутонъ покри.

Тодоровићъ врати се кући. да оружъ очисти и преправи. Стоянъ е седіо кодъ прозора, и замишљѣнъ гледаше у све гушће сумрачъ, као да е намерио са приближуюћомъ се ноћи вечно пріятельство да утврди; еръ се у њговимъ грудма глува ноћъ уселила была. Тодоровићевъ долазакъ пробуди га изъ дубокогъ санка замршенихъ мыслий њговы.

„Брате“ рече овај, руку пруживши му, „Еличино срце некуца за мене.“

„Женско срце меко е и привитљиво као восакъ, кадъ осети владу одважногъ мужа“, одговори Тодоровићъ, „само што е мало више времена потребно, да се прва жижка любви затиня. Мируй брате, и њно ће срце то сладко чувство потрести.“

Стоянъ мане главомъ: „Но я нећу њимъ нигда завладати“ одговори; „дай Боже, да се у мојој слутњи преваримъ.“

„Како мислишъ ты то?“ упыта га Тодоровићъ зачуђено.

„Манимо се“ рекне Стоянъ, рукомъ зной лица бришући. — „Међу тимъ, ма се шта догодило, мы остаемо неразделима браћа; е л' тако Петре Тодоровићу?“

„Тако е“ потврди овај, „докле е Богъ надъ нама, и докъ годъ небесна десница Божія бедну Србадию закрилила буде.“

Тодоровићъ оде посломъ своимъ а Стоянъ се пу-

сти на ново у мисли; затимъ устане и ходаше брзо по соби тамо и амо. —

Ноћъ ведра быяше; изаслани вестници врате се еданъ по еданъ натрагъ, далеко на брдама пламтиле су ватре, поедино изметанъ пушака оглашавало е по око-
лини, да Войвода на оружъ зове. У Добриньи быяше међу тимъ све мирно; свакий е тражио, да еданъ часакъ одпочине; ербо зоромъ валяло е поћи къ северу, побити се са бозанскимъ Спајама, ньи победити, и зидове старогъ славепуногъ Београда заставама србске слободе накитити.

На стражня врата у Тодоровићевой кући прође као сенка една женска прилика, у белу копрену густо уві-
ена, и устреми се узъ брдо истомъ ономъ стазомъ, ко-
іомъ е Стоянъ дошао быо. Нитко ю видіо ніе, а да ю е когодъ у поноћи и видіо, ямачно у бегъ дао бы се, крстећи се у страви, и за вештицу држећи ю: ербо шта бы могло то иначе и бити, него ноћно страшило, кое у мраку блудећи увлачи се у колибе, гди санъива мати лебди надъ сисаюћимъ дететомъ, и преко колевке се са-
гиба, да невино детенце урекне.

На еданъ путъ заустави се женскння та, и пре-
нувши обазре се еданъ путъ и другій путъ, еръ іой се чиняше, као да е за собомъ кораке чула, но само ве-
таръ шуштао е крозъ кукурузъ, а Морава е жуборила крозъ криве обале каменитогъ прокопа свогъ; она се одъ страха поврати, премда іой се чиняше, да се при обзиру нѣномъ сенка една брзо устави, она отвори болъ очи, сенка немакну се съ места.

Она похійти далъ. Дошавши скоро нч врхъ брда, чуе на еданъ путъ, да се сниженъ шлюнци одвалою и котрляю, кое ямачно нѣне лакокретне ноге одбиле нису; она претрне сва, али се необазре више, ербо край шу-
мице, коя се на далъ у све гушћу шумадію ширила, стояше младићъ са разширенимъ рукама, комъ у отво-
рено загрлъ обрадована дева полети. На првый погледъ

могао си Турчина познати Бега босанскогъ. Нѣгова богата чалма — за удивленіе оной подобна, кою е Стоянъ у Добриню донео — нѣговъ са златнимъ люскама покривеный лакій панцирь, велелѣпно оружѣ, све то ніе за очи толико намицало, колико нѣговъ снажанъ мушкій стасъ, и душевно израженіе лепогъ лица нѣговогъ; лица кое е мозакъ црнооки турски була завртило, одъ когъ е и срце христіянске девојке задрктати морало.

„Ружицо Дамашка, кою е Мухамедъ у густе дубраве Србіе пресадіо, да нѣомъ прси свои любимаца окити,“ кликне младићъ, „Већъ самъ мислю, да око мое дражести твое нигда видити неће, о Госпо обчаране душе мое, гле, звезде очію твою сјю у тамі мое унутренности, у срцу ми е светло, ербо те видимъ опетъ, райска Хуріо, видимъ те опетъ.“ И загрлиши ю любавно, бацаше онъ ватрене погледе на ню, као да хотяше све дражести девојке очима прогутати. — „О отвори ружична устаща, коя ме небеснымъ милинама напаяю, отвори іи да чуемъ любкостъ гласа твога,“ рекне онъ одушевљѣнъ далъ; на еданъ путъ пакъ умукне — и едва опетъ проговори: „Алахъ! шта видимъ? Е ли жалость или страхъ? Говори Хуріо моя!“

„Вальда е и едно и друго, любимче душе мое,“ одговори девојка шаћући.

„И едно и друго?“ питаше уплашенный младићъ.

„Тако е!“ настави охрабривша се девојка далъ, „жалость и боль обузима ми душу, што я као Христіјанка, као кћи несрећне Србіе, мое срце непријателю отечества и Бога могъ поклони.“

„Познаешъ ли ты могъ Бога, Царицо моя? питаше младићъ као корећи ю, и настави питањъ далъ ватренымъ гласомъ: „Алахъ некъ ми буде сведокъ и нѣговъ светый Пророкъ: мой се Богъ зове любавъ, у нѣой живимъ, у нѣой ћу и умрети, и надамъ се да ћу те у раю Пророкомъ обећаномъ, опетъ наћи, дражестна девојко!“ разшири руке, и пригрли е куцаюћемъ своимъ срцу

„О остави ме“, прослови дева у сладкомъ умилю, „еръ љу покрай тебе и на мой законъ заборавити, као што самъ у чару сладостны твоы речій на отечество заборавила. И тешнѣ га загрливши, гледаше га непремѣнно у очи чарне: „Шта љу, кадъ те неописано любимъ? Не, не!“ и наново баци му се у наручѣ. „Майко Божя опрости ми, я другчіе немогу.“

„Тако тако те радо слушамаъ, сунце живота могаъ,“ рекне младићъ; а шта рече о отечеству? И я познаемъ мое отечество, а да га любимъ, сведочи то, да се за његову славу боримъ.“

„Ахъ, башъ та борба“, уздане девојка, „узрокъ є мое бриге.“

„Мани се тога, злато мое“ одслови Бегъ, „скоро ће части неверна рая у нове окове, коє имъ силный Турчинъ кує, и полумесець блиста ће се на ново надъ зеленимъ горама Србіє.“

„Боже сахрани насъ!“ рекне девојка, и уплашена натрагъ се повуче.

„Да шта бы ты рада?“ питаше ю Турчинъ съ набранимъ челомъ, „вальда хоћешъ да се коранъ уништи, а я да паденіє његово крвлю моіомъ обоядишемъ?“

„Ахъ нећу то, то небы рада,“ страстно му пресече девојка беседу, „нека пропадне коранъ, само ты да ми живъ останешъ; та то и єсть моя мука, што гледимъ любимца душе мое у борби са рођенимъ братомъ моимъ, што гледати морамъ, како єданъ за животомъ другогаъ чезне!“

„Не лудуй, девојко,“ иримети Бегъ; „такo ми свете Кабе, но шта велимъ? тако ми любви наше, да хотимице нигда нећу руку мою противъ брата твогаъ подићи, ма онъ свою Богъ зна како душмански противъ мене дизао.“

„Ха!“ кликне девојка, и две чисте сузе кану іой низъ образъ.

„Е кажи ми садъ, могу ли шта више тебе ради учинити?“ запыта Бегъ.

„Османе, любимче, любавниче мой племенитый,“ рекне дева руке склопивши, „твое великодушіе нема равнога примера, но шта ми оно помаже? неморамъ ли я свагда стрепити тебе ради, а да погинешъ одъ братовлѣве руке, небы ли морала онда на брата вечито мрзити? Чуй ме, я самъ болѣ нешто смислила.“

„Реци дакле!“ викне Османъ, радо и вольно покоритѣ се робъ твой, Краљице, жельи срдца твога.“

„Престани за крвлю браѣ рођене жеднити,“ моляше девойка, „буди Христянинъ, као што су и прадедови твои были, и радостно ѣте братъ мой пріймити и у кући своіой загрлити.“ Густы облаци навуку се на Османово лице; нѣгово око почивало е дуго на девойки, затимъ погледи никомъ у землю, као да га е стрела прострелила, ухвати се оберучке за срце, небы ли му тако страховита боля одминула.

Єлица примети дѣйство нѣны речій, и склопи руке за знакъ, да га понизно за опроштенѣ моли, премда се ни съ места помакнути немогаше, као да се у каменъ претворила.

„Єлице“, рекне Османъ муклимъ гласомъ, „я самъ почитовао веру твою, нити самъ икада искао, да се изъ любви къ мени вере твоє одрекнешъ, ербо самъ мислю, да веруєшъ као и я на свемогуѣность любви; но све на свету подвржено е промени, и све има свой конацъ; и Стамболъ ѣе пропасти, као што е моя вера у любовь твою пропала. Ты си се яко преварила, ако си мислила, да ѣу я изъ слепе любви къ теби веру мою погазити, веру, у коіой самъ я и досадъ цело спасенѣ и блаженство мое налазіо; ніе Осману врана мозагъ изпила, да ласкавымъ речма девоячкимъ залуѣенъ, одъ отаца наслеђену славу подъ ноге баци, па да одъ слободногъ господареѣегъ Турчина презренный рая постане. Съ Богомъ, мы се неѣемо никадъ више видити!“ Затимъ се окрене,

и упути се полагаю у шуму. Ђлица падне на колена, и срце парајућимъ гласомъ врисне, да се гора разлегала.

Османъ се врати, и за часъ лежаше несвестна девојка у наручию његовомъ. „Душо мое душе,“ кликне онъ жалостно, „отвори ми звездано небо очію твою, да опетъ пута къ любви твојој нађемъ.“

Дева наслони главу на његове прси, и обоє стояху загрљни, ни речи неговорећи.

„Неоставляй ме више, бисерна круно моя,“ моляше Османъ, „но айде са мномъ у двореце отаца мое; овде є ужасно и о ништа се другомъ нечує, него о борби и проливаню крви, то пакъ ніє никаква забава за женско срце; ходи, о ходи у беле двореце Сараевске, где торжества никадъ неизбываю. Слуша ћешъ песме славуля, и видићешъ кодъ ногу твою роба, кой те за любовь моли! Ха, сунце мое, я ћу бити срећанъ до века, а ты ћешъ непрестане радости уживати.“ Ђутанъ дева за саизволенъ држећи, даде знакъ, на кой искрену деље три.

Девојка пакъ дигне главу, и пренувши изъ грозничавогъ одушевлѣня свога викне: „Єсть, ићи ћу, морамъ съ тобомъ ићи — єрбо знамъ, шта значи одъ тебе разстављена бити! Али, ако си ме и одтргао одъ могъ отечества, остави ми баремъ Бога могъ, иначе бы се морала о твојој любви сумняти.“ И као да іој се са овомъ тврдомъ одлукомъ сва пређашня одважность поврати, држаше га она натрагъ тврдо, и онъ ю хтеле већ на рукама до коня свогъ да однесе.

„Чекай любезниче“, прихвати она, „да ти найпре кажемъ, шта ме изъ отечества гони, и зашто съ тобомъ идемъ. Данасъ донесе гласовитый юнакъ Стоянъ“ —

„Познаємъ га,“ пресече іој Османъ беседу, „гласъ нелаже. Па опетъ“ — лукаво смещенъ появи му се на устна — „опетъ самъ айдука люто преварио; я самъ га зато само поштедіо, да неосуєтимъ састанакъ нашъ, ина-

че бы прогутао онъ тане пиштоля могъ, ербо е было
едва двадесетъ корачаи одъ мене удалънъ.“

На ово шумне нешто у густомъ шиблю шумскомъ,
као да се е ко унутра увукао, или напољъ извукао.
„Чуй!“ шапне Ёлица.

„Мируй де, мируй“, утишавајући ю рече Османъ,
„поплашена птица прнула е изъ гнѣзда свога. Но при-
поведи далъ што о Стояну знашъ.“

„Кадъ е твою чалму донео,“ продужи Ёлица мало
узнемирена далъ, „была самъ се врло уплашила, премда
нисамъ веровала, да ю е онъ съ главе твоє оборію, онетъ
ме е ужасъ обузео. Но то е истина слутня была, коя
ме спопаде. Мой братъ обећа му руку мою, и да самъ
га пре тебе познавала; онда бы га морала любити, тогъ
юнака несрећногъ народа мога. Овако пакъ нема ништа,
морамъ бегати одъ любви моє браће, а они ћеду не-
срећну сестру проклинати и пепео сипати на оно ме-
сто, гди е она стояла, ова издайница отечества! Но я
Србію нисамъ издала, и моли ћу се свагда за нѣно спа-
сеніє. Садъ айде“ рекне она огнѣвито, „айде, срце ми
пуца одъ бола — не, не, ніє Ёлица отечество нѣно
издала!“

„И нетреба никадъ да га издашъ!“ появи се на
еданъ путь иза нѣ громкій мужкій гласъ.

Она се обазре и види предъ собомъ Стояна Чу-
пића, страшногъ осветителя отечества, кой на Османъ
Бега и нѣгове деліє и негледаше, као да ій небыше на
свету, само на нѣой почивао е нѣговъ погледъ; она за-
дркѣ, ербо е нѣно отечество и нѣнъ народъ за суетну
любовъ издала. Истина, она ніє свое дело осећала, но
дрктала е опетъ.

Османъ и нѣгове деліє стояли су іошъ еднако ока-
менѣни одъ нѣгове смелости; они нису веровали, да ће
еданъ единый айдукъ претежниіой сили оружія напро-
тивъ стати, да освети издаю отечества; они неимаше
понятія о ономъ жару, съ коимъ Србинъ свое отечество
и веру свою люби.

„Єлице Тодоровићева,“ рекне Стоянъ ладно, „ты познаєшь наше законе и знашь, шта издайница отечества нашегъ заслужує. Но я оставлямъ пресуду твою брату. Айде за мною, да изъ уста нѣговы судъ чувшь“, заповѣди онъ гордо, и ухвати за руку девицу. Ова пакъ извѣ му вешто изъ руку, и потражи обрану на грудма любавника.

„Они ћеду ме убити“, врисне она и лежаше изванъ себе у наручю Османа.

„Хой, ты робе,“ загрми Османъ, и ятаганъ му севне у воздухъ, „ты ли се усућуєшь, да као бесна псина, коя се ланца опростила, на господара свога зарежишь? Ты псино каурска!“ Ятаганъ звиздукне надъ главомъ Стояновомъ, али є айдукъ хитри одъ ятагана турскога, и тако промаши овай, чимъ айдукъ на страну одскочи.

„Помоз' Боже и веро православна!“ викне садъ Стоянъ Чупићъ, и съ кликомъ: „Умри отмицаре нашій девица“, баци се жестоко на Османа, али деліє Бегове прискоче, и Стоянъ є толико съ првимъ ударцемъ успѣо, да є єдномъ Турчину ятаганъ изъ руке избіо, кой далеко одлети, и у єданъ се растъ забодє.

„Посеците то псєто“, кликне Османъ свой плѣнь односеѣн, попне се съ нѣмъ на коня, и побегне у шуму. „Слобода и Србія!“ продере се айдукъ „овамо вы робови ислама, овамо!“ и дугачкомъ пушкомъ у єдној, анцаромъ у другой руци, стане око себо бити, прободє коня єдногъ скрозъ, да є одма о землю лупіо, и удари кундакомъ у панцирь Турчина, кой одъ страшного ударца сметєнъ, залюя се на коню, и заєдно съ нѣмъ трєсне о тле; хой, шта су три деліє горскоме айдуку! — Плева, кою првый ветаръ на све стране разнесе.

Деліє опале у бѣгу своє пиштоль на Стояна, єднотанє промаши га и падне у кукурузно полъ, друго сбаци му фєсь съ главе, а треће окрезне му зуль, но нїєднога срећомъ непогоди.

„Хо хо!“ кликне онъ одъ борбе разпалѣнъ, „добро нишанѣно, но за длаку промашено.“ Садъ опали онъ пиштолъмъ, еданъ одъ Турака рикне, залюля се у седлу, и падне коню међу ноге; потокъ крви шикне му изъ грудій. Трећій побегне; но Стоянъ Чупићъ нехтеде га терати, него пође онимъ путемъ, коимъ се нокрай бегаяћегъ Османа летећа бела копрена Ђличина између дрва таласаше; далеко нису могли бити, ербо борба траяше едва два три тренутка. Стоянъ наслони пушку, ступи еданъ коракъ нанредъ, пушка екне крозъ долину, и звукъ се одбѣяше одъ стене до стене, докле неумуче; но Османъ одѣзди далъ, обвеселѣнъ, што му е свирка танета Стояновогъ покрай ушю прозвиждала; јошъ е изъ далека нѣговъ побѣднѣй гласъ орио се као знакъ, да е чуо пушку Стоянову. А Ђлица? она е изванъ себе была — та она е оставила колевку свогъ детинства, оставила е браћу и родбину, гробове отаца и светиню, гди се Богу моляше; она се одрекла милогъ отечества и надежде, да ће у обштой радости видети огранакъ болѣгъ доба, ослобођеня и спасенія нѣговогъ, а то све суѣтне ради любви! — Она Християнка, поклонила е срце свое највећемъ непријателю вере нѣне, она пође безъ промишляваня съ човекомъ, кой о нѣномъ Спасителю са презреніемъ говораше, кой нѣну браћу у робске окове окиваше. Ђли дакле было чудо, што е у нѣговомъ наручю несвестна лежала? Већъ е чудо было, што јој при спомену прошастности и будућности срце пукло нѣе, и што осквернѣнъ животъ нѣнъ изданула нѣе, докъ ю јошъ . . . . тихи ветрићи изъ блажены србски гора обвеяваху.

Но подъ сунцемъ све е могућно, дакле и издая отечества и Божества! Стоянъ погледи за бегунцима; јошъ еданъ нуть укажу се они крозъ честину дрва, докле сасвимъ неизчезоше.

„Проклета грано!“ рекне онъ срдито пушку наново набіяюћи, „коя ми на путу стаяше, те га немого

людски уочити; но и право ми е! — зашто да трошимъ прахъ и олово?“

И опетъ му се вратила обична равнодушность баръ по виду, ербо се наслоню на пуну пушку, промрмлавши у себи: „на я самъ ю онако здраво юшъ любыти могао!“ Гласови и хитрый ходъ приближаху се одъ Добринъ; на пуцняву пушака похйте боишту они борци, кои се быяху за полазакъ опремили; и самъ Петаръ Тодоровиъ дотрчи са свои момци.

Стоянъ протаре лице, баци пушку на раме, нѣгово лице быяше мирно као увекъ; заръ да онъ, айдукъ одъ Ноѣая, внутреню борбу свою тако лако изда, кою приметило небы ни найоштрѣ око онога, кой е савъ векъ у другованю провео? И као да дошавше Србе юшъ опазю нѣ, преѣ къ убіеномъ Турчину, и съ презрѣнѣмъ гледи га, тури га ногомъ одъ себе.

„Бедный робе! ето ти наплате за помоъ, кою си указао безделномъ господару твое. Но какву самъ я накнаду у смрти твою добью? Заиста врло малену за утекшій богатый плънъ. Лежи дакле ту, некъ те зверови ждеру, да се еданъ путь и они насите турскогъ мяса, ербо су се веъ очемерили одъ мяса поубіяны сръбски синова, кое сте вы сатарили. Но штета бы была за твоє оружѣ, коє е Србину и онако одъ преке нужде.“ При овимъ речма сагне се, одпаше му пусать, узме му пиштоль, рогъ и фишеке, и изручи пушчаний прахъ у свой рогъ.

„Лепа гомилица праха,“ рекне онъ пунъ задовольства, „ето ми баръ накнаде за оно, што самъ два путь бадава пукао.“ Текъ што е те речи изустю, ал' ето ти и Петра Тодоровиѣ са момци нѣгови.

„Гле,“ повиче младый Войвода Моравскій, „та то е Стоянъ Чупиъ, ноѣный соко, кой славу слави, докъ мы спавамо, и животъ одпадника' укида.“ Приближи му се и запыта га, „е л' се гласъ твоє пушке у горичуо? И како видимъ нѣ бадава,“ дода онъ трупъ Турчина

сметраюћи. „Богме готово бадава,“ одговори му Стоянъ, „или треба вальда, да робъ буде накнада за господара?“

„Шта велишъ, Стояне?“ пыташе Войвода зачу-
ђенъ, и сви обколе айдука са найвећимъ любопытствомъ.

„Имамъ ти важну вестъ саобштити, Петре,“ рекне айдукъ, „а вы браћо, станте наоколо, да можете сва-
ку речъ чути. — Шта мислишъ Войводо, чія є оно чал-
ма, што самъ ю данасъ у твою кућу донео?“

„Чія?“ запыта Тодоровићъ, любопытно прибли-
жуюћи се.

„И она,“ рекне айдукъ далъ, „кою си ты ономадъ
на путу нашао?“ —

„Я самъ ю пушкомъ оборіо као и ты, и зато ми
быяше данашнѣ приключеніе чудно.“ —

„Я ћу ти нешто іошъ чудніе приповедити, одъ
чега ће те грозница уватити.“

„Єданъ путъ самъ само дрктао,“ рекне Тодоро-
вићъ поносито, „по не збогъ страха, но што самъ жед-
ніо за осветомъ, онда кадъ су турске силеціе наше Кне-
зове и Кметове коньма газкли, а нашимъ душманима
нисамъ се никако осветити могао, ербо намъ сунце на-
ше іошъ грануло небыше.“

„Е то є іошъ болъ,“ рекне Стоянъ бркъ гладѣћи,
а видило се на нѣмъ, да хтеде рђаву вѣсть саобштава-
ти, но незнаде, како бы почео. Одважно окрене се онъ
наипосле къ свомъ пріятелю: „Шта мислишъ о Османъ
Бегу?“

„О Османъ Ђури Бегу?“

„Заръ мислишъ да га непознаѣмъ? — єсть, по-
знаѣмъ га добро, тай вреди за десетъ Турака, видіо
самъ га я у биткама на Ядру.“ —

„И я га иознаѣмъ“, пресече му Тодоровићъ речъ,
„тамо иза брда у Клишевцу стояше нѣгова паланка; быо є
гордъ, и плювао є на раю, но ніє ю убіаю. Али нити бы онъ,
нити нѣгови другови одъ смрти утекли, ербо срамота є гора
одъ смрти — али утече намъ ноћу пре пашегъ устанка.“

„Хой браћо“ кликне Стоянъ, а око му люто сѣваше на Петра: „твоя сетра превари те, но Османъ те лукавѣ обману, ономадъ тебе, а данасъ мене.“

„Осведочи!“ рикне Тодоровићъ савъ дркѣући.

„Стоянъ Чупићъ ниє іошъ никадъ лагао; али зашто дркѣшъ Петре Тодоровићу?“

„Я не дркѣмъ више,“ рекне овай, грунувши пушку о тле, и копкаюћи петомъ землю држаше грчевито цевъ у руци, али на нѣговомъ лицу неуказиваше се бура лютине: „говори далъ,“ придода онъ тих).

„Браћо, мы едосмо леба и соли заедно,“ настави Стоянъ, „хоћешъ ли ми дакле веровати Петре?“

„Хоћу!“

„Чуй дакле. Ёлица сестра твоя изневерила є отечество, и часъ пре него што дођосте, утече са Османъ Бегомъ.“ — Ужасъ, беснило и неуверенѣ появи се на образима около стоећій, само Петаръ Тодоровићъ недвижимъ стояше, као да га се та вестъ и нетиче. „Нѣгове чалме были су Ёлицы знаменѣ, да ю онъ очекує,“ рекне айдукъ у своіой тужби далъ, „мы Петре брате, морадо смо управъ нѣгово обележѣ донети іой.“

„Доста,“ кликне Тодоровићъ дупивши ногомъ о землю, нѣгово лице было є помодрило, а очи крвлю навучено, „доста, коимъ путемъ одоше?“

Стоянъ покаже рукомъ праваць бегства, и Тодоровићъ хтде за њима, но Стоянъ му недаде.

„Айд' хватай ако можешъ орла, кои ти се надъ главомъ віє, свакъ ћете изсмеяти. Моє тане было є брже, па ій немогаше стићи. У прочемъ, кудъ моглоше побећи него у Београдъ? ту ћемо ій стићи.“

„Тому се и я надамъ, као што се надамъ момъ спасенію и слободи Србіє,“ одговори Тодоровићъ и окренувши се войникомъ, рекне имъ са свомъ снагомъ разцвилѣногъ срдца: „Браћо, познато вамъ є, да самъ ю любію, и да самъ као отаць съ њоме поступио, садъ є све заборавлѣно, я ю више непознаємъ, до гроба некъ

ю прати моя и отечества нашега клетва, име нѣно некъ неспомену моя уста донде, докъ неверство браће свое и сестара, и издайство єднога Бога главомъ неплати.“

Па као да га є ово страовито изреченіє ужасно тронуло, поћути мало. — „У Београдъ побегоше, рече ты, драгій побратиме.“ — За тимъ врати се кући, а сви ћутећи за нѣмъ, єрбо и они осећаше болѣтицу душе нѣгове. У Добринѣи незадржа се ни мало, него прође поредъ нѣ, заповедивши само, да сви люди за нѣмъ иду; тихо су ишли воиници за своимъ храбримъ, несрећнимъ войводомъ. Већъ быяше свануло, кадъ су се на узвисъ преко лежећегъ брда попели.

Ту се обазру іошъ єданъ путъ на драгій завичай, и машући фссовима, као да поздраве драгимъ своимъ шиляху, клекну и помоле се Богу за нѣи и за себе, а образе имъ обліє боля надежда, само Петаръ остаде жалостанъ, єрбо неимаде кога, кому бы поздраве шиляо, єдина, коіой вероваше, оставила га є издайнички, и побегла є къ найвећемъ нѣговомъ неприятелю, па садъ полази, да овой єдиной, кою є любіо, крваво се освети; — ніє дакле за чудо што му горке сузе очи наводнише. Стоянъ примѣти то. „Нежали брате,“ рекне онъ, „ты изгуби сестру, а я любовцу изгуби, дакле много више одъ тебе. Тедоровићъ му пружи руку, и оба путоваше ћутаюћи єданъ покрай другога.

Што су далъ крозъ села дужъ Мораве ишли, то є све више растила дружина нѣова; презрене рає оставише поля, и лате се оружія за обрану нѣовогъ човеческогъ права; земљоделци и досадашнѣи робови претворе се у слободне юнаке, у славне ослободителъ славногъ отечества србскогъ.

Са брда силазаху чете за четама, предвођене или одъ кнезова или одъ айдука, и кудъ ій є годъ путъ крозъ села водіо, свудъ су клечале жене, старци и деца, молећи се Богу за избавителъ свое, и благосиляюћи ій, а люди пристаяху радостно узъ браћу, и што

су се већма Београду приближавали, тимъ побѣдителніе орише се песме юнака србски.

Читава войска приспе подъ Београдъ подъ предвођенѣмъ Петра Тодоровића и Стояна Чупића, и садъ буде „белый градъ“ Срба' са свию страна обколѣнъ.

Већъ три неделѣ дана стояше Срби кодъ Београда, и отимаше га юначки, но спаіе бранише се храбро а београдски зидови одвећъ су яки. Топна танета крнѣили су текъ парчета одъ зидова, кадъ кадъ се распрштіо великій каменъ, а кадъ кадъ одскакивали су безъ успѣха. Србљи при свой нѣовой храбрости едва бы были „белый градъ“ отели, ербо су изгубили надежду, да ћеду га глађу приморати на предаю, што непрестано у градъ рана Дунавомъ и Савомъ долазаше. Но Султанъ, коме гордость и разузданость босански спаія по вољи не быяше, улучи садъ прилику, да гордо благородство спаія, кои су нѣгове заповеди изсмеявали, понизи, и тако онъ као бранитель ислама, послѣдникъ Калифа и местозаступникъ Муамедовъ, пошлѣ босанскогъ Везира са 3000 Турака раи у помоћъ. На данъ нѣовогъ долазка у србскій таборъ грмили су радіе топови поредъ београдски зидова, и веселе песме ориле су се по целомъ табору; само на источной страни, гди е Тодоровићъ и Стоянъ Чупићъ са свои момци стояо, ніе се никако радованѣ чути могло, премда е и овде не мала радость сврху такве нечаяне помоћи владала. Тужно е гледала београдска Турадїя унаоколо; они крвлю упрскани зидови, онай таборъ, у комъ се вїйше баряци съ крстови и съ турскимъ полумесецомъ, напуни имъ срца страхомъ и трепетомъ; Агандїя и нѣгови другари задркташе, ербо су већъ видели пропасть, коя имъ грозяше, видели су, да ій е Ала и Муамедъ оставіо.

Данъ прође. Свудъ цароваше тишина, само шумъ валовитога Дунава и являнѣ ноћны стражара нарушавала е кадикадъ ноћну тишину.

Овде и онде седели су војници у четичица око ватре, они приповедаше еданъ другоме о биткама, о завичаю своме, о Београду и како ће скоро застава слободе на бедеми „белогъ града“ да се у зраку лепрша.

Кодъ ватре, која мало подаљъ букташе, седіо е Войвода Петаръ Тодоровићъ са своимъ побратимомъ Стояномъ. Онај е своју јада и црны мислиј препуну главу упрѣо о руке на колѣна наслонѣне, као да е тако обуставити хтео люту болю, која му е у глави беснила, а Стоянъ е забринутъ дуго поредъ ватре пруженъ лежао, но често е сматрао ожалошѣногъ пріятеља свогъ, и испытывао е сваку черту лица нѣговога, као да е на нѣму оно прочитати хтео, што е у срдцу нѣговомъ написано было. Овай диже главу на еданъ путъ, и рекне, у Београдъ загледавши се: Тамо е садъ она, и весели се у нѣговомъ наручию, издайница една! Да ли спава? но може ли сладко и мирно санакъ боравити?

„Любавъ е свемогућа брате,“ одговори Чупићъ, „и премда бы я у првомъ магновению нѣно издайство смрѣу казнию быо, то ми се опетъ чини садъ, да бы ми се душа смутила и рука задрктала, кадъ бы башъ я нѣну крвь пролити морао.“

„Истина, права истина!“ одобри Тодоровићъ, „тако ми е и самомъ; но шта то помаже? тако мора бити, мора!“ настави Петаръ говоръ свой, и обоица се на ново у дубокимъ мислима изгубе.

На еданъ путъ се Тодоровићъ изъ мислиј пробуди и: „Чуешъ ли Стояне?“ прислушкиваюћи запыта побрата свога.

„Чуемъ“ рекне овай потихо, то е шумъ одъ весала.“

„Ой, та устай брате,“ кликне Петаръ шапћући, „утѣи ће намъ зець изъ стрњике.“ Нѣгове речи оду одъ уста до уста, еданъ ій пришапне другомъ, и за часъ укажу се у мраку сенке будны Срба и управъ се къ реки упуते. На Дунаву е на еданъ махъ све се у-

тишало, шумъ одъ весала преталожи се, као да су во-
зари чули ходъ или наслутили долазакъ вребалаца ноћ-
ны; само су таласићи одъ лаки весала подигнути тихо
шуштали, и као о шуплѣ дашчурине ударали, кое є яс-
ный знакъ было, да се нешто необычайно на реци до-
годити морало. Но и сенке, кое на обали Дунава блу-
дише, зауставе се и премире се, а усправлѣне пушке
у рукама нѣовимъ были су врховима младе шуме по-
добне. Бледа светлостъ, каква излазку месеца предходи,
обася целу околину тако, да є добро око лако реку
прегледати могло. Ова быяше пуна чамаца, и єднако до-
лазили су нови и нови чамци и скеле изъ вароши. Єдни су
носили Спаіє и Яничаре, други благо Даія; - угнѣта-
тели Србіє дадоше се у беганѣ. Тихо пловише они, да
имъ се ни весло чути немогаше; они су се пустили
низъ воду невозећи, да небы шумъ весланя побудио по-
зорность Србала, кое су они садъ текъ уочили были.
Али и ови примѣтише све, што се приключавя; они се
приближе къ обали на неколико корачая, шума пушака
нѣовы поклопи се брзо као муња тускимъ бегунцима, и
нѣовъ прасакъ просу страхъ и смртъ у чамце водомъ
колебаюће се.

„Алахъ!“ јукну ови горко, и почну садъ изъ ча-
маца на обалу пуцати; Спаіє лате се весала, и почеше
и сами къ оностраной обали веслати. Но и съ друге
стране врвиле су нове чете къ Дунаву, савъ таборъ бы-
яше на ногу, и Спаіє баце оружіє, само да брже ве-
слати могу, єдино спасеніє у беганю тражећи.

Србска рая пратила є бегунце, грозне ове душ-
мане свое, дужъ обале црнымъ прахомъ и тежкимъ оло-
вомъ. Даіє, кои су болъ чамце имали, оддвоє се одъ
своы людій, кукавне силеціє ове оставише свое пріятелѣ, и
почну тако брзо веслати, да су ій Србљи єдва гонити
могли. Єдна шайка пакъ, истина не велика, али лака и
брза, оставила є далеко за собомъ веће и съ ветрила-
ма снабдѣвене лађе Даія, и летила є као стрела низъ воду.

„Ено Османа, ено Османъ Ђуре Бегъ!“ дрекне Сто-
янъ Чупићъ, указуюћи на брзо пловећу шайку.

„Дат' ђу му све благо мое, ко ми лађу ону за-
устави,“ кликне Петаръ Тодоровићъ.

„Прођи се злата, Войводо! то ћемо мы и онако
учинити!“ викну нђгови војници, и хитро потеряю ону
лађу са Стояномъ и Тодоровићемъ. Већ су ю до бока
стигли, већ рикнуше добро нанишанђне пушке надъ
огледаломъ валовитогъ Дунава, но никаква одговора не-
добыше изъ шайке; непрестанно веслаше Османъ са сво-
имъ вђрнимъ деліама, тераюћи чамацъ са стреловитомъ
брзиномъ далъ. Часъ исчезнувши гонителјима своима изъ
очію, часъ опетъ се предъ нњи указавши. Месець се
помоли изъ облака, но опетъ заиђе; и сунце се ро-
дило већ, а гонитба еднако траяше. Шайка Османова
пресецала е таласе Дунава истомъ брзиномъ као и пре.
Заръ неуму танадъ србске потере у нишанъ погодити, ил'
су чини и врачбине сачувале Турке одъ србскогъ оло-
ва? Ніе ни едно ни друго! Сунце е високо одскочило,
на шайки се видило, да е крвь потекла, еръ се много ве-
сло у угаситой крви на сунцу блисташе. Турски весла-
чи морали су већ малаксати, еръ е шайка све лакше и
лакше Дунавомъ пловила — Србљи нису бадава пуцали.

И пре него што ће шайка до границе србске да
доплови, быяше србска потеря готова, да све што е у
нђой живо находило се, упропасти. Спаіе и деліе Осма-
нове ухвативши на шайки бусіе, клечаше са затегнутимъ
пушкама, да врате Србима жао за срамоту; но распалъ-
на Србадія презаше више одъ пушака турски.

У средъ шайке клечаше девојка една, сви ю од-
ма познадоше, еръ ко небы познао Ђлицу, сею Петрову?

Малый крстићъ еданъ, кой іой е мати око врата
у детинству іошъ обесила, да е чува одъ урока и веш-
тица, држаше она у склоплђнимъ рукама, и дизаше га
къ небу. Она е истина укоченый погледъ свой тамо на
браћу и Србе обраћала, при свакомъ погледу томъ па-

рао е тайный гласъ савести преступка ради нѣногъ, зато е свагда съ горкимъ очаянѣмъ очи свое одъ нѣи одвраћала, и сузе, кое срдачно каянѣ раћа, ронећи, видила е у несвестици већъ границу Србіе, или болъ рећи, смртъ нѣну.

„Я ћу теби судити, неверна Србкиньо!“ продере се Тодоровићъ, узевши пушку на око; но рука му задркѣ, око се замути, онъ одложи пушку, и опетъ гаћати почне.

Стоянъ стояше поредъ нѣга играјући се пушкомъ, и Османа окомъ пратећи. Овай е самъ шайку корманію, прочи Турци латише се оружја, увативши згодну заседу; само Османъ остаде на узвишеномъ месту седећи, и просецаше воду тако ладнокрвно, као да се по Дунаву изъ забаве вози, но нѣгово бистро око быаше на опрези. Онъ е вешто корманію, и пазію е добро, куда шайка плови, но выше е на обалу мотрію; и на нѣой примѣти и позна Войводу Моравскога, брата Єличногъ, нѣгово бледо лице пробіе жестока румень, кадъ е опазію, како е овај пушку спустию, а кадъ Войвода по трећій путъ згодніе и сигурніе убойно оружѣ къ образу прислони, окрене се Османъ къ Єлици: „Звездо мое нѣи! полегни у шайку доле, докъ ти се тежка зрна, коя е братацъ твой теби наменію, у бела нѣдарца просула нису; лези доле опоминяше ю онъ любавно, но она га нѣе чула. Османъ набра обрве, и погледи опетъ къ обали; већъ су оставили Србе за собомъ, іошъ єданъ трнутакъ па су спасени.

Тадъ се исправи Тодоровићъ, и тресне пушку о землю: „Ніе могућно! мракъ ми се навукао на очи!“ шапне онъ.

Нѣгови войници диве се, забунѣни погледа єданъ у другогъ, нити Войвода, нити Стоянъ заповедаю, да се пуца, мумланѣ међъ Србима чуе се, а шайка се све далѣ одъ нѣи удалява, тадъ деліе примѣтивши смутню и забуну Србаля, баце оружѣ, и лате се на ново весада.

„Баремъ ты ми нећешъ умаћи“, повиче у гласъ Стоянъ и као муња полетивши, „кадъ братъ сестру не- може, а оно Србинъ на Турчина руку подићи сме и може.“ Затимъ стане, састави съ окомъ Османа, кой радостно къ Ђлици притрчи, и у еданъ путъ заори се околица одъ айдучке пушке; ахъ зло е погодіо: Ђли- ца валяше се у крви!

„Преваро паклена!“ цикне упропашћеный Стоянъ, стои ли Турчинъ съ ђаволомъ у саюзу?“

„Воля Божія“, повичу Србљи, „и каштига Божія! Анђео Господа управіо е тана юнаково у срце издайни- це!“ Тодоровићъ се горко насмее. „Богъ е дакле судія нѣнъ быо, нѣговомъ вољомъ пролила се крвца сестре моє. Стояне брате,“ окрене се онъ къ овомъ, „ты си быо вестникъ Божіе освете, а я самъ само човекъ; я не- могу узъ тебе пристати; иди самъ у бой са твои- ма. Я — —“

„Та вальда се нећемо растати, Войводо, тако убр- зо; баръ воюй самномъ донде, докъ нѣнъ похититель главомъ неплати.“

Тодоровићъ нећкаше главомъ. „Докъ нисамъ нѣну крвь видіо, мисліо самъ да е маленкость, недостойну се- стру ладнокрвно убити; но она е ипакъ моя сестра, и нико незна, како ме срце боли. Иди съ Богомъ Стояне, моє срце ніе зато кивно на тебе, ербо тако е Богъ определіо; я пакъ враћамъ се натрагъ кући моіой.“

У гомиле скупљни Срби згледаше се; по мумланю нѣовомъ познало се, да негодую и неодобраваю посту- пакъ Войводинъ, и да се диве клонудомъ духу нѣговомъ. Стоянъ поведе ладнокрвно речъ: „Свакій ради по сво- іой ћуди! Шта се чудите? Ђднога несрећа юнакомъ чи- ни, другога пакъ плчшљивцемъ и кукавицомъ; и я самъ несрећанъ, ербо самъ изгубіо оно ахъ! еръ ми е Ос- манъ Бегъ съ преваромъ отео оно, што нигда више по- вратити немогу, зато ме та несрећа одважнимъ чини, да осветомъ и смрђу душманина мога загладимъ неправду

и накнадимъ губитакъ мой! Остай съ Богомъ Петре побратиме. Затимъ се окрене къ чети юнака србски, и запыта ѿ: „Србљи браћо! хоће ли кой самномъ, да се бори съ Турцима за отечество и веру православну?“

Сви га обколе, ни еданъ неостаде са Тодоровићемъ, кой мргодно и съ горкимъ смешенѣмъ гледаше предасе. Стоянъ весело сматраше одважне юнаке. „За слободу Србиѣ, и за веру православну!“ повиче Чупићъ збильски и свечанимъ гласомъ, фесъ са главе скинувши — и сви повторе съ одушевленѣмъ узвикъ Стояновъ.

Войвода Моравски удали се одъ нѣи, и за часъ изчезне у планине.

„Ой побратиме!“ викне Стоянъ за одлазећимъ Петромъ, „утѣши се, ако Богъ да, стигну ће Потурицу и похитителя освета Стоянова!“

„Неће му заиста на лако проћи“, едногласно настави чета Чупићева, и пође са новымъ Войводомъ у Београдъ.

Читавъ данъ траяла є радостна пуцнява у Београду и у околини, ербо Србљи уђоше ноћу у остављенъ градъ, а босанскій Везиръ, кой є са 3000 Турака Србљемъ у помоћ дошао быо, ухвати бегаюће Даіе, и затвори ѿ у тамницу у тврдинѣ београдске, да ѿ до кои данъ у Цариградъ Султану на судъ пошлѣ. Но Србљи свирѣпствомъ Даіа разярени, викали су гласно за освету, и искали су одъ Везира главе Даіа; зубма шкрипећи мораде Везиръ волю имъ испунити. Мало затимъ остави и онъ Београдъ са едомъ у срцу, тврдо заверивши се, да ће се осветити раи за срамоту, кою су исламу учинили. Онъ є одржао речъ свою, ерѣ нїе мировао, докѣ нїе приволю турскій диванъ къ томе, да є Султанъ и противъ свое вољѣ заповестъ издао, да се ослобођена рая опетъ одъ Турака подярми. Серашћеръ Кулинъ Капетанъ, свирѣпъ и похотљивъ Турчинъ, буде посланъ, да Султанову заповестъ у дѣйство приведе.

Међу тимъ ослободи се сва Србія одъ ярма босански Спаја.

Стоянъ се боріо са своима као лавъ за мило отечество свое, али Османа немогаше нигди видети, као да е Туре у еданъ путъ са овогъ света нестало. Ни едне главне битке небыаше, гди се Стоянъ славно одликовао ніе, нѣговъ гласъ и нѣгова слава одъ дана на данъ е растила, и године друге после освоєня Београде, године 1806. стояху већъ 800 айдука подъ нѣговомъ управомъ, будући да се нова бура надъ Србіомъ подизала.

Свирѣпый Кулинъ Капетанъ дође са 40,000 босански Потурица у Србію, да обнови владу ислама у овимъ славенскимъ предѣлима, и да изкорени савъ христіанскій народъ.

У войски Серашѣровой опетъ се чуло име Османъ Бегово. Чуе га и Стоянъ Чупићъ, кой храбру чету око себе сакупи. У Китогу држаше они саборъ. Стоянъ прегледи брзимъ погледомъ айдучку чету и рекне, повольпо бркъ гладѣи: „Да лепогъ ята србски соколова! осамъ стотина горски айдука! доста на толико хиљада Турака; шта вы мислите браћо? „На осамъ хиљада, да к: ко!“ одговоре му айдуци „али валя да помислишь, да ий 40,000 има.“

„Заръ я то незнамъ?“ рекне Стоянъ, съ примѣтбомъ айдучкомъ незадоволянь, „а незнате ли вы, како Турци долазе? Данасъ една чета, сутра друга, а за нѣомъ трећа и тако далъ. Или мислите, да ћемо се мы заръ читава по дана са едномъ четомъ нѣиномъ бити и клати, па макаръ она брояла осамъ или десетъ хиљада делія? Ой хой! пре ћемо мы браћо съ нѣима готови бити! Ямачно пре“ насмея се онъ, „еръ я познаемъ юначство айдука мой, и слабу страну босански Потурица.“

Айдуци се гроотомъ насмею, и сукаху брке, и пушке огледаше. Затимъ изашлѣ Стоянъ уведе предъ Кулинову войску, кои се мало часъ натрагъ вратише, до-

несавши вестъ, да е Серашѣръ већъ Дрину прешао, и нешто войске напредъ у Китогу оправіо.

„Ко е вођа те войске напредъ изаслане?“ запыта Стоянъ.

„Мехмедъ Банялучкій и Османъ Бегъ.“

„Ха! Османъ Бегъ?“ кликне Стоянъ ѣипивши съ места и око му се засія у необычной радости.

„Наша е победа браћо! Османъ Ђура Бегъ!“ повтори онъ.

„Та нећу се изъ боя повратити донде, докъ Турчина непогубимъ, естъ, докъ му главу неодрубимъ. Браћо!“ викне онъ, „ко ме данасъ види, да ма еданъ путъ пушкомъ опалимъ, некъ слободно рекне, да самъ кукавица и издаица. Данасъ ће се Чупићъ ятаганомъ борити, данасъ немамъ я олова за Османа, него оштра ятагана, еръ му главу са рамена скинути морамъ.“

„Донећемо ти мы, ако Богъ да, и више глава турски,“ обећаю му айдуци.

„Добро, добро!“ рекне Стоянъ, „али Османову само, нѣгову я одсѣти морамъ. Паз’те браћо. Пре свега хвала бурной олуини, што е толико гранъ набрѣла, и дрвлѣ поодвальивала, те ће Турци страшно се уморити, докъ се шума и планина опросте, да се у равници одморе. Слушайте. Мы ћемо се на четири стране разделить, четиръ стотине одъ васъ обколи ћете поляну и обе стране шуме, остали пешаци нека на оне ударе, кои јошъ у полѣ нису стигли, ербо бы лудость была, допустити, да се сви саѣдине; слушайте што вамъ кажемъ, непуцайте еданъ по еданъ, него сви на еданъ путъ, да Турке у еданъ махъ забунимо, и у нередъ доведемо, то ће ій найпре смести. — Съ коняници пакъ я ћу самъ главомъ на нѣи ударити, чимъ згодну прилику улучимо.“

„Свима се допадне ова мудра наредба, и пре него што Бошняци до на край шуме доспеше, быяше све за нѣинъ дочекъ преправлѣно.

И ето їй! Гомилама врвили су Турци изъ шуме; зелени баряци вїйше се у зраку, и ладанъ ветрићъ, кой у равномъ полю веяше, поволянъ бѣше озноєнимъ одъ дугогъ путованя деліама. У драгоценомъ оделу, на красномъ хату укаже се Османъ Бегъ, у руци барякъ носеѣи, на равпици, и заповеди силнимъ гласомъ, да се у редъ поставе, и да на поредакъ пазе.

Но іошъ нїе быо сасвимъ ни изговоріо речи, кадъ ал' грмлявина изъ пушака єкне, и гомиле турски трупина оквасе србско бойно полъ. Бошняци се препадну, страхъ їй обузме, и недаде имъ ни съ места се помакнути; пушке рикну на ново, кое Турке іошъ више забуни. Они, кои іошъ изъ шуме неизиђоше, похїйте у равницу, а ови изъ равнице бежаху у шуму. Османъ у средъ кише одъ танета єзди по боишту кличе и опоминѣ Турке на поредакъ, и текъ што му пође за рукомъ, те чету свою опетъ сакуни, и наговарати стане, да се юначки држи, ал' танадъ айдучка разтера на ново уплашену Турадїю, коя по другїй путъ бегати нагне; само Османъ остаде, но на нѣга неће олово; погодіо є Стоянъ, да Туре неће одъ пушке пасти.

Викомъ и храбримъ настояванѣмъ нѣговимъ, стану Турци изъ шуме излазити, и у пркосъ убиточне кише оловне, поврати се редъ у войсци нїовой.

Садъ юриши изъ шуме Стоянъ Чупићъ са свои коняници. Ха! како є полегао на коню, како є грунуо међъ Турке! страшне ли су мунѣ, кое му у очима севаю! Косу му ветаръ разбарушіо, и фесъ изгубїо у шуми, лице му є горило као ватра; са бриткимъ у десници ятаганомъ гле га међъ Турцима, кои се живо и очаятелно бране.

Но Стоянъ сече и обара као зрело житно класѣ, пролази као разярены лавъ посередъ Турака, а за нїимъ продиру юнаци србски и котрляю се чалме турске; одъ нїовогъ юриша измичу делїе, а посередъ нїи види се

Османъ, како Турке храбри и противъ сложне рае предводи.

„Отмичаре србски девојка!“ загрни Стоянъ колико игда може, „моли се Пророку, еръ те ни онъ неможе одъ освете Чупићеве сахранити!“

„Кукавний робе!“ рикне Османъ, па полети на Стояна; и заманувши ятаганомъ пресече му свиленъ поясъ, кой заедно съ пиштольима падне коню међу ноге; ал' да видишь Стояна, кадъ онъ мачемъ потеже! Одъ едногъ ударца нѣговогъ паде глава србскогъ душманина доле, трупина поче се на коню люляти, докъ и она нелупи о землю. Стоянъ изтрже изъ згрчене руке Османовъ барякъ, и на нѣга натакне Бегову главу. Деліе видећи гди имъ вођа погибе, нагну безъ трага као ума лишени, газећи тежко ранѣну и яучућу браћу своју, коы крвца коньма до колена допираше. Турци побегоше кудъ и како могоше, и врло мало ий срећно приспело у таборъ Кулинъ Капетана; одъ погинувши Турака дуго се кости белише по равницама Србіе.

Стоянъ пошлѣ Османову главу Войводи Петру Тодоровићу съ речма: „Я самъ речъ одржао, садъ смо оба освећени.“ Битка ова случила се 6. Марта 1806, и одъ то доба прозову Србљи свогъ юнака Чупића „Змаемъ одъ Нођая;“ придѣвкомъ, кой е у гласовитимъ србскимъ народнимъ песмама достойно прослављѣнъ, и кой ће заиста у србскомъ народу вавекъ живити.

Србскій Деспота.

Новела одъ Бернда-Гусека.

I.

„Шта ме водишь господару твою, као каквогъ кривца, кои се бои страже? Зашто ме водишь узъ ове басамаке?“

Седый слуга смакне рамена и одговори му: „Таква е заповестъ, господние! Изволите ући.“

— Безшумно отворе се врата, и странный господинъ уђе самъ у велику едну празну собу. Съ милиномъ прегледао е онъ прекрасно покуѣство, скупочена млетачка огледала и остале ствари по соби. Овакви украси были су за нѣга нови и невиђени, зато имъ се дуго и дивіо. Но кадъ се обазре ал' спази човека едного у црномъ оделу са златнимъ ланцемъ око врата, на комъ е нешто висило наликъ на ягнѣ.

Бю е бледогъ и озбилагоъ лица а могао си га познати по долной устни, напредъ истуреной, и по пароки необычне величине. Иза нѣга познаде странацъ Княза Лобковица, съ коимъ е често посла имао. Садъ е дакле знао, да стои предъ Царомъ, па зато му се поклони по обычаю домаѣмъ, забывивши на ушуствія, како да се влада.

Царъ примѣти съ негодованѣмъ а Министеръ са страхомъ и ужасомъ, да странацъ ніе скинуо калпакъ съ главе. Леополдъ I. стане га позорно сматрати. Странацъ е быо лепъ человекъ, високогъ и угледногъ узраста, правый юнакъ, на нѣговомъ смѣломъ лицу могао си читати чрте одважности; имао е велике црне бркове и црне очи, изъ коы е ватра севала, а чело велико, у кратко, странацъ е быо образъ правогъ владоца. Одело

нѣгово было е такође необычно. Носіо е зелену доламу съ краснимъ дугметама, чакшире съ копчицама и златнимъ ланчићима, жуте чизме, калпакъ са челенкомъ, а око пояса — Царъ се намршти и гледну оштро на Лобковица : Странаць е дошао подъ сабљомъ !

Лобковиць приступи му нагло и шапне : „Вы не смете подъ сабљомъ излазити предъ Нѣгово Величество ! Исправите одма Вашу погрешку, те ми предайте саблю.“

„Та я нисамъ робъ, нити долазимъ овамо као непријатељ !“ кликне странаць. Али Князь недаде му дотле мира, докъ му онай са смешенѣмъ неодпаса светлу саблю, богато окићену съ драгимъ каменѣмъ, а то е доста трудно ишло, ербо се была златна една кита за ланчиће закачила, као да се нерадо праштала верна бранителька са своимъ носіоцемъ. Да то небяше каква опомена ? —

„Добро ми дошли Графу Бранковићу !“ проговори садъ Царъ гласомъ торжественимъ. Вы сте намъ предложили услугу, коя е за сво Христіянство одъ толике важности, да е морамъ найпре да проотримъ по свима послѣдицама нѣнимъ, пре него што е уважимъ.“

„И я мислимъ, да е важна,“ рекне странаць, „нити е нужно, да Ваше Величество или Христіянство размышлява, ербо мой предлогъ опасанъ е само за Турчина, убіо га Богъ !“

Ова клетва увреди Цара, али онъ нехтеде ю стишавати, него поћутавши малко рече : „Я веруемъ у Вашу искреность, но я самъ дужанъ и на случай мислити, ако успѣхъ, кой стои у Божіој руци, другчіе испадне, него што се мы надамо. Шта ће онда бити съ Вама, шта ли съ Вашимъ народомъ ?“

„Неможе горе бити него што бива,“ рекне странаць ватрено. — „Мы нисмо више господари нашегъ иманя ; Турчинъ поступа съ нама као са роблѣмъ, онъ намъ безчести цркве и Свештенике, отима намъ кѣри, тежко нама, ако овомъ приликомъ неустанемо, да повратимо найвеће благо наше, слободу ! Твоя войска, о Царе —“

„Ваше Величество, смемъ ли нешто примѣтити!“
 упаде Князь Лобковицъ у речъ, ербо е са ужасомъ
 примѣтио, да е странацъ великомъ своіомъ продрз-
 ливостію Цара негодно дирнуо. Царъ му допусти, а
 Князь рекне далъ: „Я самъ већъ имао честь, предложити
 Вашемъ Величеству предлогъ племенитогъ Графа, и за-
 иста е одъ неоценѣне важности. Онъ се неможе одма
 и на пречацъ примити, као што е и Ваша найвыша му-
 дрость врло добро примѣтила, а друго, треба стваръ у
 найвећой тайности држати, да е небы дознао и осуетио
 нашъ наслѣдній душманинъ, кои на жалость уводе има
 и у самимъ Християнима. Усуђуемъ се дакле саветовати,
 да ће врло добро бити, ако Ваше Величество и ову
 аудіенцію, кою сте племенитомъ Графу дозволили, скрати.“

Бранковићъ погледи доста намрштено на Цара, а
 овај му рече доброхотно: „Политика захтева много кое
 шта, што се неслаже са моіомъ желомъ. Я бы Васъ
 радо бы явно приміо са почетомъ, сходно Вашемъ сте-
 пену и Вашей заслуги, но видите и сами, да се мора
 избегавати свака бука, ако желите успети. До мало
 ћете добыти рѣшенъ, а донде немојте се често пока-
 зивати, или баръ обуците немачке альине. По срећномъ
 свршетку юначкогъ дѣла Вашегъ, ако кадгодъ у Бечъ
 опетъ дођете, мило ће ми бити, поздравити Васъ до-
 стойно као Княза одъ Расціе. Милостивимъ смеше-
 нѣмъ пружи Царъ за тимъ руку свою Бранковићу, кои
 е нехтеде да полюби, изговори му јошъ неколико мило-
 стивы речій, и оде крозъ побочна врата.

„Честитамъ Вамъ Княже!“ рекне Министеръ, учтиво
 изпративши га, „диплома ће бити таки подписана у знакъ
 благодарности, съ коіомъ примамо помоћъ Ваши храбры
 мишица, да постигнемо велико оно дѣло, кое е одъ
 столѣтја дужно свршити цело Християнство.“

„Вы Немци умете само много говорити,“ рекне
 Бранковићъ. „Боже дай, да видимъ скоро дела!“

Смешећи се опомену га Лобковицъ, да су юначка
 дѣла царске войске поводъ дала величествономъ помислу

нѣговомъ, и обећа му славнию будућность. На врати предаде га опетъ седомъ собару, кой га онако исто тайно, као што є и дошао, крозь побочна мала врата одведе. Кодъ куће очекиваше Бранковића нестрпљиво нѣговъ пратиоць, кой му даде црвену кабаницу говорећи:

„Єси ли задоволянъ, Ђорђе?“

„Я самъ себи, Вуче, другчїе представїо стварь,“ одговори му Ђуро, пошавши на сокакъ. „Мислио самъ, да ће са мномъ поступати искрено и смѣло, и да ће савъ посао у дѣло привести пре него што єданъ таласъ Дунавскїй до Београда стигне, алп ме преслушаше ладно и говорише све о некимъ обзренїяма, као да самъ я неверно Туре, кое имъ пружа руку къ савезу.“

„Невичи,“ одговори Вукъ. „Мы смо у туђој земљи, а незнамо, да ли намъ добро желе.“

„Нама?“ кликне Ђуро. „Та морали бы насъ носити на рукама, кадъ имъ доносимо накнаду и освету за срамоту и опустошеня одъ стране Турака. Несумняй се, Вуче! Я самъ овде обезбеженъ као кодъ свогъ побратима, и само да повикнемъ на народъ: айдѣте юнаци, я ћу вамъ путь пробїяти, да и вы посѣтите престолный градъ непрїателѣвъ, као што є онъ вашъ посѣћавао — сви бы се радостно одзвали!“

„Па шта ти рече Царъ?“ запыта Вукъ.

„Обећао ми дати рѣшенѣ,“ одговори Ђуро зловольно. „Нашъ Царъ Душанъ, силне памети, небы се дуго промышляо, него бы одма сазвао верне слуге свое, поседао бы съ нїма на конѣ и полетїо бы у бой. Али су друга времена, Вуче.“

„Я бы радъ видити Цара,“ рекне Вукъ. „Кажу да є побожанъ и праведанъ господарь.“

„И єсть,“ потврди Ђуро. „Погледъ му є прїятанъ, а што рекне право є и царски; я бы му поверовао као своемъ отцу.“

Разговараюћи се тако, дођу обоица до конака, и служкиня, коя є на нѣи чекала была, посветли имъ свѣтомъ узъ басамакѣ напредъ. Они отиду за нѣомъ. У

собѣ скине Ђуро свой калпакъ и узме фесь: Садъ текъ примѣти девойка, да є Ђурина глава была обрѣяна. „Я самъ мислила да су Маџари,“ рече после девойка своимъ другарицама, „но садъ незнамъ шта су. Да се нису пре ручка прекрестили, морала бы мислити, да су Турци!“

„Ђуро, я немогу Цару да замеримъ,“ рекне Вукъ. „Нашъ устанакъ быт'ѣ нѣму и нѣговой земљи само одъ користи, а ако пострадамо, онъ ѣ се повуѣи патрагъ — међу тимъ лепо є одъ нѣга, да се онъ стара и за доцню судбу нашу. Серашѣрь незна шта є милость.“

„Слободу или смръть!“ кликне Ђуро изъ свегъ грла. „Шта вреди животъ безъ слободе, заръ непишти ѡ наша земля одъ туге и неволь, да се и найтврѣй човекъ заплакати мора, као да є жена? Па садъ, кадъ є прилика, да се осветимо за онако дуго траюћу срамоту, да изтерамо айдучкогъ туђина изъ наше отачбине, да уживамо слободу као негда у златномъ веку, као народъ, кои є раванъ найблагороднѣимъ народима, садъ заръ, да преза онъ одъ опасности, кою бы наши стари єдва дочекали, садъ заръ, да се боимо севаня собствены ятагана? Гди є тай Решидъ, што неѣе да зна за милость, я ѣу га потражити у бою, ни я неѣу да знамъ за милость, было за нѣга, было за и коегъ Турчина.“

„Мы можемо изгинути као юнаци, ако и неодржимо победу,“ рекне Вукъ, „али жене наше и деца?“ —

„Моя бы те жена постидила!“ кликне Ђуро. „Ты ниси Србинъ!“

„Лажешъ као цето!“ цикну Вукъ и положи руку на ятаганъ. Ђуро тргне маомъ свой ятаганъ, и за тренъ ока стаде звека ятагана, а газда одъ куѣе дотрчи савъ уплаиренъ са своима млађима. „Мируйте господо.“ — Они га нечуше. „Зовну ѣу стражу!“ — Све бадава.

У тай часъ избѣе Ђуро изъ руку Вуковъ ятаганъ, кой предъ нѣга паде. Садъ текъ примѣти Ђуро, да су се слегли были многи гледаоци, зато рекне господару одъ куѣе: „Будите спокойни! мы смо се изравнали.“

„Господо, шта то чините у мирной кући,“ рекне газда. „Ко ће ми ђмствовати, да Васъ обоицу“ —

Вукъ мигне на нѣга и пресече му говоръ, а Ђуро обећа да ѣду одсадъ мирни быти. Светъ се разиђе, но газда изрази се доле: „Я ѣу се за свакій случай да обезбедимъ, ако стваръ явимъ. Оба Србина остану на само, и помире се и излюбе братимски. „Немоймо се више кавгати!“ рекне Ђуро, „болъ е да окренемо наше ятагане противъ Турака.“

Сутра данъ знао е веѣъ великій господинъ некій за тай удвой, и забрине се яко, тимъ више, што Ђуро Бранковићъ нѣе послушао царску опомену, него се явно показивао у свомъ оделу србскомъ. Нѣе се дакле могла одъ нѣга послушность очекивати, зато смисле господа, да га што пре изъ Беча одправе, а было е повода, тайну іошъ болъ хранити, еръ се само на тай начинъ могло удѣйствовати висока мисао, кою е Бранковићъ првый предложіо быо. Царъ зовне нашегъ Деспоту последній путь на аудіенцію, говорећи му, како е после дужегъ размышляня науміо, да нѣговъ предлогъ прими, и да на пролеће ратъ отвори, како се Царъ добромъ успѣху нада, задржаваюћи себи достойну изяву благодарности не само свое, него и целогъ Христіянства. Найпосле опомене Царъ Деспоту, да никомъ ништа неказуе, и нека се зимусъ за ратъ спрема.

„Спрема е излишна!“ одговори Ђуро. „Србски ятагани свагда су оштри.“

„Кадъ е тако, срећанъ Вамъ путь,“ рекне Царъ. „Идите кући и будите уверени, да я уважавамъ Вашъ предлогъ, нити ѣу пропустити, да га у славу Божию у дело неприведемъ.“

„За по године,“ кликне Ђуро са севаюћимъ очима, положи ѣу я Вашемъ Величеству заклетву као подданный Деспота слободногъ народа!“

Присутствующій Министеръ, мигне на нѣга кашлюдаюћи, но Царъ се осмене и рекне добростиво: „Че-

кайте само, јошъ е зець у шуми! Остайте съ Богомъ. Вы ѣте Насъ наѣи свагда милостивна и къ услуги готова.“

Деспота опрости се најрадостнѣе, али нѣе се поклоню, нити е Цару руку целивао. Предъ очима трепташе му само образи славе и сѣине будућности.

Дошавши куѣи Вукъ му Стефановићъ предаде диплому, кою е међу тимъ еданъ чиновникъ изъ царске канцеларије донео быо. Поносито одмота Ђуро диплому са златнимъ грбомъу средини, и читаше новъ насловъ свой:

Princeps Georgius Branković, Miriac Ac Rascianorum Mysiis Electus Despotus.

„Недражи ме то!“ рекне онъ. Мило ми е, али не мене ради. — Очи нѣгове севаху, као кадъ се соко спрема, да къ сунцу полети.

II.

Прођоше чисти и сунчани дани. Одъ велике облачине редко си могао сунце видити. Насташе густе магле а јошъ дуже ноѣи. Велики ветрови донесоше кишу, обарајуѣи лишѣе съ дрвета. Тако е было рђаво време, да бы одъ нѣга краснѣя была свака зима са снегомъ и ледомъ, ако бы само сунце сѣяло. Најпосле паде снегъ и настаде строга зима. Освану данъ, и уговорена скупштина србска састаде се на врху едне планине. Скупштина та изгледала е на оногъ, кой ю е сазвао. На еданъ путъ дође еданъ коняникъ. Сви га обколе и поздраве са громкимъ живіо! То е быо Ђуро Бранковићъ савъ у злато обученъ као у највећѣй праздникъ. „Добро ми дошли, браћо!“ поздрави онъ скупштину громкимъ гласомъ. „Хвала храбримъ старешинама народа нашегъ, кои сте се у толикомъ брою овде нашли. Дође време и нашої слободи, срамно одузетой, дође време, да се Христѣани съ Христѣянима друже. Познато вамъ е, како самъ я съ вашимъ знанѣмъ у Бечъ ишао латинскомъ Цару на договоръ. Онъ е едва дочекао мою десницу,

и са мношомъ се руковао.“ Народъ прекиде му речъ радостнимъ ускликомъ живіо! Пошто є умукао, настави овај далъ: „Я самъ се одавно кући вратио, али васъ нисамъ хтео пре времена сазивати. — Браћо, садъ или никадъ! Турци се спремаю за ратъ, а међу тимъ су послали своє Посланике у Бечъ, да траже и закључе миръ. Буде ли миръ, мы смо онда пропали.“

Старешине приступе са мумланѣмъ коньма ближе, да болъ чую. „Пропали смо на веки!“ рече Ђуро. „Заръ ће Турци о нама што споменути, кадъ буду миръ закључивали, заръ ће насъ Турци пуштати изъ своѣ ноката? Турчинъ є покровитель нашъ, отцеви су га наши сами за таквогъ изабрали.“

„Изабрали?“ викне народъ. Многи су то потврђавали, а многи не.

„Тако є!“ настави бесѣдникъ. „Земља наша подвргла се драговољно Султану Мухамеду, но онъ є опустоши ватромъ и ятаганомъ, спали намъ све монастире, и одведе хиљаде людій у робство. Єсмо ли имали какву одбрану одъ тогъ доба? Нисмо! Ратъ дакле и освету Турцима, айдмо за слободу!“

„Ратъ, ратъ!“ повичу силни гласови, и многи ятагани севнуше на сунцу, а најватрениі скупштинари опале изъ пиштоля. — „Ты да насъ предводишь Ђуро Бранковићу!“

„Чуйте юнаци!“ кликне Ђуро. „Нећу пропусти, да нетргнемъ мачъ изъ корица, само се вы спремите, да на првѣй знакъ съ вашима монцима дођете, и то најпре съ оближњимъ, а после кадъ се одтиснемо, са осталима, чета за четомъ, да намъ войска нарасте као Дунавъ одъ многи река. Донде пакъ мируйте. Немойте коє шта несмотрено говорити, да недознаю Турци, шта имъ грози. Хоћете л' ме слушати као вођу?“ Ватрено закуну се сви, да ће га верно слушати. —

„Чуйте дакле и мою заклетву!“ викне Деспота и подиже три прста у высъ: „Боже дай, да ми се ова десница осуши, ако изневеримъ васъ и отечество наше,

мачъ ми се пребіо у найвећой нужди моіой, а конь ми се немакао съ места! Кунемъ вамъ се часнимъ крстомъ и моимъ родительма, да ѣу вршити дужность и душу и тѣло полагаати за отечество мое.“

На нѣговъ знакъ разиђу се садъ воици, єдни отиду кући, други почну изъ мешина вино пити, а већа часть поведе разговоръ съ ѣуромъ Бранковићемъ, коєга миранъ и юначкій изгледъ свакомъ се допадаше. Будући да є већъ подне было, то отиде ѣуро кући, да доспе іошъ за вида. Ніє онъ ишао просеченимъ путемъ него путаньомъ преко каменя, брда и долина, прелазећи преко многи река поплавица, коє су надолше были до врха обале, али то ніє ни найманъ сметало смѣломъ конянику, и тако приспе срећно кући. Ту га є очекивала нерна супруга нѣгова. Одъ стида, кой жене нієдногъ народа немаю као Србкинъ, нехте она да изтрчи мужу на сусреть, те да га као што бы желила, загрли.

ѣуро искрсне предъ ню. „Милице, злато мое, долазимъ ли доцканъ?“ кликне онъ. Она мане само главомъ, смешећи се кротко, а слуге прихвате међутимъ коня. Затимъ пружи іой руку, и загрли є у соби текъ, пытаюћи за здравль деце. Деца дођоше одма. Старіи синчићъ Милошъ узме таки мачъ, кой є отаць одпасао быо, и поше се на ястукъ, да мачъ остави кодъ осталогъ оружія на дувару. Млађій пакъ синчићъ Богданъ, донесе свилений фесъ и заиште калпакъ, а мала двогодишня Смиля, остави матеръ и обухвати отчина колена. — Добро разположенъ седне ѣуро на диванъ сигаюћи и смеюћи се съ децомъ, а красна мати засузи одъ радости и похити наполь, да што за вечеру спреми. „Жури се, драга Немицо,“ рекне она слушкињи. „Донеси ми меда и брашна, Князь воле гурабіє, а ты гледай око печеня!“

Плавокоса служкиня, коя се быаше покрай огништа стисла, донесе меда и брашна и хтеде брзо да се удалы. „Јо девойко, та ты плачешъ!“ рекне госпођа. Садъ текъ грунуше оной сузе на очи.

„Зашто плачешъ девайчицо, кажи ми!“ запыта е Милица. „Па іошъ данасъ?“

„Ахъ, незнамъ ни сама, тако ми е, да бы во- лела умрети,“ рекне девайка и стане ецати. Госпођа загрливи ю, полюби ю и рекне іой: „Нећешъ ты мени умрети, Немице! Знамъ я шта бы ты рада.“ Но служ- киня окрене се и отиде ћутаюћи на посао.

Кадъ Милица доцнїе ело изнесе предъ господара, па и сама покрай нѣга за столъ седе, рече она: „Жао ми е, Ђуро, да се у нашої кући данасъ сузе проливаю, место да се сви твоѣмъ повратку радую. То незначити ни- какво добро.“

„Како могу сузе добро или зло значити,“ одговори іой Ђуро. „Ко плаче?“

„Наша Немица,“ рећи ће Милица. „Я мислимъ, да жали за завичаемъ.“

„Е па шта да радимъ съ нѣомъ?“ рекне Ђуро мало срдито. „Заръ да ю пустимъ у светъ, да е зароби каквый Янъичаръ? Може л' она сама до куће доћи? Или мисли, да ю вальда самъ на коня метнемъ и къ отцу одведемъ?“ Супруга оборивши очи понизно е ћутала, оба синчића уплашени крупнимъ гласомъ отчинимъ по- гледаху на нѣга потайно, а мала Смиля, коя е на крилу седила, пружаше ручице къ матери. „Я е сажалюемъ,“ рекне Ђуро далъ, „я самъ се у туђой земљи научіо жалити за отечествомъ. У Бечу е лепо и красно, али никаква сала, ма се сіяла одъ злата и бисера, недопада ми се као моя кућица и пѣнъ украсъ.“ При овимъ речма показа онъ прстомъ на дуваръ, где е висило оружъ разны векова. То е было войничкій украсъ састоећи се изъ топузина, цида, пушака и сабаля различне величине, одъ коы е где коя была бисеромъ и драгимъ каме нѣмъ накіћена.

„А кадъ бы какве брежувљке видіо, коє светъ тамо брдомъ зове, свагда самъ се сећао наши брда и верне Милице моє, па ме е срдце болело!“ Княгина по-

гледи горе. Црне очи нѣне издаваху найусрднiю любовь. „Съ тога ми в жао девойке,“ рекне Ђуро, и „каемъ, се, што ми ништа нiе казала, кадъ самъ быо у немачкой земљи, може быти да бы што годъ разабрао за нѣнъ родъ.“

„Нiе смела да каже,“ одговори Милица.

„Веруемъ,“ рече iой мужъ, „и да нисамъ имао важнiегъ посла, мислећи данъ и ноъ на нѣга и на мою Милицу, може быти да бы се нѣ и самъ сетiо. Него утѣши в съ нѣнимъ земляцима, кое ћемо, ако Богъ и светци даду, скоро видити.“

Деспота устане и прекрсти се после ручка, а Милица донесе му воде и чибукъ.

Неко време прође. Нашъ Бранковићъ добыа в тайна известiя и обилазио в и самъ околицу на коню. На еданъ краснiй пролећнiй данъ оседла онъ лепо свога коня, узме najlepше оружiе и свою црвену кабаницу. Милица стаяше край нѣга плачући.

Деспота нехте iой зато ништа да замери, напротивъ полюби в радостно и помилуе в по образу. Затимъ дигне дечицу у висъ, и излюби в редомъ, а кадъ в спуштао малу Смилю, она га поглади ласкателно по бради, и нехтеде в да испусти. Матери пуче срдце одъ радости.

„Заръ се я данасъ првiй путъ разставлямъ,“ рекне Деспота. „Заръ я неидемъ у бой за свету и неоцениму цѣль, а кадъ ову постигнемъ, заръ се неће ова кратка жалость претворити у радость? Можешъ ли Милице желити, да я кодъ куће останемъ?“

Деспотовица застиди се на такве речи, по нѣномъ ватреномъ погледу осетiо в Деспота, да нѣгова опомена небыаше узалудна, еръ в одма чуо где рече: „Иди само иди любезнiй мой!“

Кадъ Деспота на коня узяха, те га првiй зракъ сунца озари, сматраше га Деспотовица радостно и съ поносомъ, видећи предъ собомъ юначкiй стасъ мужа свогъ

а суза у пламтећемъ оку нѣномъ, пресуши се као роса према сунцу.

„Победи душмане!“ кликне Милица ватрено. „Буди храбаръ и срећанъ, Господару, и донеси слободу за народъ!“

„А за тебе круну!“ одговори јој Ђуро радостно, и опрости се съ Милицомъ јошъ еданъ путъ, за тимъ попусти уздицу и одезди стазомъ у планину. Милица мотряше дуго за нѣмъ. Онъ се обазре при улазу у сурдукъ, а она мане беломъ марамомъ на нѣга, поздравивши га последнѣй путъ. Више га невиде одъ брегова. Заоставшой Милицѣ чиняше се, да јој нестаде сунца живота, жалостно погледаше она на дечицу, која се опетъ безазлено сиграти почеше.

III.

На едномъ брежувку изванъ шуме стаяла су два царска коняника. Ветаръ имъ е дувао управъ у лице, те е коньма гриву разбарушавао, а поедине капль кише навештавале су, да се непогода приближуе.

„Я мислимъ,“ рекне еданъ, „да сиђемо доле, да се одъ ветра заклонимо, види ћемо болъ, а и тако се све већма смркава.“

„Неиди,“ рекне другѣй. „Где ме наместе онде ћу да стоимъ.“

„Лепо! дакле, кадъ бы те наместили предъ топъ, па кадъ бы топѣя принео горейѣй фитиль?“

„Остао бы! Немамъ ништа да одговарамъ.“

Првѣй коняникъ удари гротомъ у смей, но другѣй изобличи га, еръ е то опасно и непристойно. За тимъ су ћутали дуго. Млађемъ конянику быяше неизказано дуго време.

„Овакво стражаренѣ срамотно є!“ рекне онѣ. „Докле ћемо бадавадисати, кадѣ ће се єданѣ путь заратити? Принцѣ мора да има добарѣ конакѣ.“

„Єзикѣ за зубе!“ кликне вторий. „Та ты си ѣаво одѣ човека: како смешѣ“ —

„Шта ме брига! Некѣ говори ко шта хоће, свакоме є слободно,“ рекне млађий. „Чуй!“

Обоица ућуте и стану позорно прислушкавати. Далеко одѣ себе чую топотѣ, кой се све већма приближавао, мећутимѣ нѣови конѣи дигну уши и зарзаю.

„Врашко створенѣ, и ты незнашѣ шта є служба,“ шапне млађий коняникѣ подсмевајући се; старий пакѣ подпраши свою пушку. Садѣ се чиняше, да неко брже иде на рзанѣ коня, по топоту судећи рекао бы, да є велика гомила коняника. Млађий коняникѣ одтрчи смѣло предѣ ню, нанишани карабиномѣ и повикне: „Стой! ко иде!“ Єданѣ му изѣ гомиле одговори гласно: Небой се, него ме води твоѣ Генералу, ерѣ имамѣ съ нѣимѣ важно да говоримѣ. Другий коняникѣ приступи такође и запыта га: „Ко си ты?“

„Србинѣ самѣ!“ одговори овай. „Твоѣ прїатель и савезникѣ!“

„Иди бржи да явишѣ!“ шапне старий коняникѣ своемѣ другу. —

„А ты зарѣ самѣ да останешѣ? шапне овай.“

„Лудо!“ рекне старий презрительно. Млађий коняникѣ одлети као муња.

„Шта є съ нама?“ запыта странный съ нестрплѣнѣмѣ.

„Причекайте!“ одговори царскій человекѣ крупнимѣ гласомѣ.

„На што да чекамѣ,“ рекне онай, а и остала дружина почне гласно говорити.

„Стойте, ил' ћу да пуцамѣ!“ викне старий коняникѣ съ претнѣомѣ.

Чета тргне саблѣ изѣ корица и одговори са пованѣмѣ. Предводителѣ чете заповеди пакѣ, да се она

мирно влада, затимъ запыта далъ: „Зашто ме непратишь напредъ, или ми кажи баръ, кудъ ћу да идемъ?“

„Имамъ такву заповестъ,“ рече коняникъ у кратко. Странацъ пакъ нехтеде се тимъ да задовољи, него почне заповедаюћимъ гласомъ пытати, тако да му е войникъ стварь морао обширниѣ толковати. Мало за тимъ ал' ето ти Офицерске патроле, кая дође да ове пришелце прими. Офицеръ дозна испытыванѣмъ своимъ, да нѣе неприятельска посѣта, но ипакъ се устручавао, сръбскогъ Деспоту, кои се быо поверіо, іошь вечерась къ Принцу у главный станъ одпратити.

„Вы ћете тамо врло доцканъ доћи,“ рече Офицеръ, сви ће быти поспани, ербо е до стана далеко.“

„Мене ће Принцъ у свако доба добро дочекати,“ рекне Србинъ одважно.

„Искрено рећи, морамъ се чудити, што Вы овамо ноћу долазите. То е нешто необычно и побуђуе не-поверенѣ.“

„Може Вамъ на свакій начинъ быти све едно,“ одговори Деспота поносно, „еръ нисамъ волянъ, причати Вамъ узроке, зашто самъ дошао. Ако ме дуже задржите, Вы ћете одговарати.“

Офицеръ науми садъ, да га заедно са нѣгови двадесетъ пратиоца одпрати къ ближайемъ старіемъ заповеднику, па овай некъ ради съ нѣмъ, шта му драго. После многи препона дође дакле Ђура Бранковићъ едва еданъ путь у главный квартиръ. Прилично е траяло докъ е изишао предъ Принца. Пратиоци Бранковићеви сиђу съ коня и одведу ове на страну, где поредъ коня упусти у разговоръ, а царски коняници стаяше предъ нѣма као стража съ голимъ сабляма.

Бранковићъ уђе у неку снизку собу, гди е было неколико Офицера, кои га на поздравъ нѣговъ пристойно одпоздравише. Обзирао се, да види Войводу, ал' нико неизиђе предъ нѣга. Садъ се отворе врата одъ едне собе, и Маркграфъ Лудвикъ Баденскій появи се, еръ е

нѣга Царь Леополдъ быо за Войводу поставіо, да ратуе противъ Турака. Онъ се зачуди юначкомъ изгледу сръбскогъ Деспоте, обоица се сусретну очима као два духа, кои осећаю, да є еданъ другомъ раванъ. Оба мужа быяху зрелы година и у наибольой снаги, а може быти и у еднакой старости. „Желили сте са мноъмъ се састати,“ рекне Принць. „Може ли быти у присутствію ове госпoде, или имате какву особену поруку, коя се мене самогъ тиче?“

Ладне ове премда учтиве речи нису се допададе Ђури Бранковићу, кой међутимъ рече, ко є и шта є. „Заръ Вы іошь незнате, рече онъ мало срдито, зашто я овамо долазимъ?“

„Бога ми незнамъ,“ рекне Принць.

Ђуро нећкаше главомъ, чудећи се, шта то мора быти. „Добро дакле, я ћу да повторимъ предлогъ, кой самъ већ Цару предложіо.“

„Ако заповеда Ваша Светлость, нека се господа удалъ?“ рече еданъ стародикъ Официрь неприятногъ изгледа. „Рекао бы, да се односи на државну тайну.“

„Нема тайне више!“ кликне сръбскій Деспота. „Скоро ће да се проспе ватра на наше неприятель.“

„Нека остану дакле, Генераль Карафа, сва господа,“ рече му Принць а Ђури рече: „Говорте!“

„Познато Вамъ є,“ рекне Деспота, „да є мой народъ, комъ я принадлежимъ, сръбскій народъ, кога су одъ дужегъ времена Турци подярмили. Мы смо Христіяни о Войводо; мы се хвалимо, да смо одъ племенитіегъ порекла него неверни Турци, кои насъ угнѣтаваю. Нашъ народъ има само єдну мисао, да срамный ярамъ збаци и да опетъ ужива слободу вере и права свои.“

„И то нашомъ помоћу, єл'те?“ рече Маркграфъ.

„За ту помоћ обричемо Вамъ велику и сѣйну награду!“ кликне Ђуро поносито. „Цариградску круну!“

Ова величествена мисао потресе душу Принцеву електрично и нехотице приступе сва господа ближе, да бољ чую, само Генералъ Карафа насменѣ се ругателно. „Докажете како!“ моляше Принцъ. „То ѣ непонятно велика мисао!“

„Вы незнате за слабость Турака!“ рекне Ђуро Бранковићъ. „Знате до душе победити али не победомъ се ползовати; вы оклевате дотле, докъ се Турци не од- море, и докъ нове чете недобью.“ —

„За мноми се неће тако поговарати!“ прекине му Принцъ беседу, а очи му заплаште.

„Боже дай!“ реши же Ђуро на то. „Победите неколико пута, пакъ затимъ гоните Турке узастопце, докъ се јошъ сабля одъ крви пуши, немојте му дати мира ни кадъ ѣ свестацъ, ни кадъ ѣ радный данъ, него смрвите свакогъ, ко се годъ узпротиви, свако село до самогъ Стамбола, докле порту и нѣне трошне стубове у море несвалите.“

„Лакше море!“ примѣти Генералъ Карафа бодљикасто. —

„Устаните само, напредуйте, нападайте!“ продужи Ђуро свою беседу, неслушајући, шта онај подсмевало говори. „Тридесетъ хиљада Срба стое већъ подъ оружјемъ, кои же се съ Вама да саедине. Изъ дана у данъ придолази же нови борци, ербо сто хиљада јуначки Срба стое тамо преко и чекаю само на мой знакъ, да Вамъ прокрче путъ, и да умноже Вашу снагу, докле као бура неразбиѣ и последный станъ непријателя. Християнска земля быт' же тада опетъ слободна, Турска са царскомъ круномъ некъ припадне Вашемъ Цару, а я, Деспота слободны Срба, примамъ га на веки за свогъ покровителя.“ Лице Принцево, коѣ быяше найпре весело, преобрази се одъ оваквогъ високогъ помисла, те се мало намршти. Очи нѣгове издаваху озбиљну сумню.

„Вы сте поднели Нѣговомъ царскомъ Величеству тай озбиљный планъ?“ запыта Принцъ съ околишемъ.

„Царъ ѣ мою десницу радостно приміо,“ одговори

Ђуро. „Обећао є, да ће све употребити, што служи на славу Свевышнѣгъ, само да планъ у дѣло приведе. То су нѣгове собствене речи.“

Принцъ Лудвикъ погледи преко на Генерала Карафу, а овај смакне съ рамени непримѣтно, остала господа слушаше любопытно, о чему се говори. „Имате ли што писмено о томъ?“ питаше Принцъ.

Србинъ поцрвени савъ у образу. „Шта ће ми писмено?“ одговори онъ. „Мыслите заръ, да лажемъ?“

„Немислимъ, господинъ Деспота,“ рекне Маркграфъ мирно. „Али мой положай захтева, да се снабдѣмъ съ дозволенѣмъ за таковажно предпріятіе.“

У свомъ нестрплѣню скине Деспота калпакъ съ главе, тражећи нешто у калпаку, ал' немогаше да нађе. Най-после нађе у альини неку артию, коя быяше жутимъ и црнимъ гайтаномъ прошивена, и на комъ стаяше великъ печатъ одъ воска. То пружи Принцу, а овај одмота артию, на кою и Генераль Карафа погледъ баци.

„Ово є диплома,“ рече Карафа. „Мы несумнямо у Ваше званіе“ —

„У мое речи вальда?“ кликне Ђуро лють као ватра и стане на супротъ Генералу.

Овај побледи іошъ веѣма и хтеде нешто да рекне, но Принцъ ій ублажи. „Молимъ Васъ господо, немойте се преда мному сваѣати. Деспота Бранковићъ, примите Вашу диплому натрагъ. За кратко време посла ћу Вамъ, ако дозволите, одговоръ. — За Вашъ конакъ побрину ћемо се, колико є могуће. Баронъ Флекенштайнъ! Вы ћете се за конакъ постарати.“ (Баронъ изиђе таки напољ.) Принцъ ноклони се учтиво, а Ђуро Бранковићъ изиђе изъ себе са звокомъ мамуза.

Дошавши къ своимъ пратиоцима натрагъ, дочекаю га ови любопытно, а Вукъ запыта га, шта є свршіо. —

„Ала є то чудноватъ и споръ народъ!“ кликне Ђуро огорченъ. „Место да поседа на конѣ, и да одма иде у бой, тражи одъ мене некакво писмо, есамъ ли быо у

Бечу. Царъ ніє іошъ ништа писао Войводи свомъ.“ — То є управъ и быо узрокъ, зашто се Войвода узтезао, да прими оно, што му є Ћуро предлагао. Осимъ тога царске Войводе нису у старо време имале неограничену власть, него имъ є дворскій военный Советъ изъ Беча прописивао свако мицанъ. Тимъ се губило згодно време за ударанъ, а време неважи никада толико, као у рату.

„Немогу чисто да веруемъ,“ рекне Принцъ за себе ходаюћи горе и доле по соби „да ми Нѣгово царско Величество о овако важномъ предпріятію ни речице писмено несаобштава!“

„Ніє могуће, Ваша Светлость,“ потврди Генералъ Карафа, оставши самъ съ Войводомъ. „Вы сте одавно примили најобширній прописъ.“

„Али и известія немамо одавно већъ изъ Беча“, рекне Принцъ. „Могуће, да є прекинутъ саобраштай са наслѣднимъ земляма. Текелійни приврженици тумараю далеко по земљи, а најпосле морамъ мислити, да є скоротеча хваћенъ!“ При овимъ речма стаде Принцъ предъ Карафу и положи руке на нѣгова рамена. „Кадъ помислимъ, како є могуће, да ћемо овај ратъ славно да свршимо, да ћемо іошъ и Цариградъ добыти а Турке изъ Европе изтерати, онда бы се чисто лютію — ако ову прилику лакомислено пропустимо.“

„Ваша Светлость, веруйте Вы момъ искуству,“ рекне Карафа. „То є само лукавство и гола превара. Промислите сами. Раци, или као што се сами поносито зову, Србљи, поданици су Султанови и заиста су храбаръ народъ, што имъ нико одрећи неће. Я невелимъ, да они нечезну за блажіомъ управомъ, или ако є могуће, за самомъ слободомъ. Али шта ће бити, ако имъ ту слободу самъ Султанъ дозволи подъ условіемъ, да му помогну да противъ насъ ратъ воде? Веруйте милостивый господине, Серашѣръ зна добро, колико мы войске имамо. Небы л' вредно было, наградити заверу највећомъ наградомъ, ако бы іой срећно за рукомъ пошло, да царску войску раз-

біє? А то ће бити ямачно. Тридесетъ хиляда Срба саєдини ће се, вели, съ нама, а толико насъ чекаю, ако напредъ пођемо, они ће се увући у нашу среду, мы ћемо їй примити као браћу, и сасвимъ ћемо имъ се поверити. На єданъ путь, кадъ мислили будемо, да смо сасвимъ обезбеђени, изненади ће насъ они, те ће насъ ненаоружане стеснити ячомъ силомъ своіомъ, и разбитъ ће єднимъ ударцомъ сву цареву войску.“

„Срамъ Васъ было, Карафа!“ рекне Принць, „алъ ипакъ га мало узнемири лукава представа Таліянова. „Како можете тако подло мислити о човеку, коєга се искренность по лицу познає, а подло е помислити и о народу, кой е за насъ већъ потокомъ крвь проливао.“

„Према неприятелю заслужує войничка превара само похвалу,“ одговори Карафа, „а што се лица тиче, Раць е ясно показао, да самъ га у срдце згодіо. У осталомъ сумня рађа истину а истина безбедность.“

„Да, згодили сте га у честь!“ рекне Принць. „Ту можете и мене згодити. Ніє, ніє, Карафа! Я немогу да веруємъ у такву войничку превару, да ће Христяни съ Турцима противъ Христяна воевати, и ове срамотно издати!“

„Имбре Текели было е такође Христянинъ!“ примѣти Карафа на кратко. „А нисмо башъ ни єдне вере, рацкій разкол“ — беседникъ уплаши се, та Принць е было іошъ горій одъ расколника, протестантъ!

„Говорте слободно!“ рекне Принць Лудвикъ спокойно.

Генераль окрене вешто свою беседу, говорећи: „Я мислимъ само, да насъ несматраю за Христяне єдне и исте вере. Може бити да су подъ турскомъ владомъ и заборавили, да е трпљивость прва христянска дужность.“

„Добро, добро!“ рекне Принць, смисливши шта ће да ради. „Я ћу србскогъ Деспоту молити, нека се іошъ єданъ путь потруди отићи у Бечъ, да ми одъ Царя нуномоііє донесе, па онда, Карафа, разви ћемо наше заставе у средъ Цариграда!“

„Неће Деспота ићи у Бечъ, ако намъ то и обећа,“ примѣти Карафа. „Я саветуемъ Вашей Светлости, да га ставите подъ стражу, иначе ћемо имати у нѣму опасногъ непріятеља, а одговоръ — не да се ни помислити каквѣй — пао бы на Васъ, опростите Ваша Светлость, што овако смѣло говоримъ.“

Маркграфъ небыяше нимало задоволянъ тимъ, да одбѣя одъ себе онаквогъ юнака неповеренѣмъ, но е ли смео другчѣе поступати?

Ђуро Бранковићъ дође на ручакъ у надежди, да ће добити поволянъ одговоръ, али о нѣговој ствари није се ништа говорило. На сва нѣгова искрена питаня добыао е само празну утѣху. Ђдио се све већма и проклиняо е Немце, што неумеду да уваже нѣговъ племенитый предлогъ, а себе е самогъ гризао, што се није поуздао у собствену снагу, него се съ нѣма упуштао. Овако разположенъ изгледао е срдитъ и непрятанъ, тѣло му е дрктало одъ гнѣва, тако да е тимъ само потврђавао мнѣнїе Генерала Карафе, па и самомъ е Принцу морао быти зазоранъ.

После ручка, почемъ се сви Официри удалѣше, рекне Лудвикъ Баденскїй: „Вашъ предлогъ, любезный Деспота, тако е славанъ, да ни едно магновенѣ ока пропустити немогу, а да га по хиляду пута радостно не примимъ“ —

„Драго ми е!“ уђе му Ђуро у речъ, а очи му севаху одъ радости. „Мои су юнаци преправни и стоѣ близу, садъ ћу иѣ довести.“

„Близу насъ?“ кликне Карафа зачуђенъ. „Ваша Светлость! пре него што се далѣ упустите у стваръ, молио бы на едну речъ!“

Маркграфъ отиде съ нѣме на страну, а оваѣ га почне наговарати, да Србина на сваки начинъ у Бечъ пошлѣ, али да збогъ близости нѣгове войске неупотреби насилїе. Лепимъ начиномъ, вели, треба га послати у Смедерево, а оданде поуздано у Бечъ.“

„Има ли тай господинъ опетъ повода, да оклева?“
 питаше Ђуро нестрпљиво.

„Ни найманъ,“ одговори Карафа брзо и пријатнимъ
 начиномъ. „Ј се надамъ, а то ћу скоро засведочити, да ће
 нашъ планъ само успѣти, ако будемо предосторожни.
 Мы нисмо спремни за бой, зато ће може бити неколико
 дана проћи, докъ се наше войске несаѣдине, а непријатељ
 нетреба да зна за нашу намеру. Ако останете дуже
 у главномъ стану, за Васъ ће непријатељ брзо дознати,
 у другу руку морамо се договарати о многимъ стварма,
 морамо съ Вама израђивати планъ воєваня, кой се садъ
 меня, а за то намъ треба мирно место, где смо обезбе-
 ђени одъ непријатељвы увода: Я мислимъ да е најспо-
 собниѣ место Смедерево.“

„Смедерево!“ повиче Ђуро. „Та оно лежи далеко
 острагъ.“

Мы ћемо ићи за Вама узастопце,“ рекне Карафа.
 „Донде ће Васъ пратити мала една пратня, само да бу-
 дете обезбеђени. Увидићете и сами, господинъ Деспота,
 да Войвода мора држати Саветъ, пре него што започне
 деланъ. У томъ савету Вы ћете имати прво место, ербо
 Вы познаете најболъ станъ и слабу страну непријатељву.“

Ђуро погледи у Принца, а овај му рекне благо-
 хотно: Покажите намъ тимъ, да искрено мислите. Истина
 мало ћемо се задоциити, но дужность ми тако налаже.“

„Јошъ данасъ!“ обећа се Ђуро. „Ј ћу се спре-
 мити таки.“

Чимъ Ђуро отиде, повуче се и Принцъ ћутајући
 натрагъ, а Карафа оде, да сачини нуждне заповести, те
 да иј Войводи на подпись поднесе.

„Браћо,“ рекне Бранковићъ дружству свомъ. „Ј
 идемъ у Смедерево, где ће се држати воєно саветованъ.
 Вы се можете у име Бога кући вратити, ето и мене
 скоро кодъ васъ, па онда айдмо на освету!“

„Ј ћу те да пратимъ,“ рекне Вукъ.

Остала дружина опрости се съ Деспотомъ: Предъ кућу Принцеву искипише се скоро немачки коняници. Генералъ Карафа саобшти Официрима точанъ прописъ владаня, и да имъ запечаћену заповестъ, кою ће предати у Смедереву. Ђуро Бранковићъ ниє дао на себе дуго чекати. Учтиво опростивши се съ Генераломъ, крене се одма на путъ. О Принцу Лудвику ништа се незнаде, гди е.

IV.

Красно пролеће преобрази ликъ земљъ и оденуъ е као какву невесту најсаяннимъ рувомъ. Быяше лешъ данъ. Тихи лаорићи лепршали су са шумскимъ лишћемъ, кадъ е србскій Деспота съ коняницима крозь шуму ездю. Сила пробуђеногъ живота природе чинила е, да е и Деспота болъ разположенъ быо. Ватрено приповедаше онъ намеру свою, смеюћи се оклеваню Немаца, тѣшећи се само тимъ, што су и Немци храбри, кадъ дође до рата, и што су Турци јошъ спори. Тако изедначава се едно съ другимъ. Умилятїимъ гласомъ и прїятнимъ стасомъ говораше онъ о завичаю свомъ, о Милици и својой дечици. Вукъ гледаше међу тимъ на свсю белегу, кою му е Деспота на десной руци задао быо.

„Шта ти е?“ запыта га Деспота.

„Заръ незнашь?“ одговори Вукъ.

„Вальда изъ Беча јошъ?“ рекне Деспота. „Пролази одвећъ споро.“

„Зато што е нисамъ осветю!“ рекне Вукъ у шали.

„Капъ твоє крви излечила бы е одма.“

„Узми е!“ кликне Деспота, засукавши рукавъ и прущивши му голу руку. Вукъ се не смене нећкаюћи главомъ.

Скоротеча быяше већъ напредъ стигао у Смедерево, где е заповеднику града предао правила посту-

паня са Деспотомъ. Кадъ се овай приближи вароши, алъ предъ нѣга изиђе чета коняника. Управитель града да му едно запечатѣно писмо, но Деспота нехтеде га примити, говорећи да незна латински ни немачки читати. Међу тимъ обколу га коняници у виду полукруга; а Официръ нѣговъ изиђе на среду предъ нѣи. „А оно љу Вамъ я да кажемъ садржай писма, кой ми е познатъ,“ рекне заповедникъ. „Нѣгова Светлость налаже ми, да Васъ пошлѣмъ у Бечъ по пуномоћіе за извѣстный планъ, да богме подъ стражомъ, као што Вашъ високій чинъ“ —

„У Бечъ!“ повиче Ђуро удивително и горко. „Коме заповеда то Принцъ?“

„Мени, господинъ Деспота, а Васъ да пошлѣмъ тамо,“ рекне Официръ одважно.

„Али я неидемъ!“ викне Деспота громко. „Идите до ђавола, вы Немци! Неђу више за васъ да знамъ. Савезъ съ вама престае.“ За тимъ окрене коня свогъ.

„Графъ Сулць!“ викне заповедникъ. Коняничкій Капетанъ разумеде, зашто бы зовнутъ, те затвори полукругъ еднимъ одделенѣмъ коняника. Видећи Букъ у каквой е опасности, загребе у право доба и утече на коню брзъ као ластва, тако да га небы могли стићи, ако бы га поюрили.

„На што то?“ цикне Ђуро лютъ као гуя. „Заръ самъ я робъ? Ко ће мене да натера, да у Бечъ идемъ, кадъ я неђу? До ђавола! Пуштайте ме или љу самъ себи да прокрчимъ путъ.“ Деспота тргне саблю изъ корица.

„На оружѣ!“ викне Графъ Сулць, а коняници тргну такође саблѣ изъ корица.

„Ненаглите!“ рекне заповедникъ. „Молимъ господинъ Деспота, умирите се. Вы сте у нашої руци, а я имамъ налогъ, да Васъ подъ стражомъ пошлѣмъ у Бечъ — на свакій начинъ! Немойте се узалудъ противити. Небойте се ничега; Вы ћете бити свуда пристойно дочекани сходно Вашемъ чину, и врати ћете се скоро натрагъ.“

Дивлякъ нехтеде ништа да чує. Бюо е до беснила разпалѣнъ, зато што су га лишили слободне волѣ, нѣга зарѣ, кой никада нїе знао, шта е насилїе. Ободе мамузама оштро коня свогъ, кой стане високо ѣипати, те юриши на прву врсту коняника, и почне ий десно и лево тако сеѣи, да е крвь на све стране врцала. Двадесетъ до тридесетъ коняника стадоше му на путъ, кадъ алга еданъ крелкїй войникъ зграби и доле свѣли. Деспота оста безъ оружя и шкрипне зубма, што тако недостойно съ нѣимъ поступаю. Морао е гледати, како му другїй коняникъ некїй одузе саблю, после фамилиє наймилию стварь на свету, и како е предаде заповеднику. Заповедникъ приступи му мирно и рекне озбильно: „Вы сте на насъ напали, па смо се морали бранити. Садъ ѣете вальда видити, да Вамъ сила непомаже. Дайте ми речъ, да ѣете мирни бити и добровольно иѣи, па ѣу Вамъ саблю натрагъ дати.“

„Я да будемъ миранъ?“ одговори Деспота. „Миранъ после оваквогъ поступаня? Я да будемъ Вашъ прїятель, кой самъ збогъ мое поштене намере и искренности овако злоставлѣнъ? Мрзость и рать Вама до саме смрти и до последнѣгъ Србина!“

„Онда ми е жао,“ рекне царскїй заповедникъ, рамена смакнувши, „што Вамъ иорамъ казати, да сте до Беча робъ. Графъ Сулць! кола су спремна. Вы имате наставленѣ, па одъ тога ни за длаку да неодступите.“ — За тимъ се поклони и препоручи, па онда одкаса па коню са своимъ Официрима у варошь.

Неописанимъ чувствомъ седне ѣуро на кола, коя да га возе у срамно робство у Бечъ. Зашто е онъ такву судьбину заслужио? Може бити зато, што е Славянинъ, што е онако славный предлогъ Цару предложїо, што му е Цариградску круну обеѣао? Оваква неблагодарность, коя га е слободе лишила, нїе се дала ничимъ сравнити, него преваромъ, коїомъ га уловише. Тако е размишляо онъ о себи, а послѣдице несреѣногъ случая, кой е онъ

за издаю држао, мучише га више него најтеже ранне. Ни даню ни ноћу неимаде онъ мира, а унутрашня лютина гризла га е као црвъ. Єдина га е мисао обнадеждавала, да ће Вукъ Срблѣ на освету позвати, и да ће верной Милицы гласъ саобштити, где е Деспота остао.

Путовало се необычно брзо съ єдинимъ призреніємъ на пратиоце. Тако дођу єдне вечери у Бечъ, где сместе Деспоту у криминално зданіе на Хохенмаркту, названо „шране.“ Графъ Сулцъ отиде да своя писма преда.

Ко ће да опише страхъ и забуну членова тайногъ савета, кадъ дознаше, да е Маркграфъ Баденскій у робство послао мужа, когъ су држали за избавителя царства и највећегъ юнака, комъ су были највеће почести наменѣне! Царъ Фелдъ-Маршалъ нїе добыо упутствія и неограничено пуномоћіе, да са србскимъ народомъ у свезу ступи, да нїовомъ Деспоти поверенѣ поклони, да га за савете пита и да у дѣло приведе нѣговъ величественый планъ по нужди само преиначеный? Као што Фелдъ-Маршалъ явля, нїе онъ ништа добыо. Гди е дакле скоротеча заостао, требало е већъ, да се натрагъ вратио. Неки членови почну се жалити, што су онако важно посланіе поверили младомъ и незреломъ човеку, Графу Вайсенволфу. Особыто окупе садъ нѣговогъ отца, кой е то умео израдити, небы л' му се синъ прославіо, да лакше вальда за нѣга испроси кѣерь каквогъ Княза. Али та препираня небыяху ни одъ какве користи, зато е требало стваръ поправити, увређеногъ Деспоту ослободити, и дати му удовлетворенѣ, па онда да се съ нїиме прекинуто дѣло на ново уговара.

„Неће садъ хтети,“ рекне єданъ Саветникъ главомъ нећкаюћи. „Неможе му се ни замерити,“ рекне другій. „Я се боимъ, да смо у нѣму стекли најопаснїегъ неприятели,“ рече трећій. Тай е погодіо. Заклуче најпре пытати Графа Сулца, како е Деспота на путу разположенъ быо. Царъ Леополдъ незнаде іошъ ништа, шта се было догодило.

Коняничкій Капетанъ Сулць поднесе известіе о догађаю кодъ Смедерева. Кажетъ, како е Деспота најнепристойніе о Аустрији говорио и на яви бунцао, да ће се Аустрији осветити, како се е хтео да пробіе, посекавши неколико коняника, и како су га царски војници силомъ едва у кола натерали. Саветници згледну се забунѣно еданъ на другогъ, нико непроговори ни речи. — Графъ Сулць изиђе на даный му знакъ изъ себе.

„То е све было у првой ватри“, рећи ће еданъ одъ госпode. „Онъ мисли, да е предусретнутъ неблагодарностью, и да се то све догодило са знанѣмъ двора. Ако га уверимо о обратности, и ако му дамо удовлетворенѣ, заиста ће се онъ смирити.“

„Требало бы га на лепъ начинъ испитати,“ рекне другій.

„Заръ ће се онъ одати, само ако има свестъ“, рекне трећій.

„Я остаемъ при томъ, да смо мы у нѣму стекли найопаснѣгъ непріятели,“ изрази се четвртій.

Многи му дадоше за право, осуђуюћи најжешће поступакъ Маркграфа Баденскогъ.

„Другчіе ніе могао ни поступити,“ рекне Князь Лобковиць ладно. „Садъ се манимо испитивати, шта е было, и тако ніе одъ никакве користи, него решимо питанѣ шта да се ради садъ? Може ли се Деспота Бранковићъ пустити, а да намъ войску и царство неупропасти? хоће ли онъ и садъ латити се оногъ плана, кой е покваренъ несрећнимъ неспоразумленѣмъ?“

Ова питаня побуде жестоку распру, кою пресуди вишество гласова. Нашло се за добро потражити савршено емство за добро мишлѣнѣ Деспотово, па онда да га пусте. „Но шта ће Царъ на то рећи?“ питаше неки еданъ другогъ. Већина е ѣутала. „Дай да питамо отца Милера,“ шапне еданъ, кое му другій одобри. Докъ е Царъ за овај замршеный случай разумео, прошла су была и два три дана већъ.

Ђуро Бранковићъ проводио е међу тимъ у затвору свомъ страшно време. Шкрипио е кадъ кадъ зубима као лавъ, кадъ га у кавезъ затворе, а по већој части био е снуженъ. Жалио бы свагда, кадъ бы годъ на прозору свомъ сунце виђао, еръ е помышляо, како се лепо садъ блиста оружъ браће нѣгове на сунцу, и како бы му было, да се садъ може у ладу явора испредъ куће свое са децомъ своіомъ забавляти. Мислио е одъ свакогъ поветарца, да е то гласъ нѣговы войника, кои га позиваю у бой и на одбрану. Наслонивши главу на руку, седио бы тако по читавъ сатъ замышлѣнъ и само по тежкомъ уздисаню могао си знати, да га нешто тишти. Затворъ е био у толико човечанъ, у колико е то само безбедность захтевала. Деспота е имао неколико децы, богато намештены соба, на нѣговой трапези было е свагда најболѣ ело и најватреніе вино, служители чекали су увекъ на нѣгову ма најманю заповестъ — но Ђуро Бранковићъ быяше дивльй мужъ слободе, па е слабо и тражіо меке душеке и разкошна ела, онъ е слабо маріо за другій украсъ осимъ оружя, собе су му се чиниле узане, макаръ како да су високе были, ербо се Ђуро научіо на вышій сводъ: на плаво небо и на простране пећине, а што се тиче господски ела, сва бы ий онъ радо заменио био за какву мамалюгу, да бы е само Милица на дрвеномъ танъиру изнети могла.

Међу служительима био е еданъ ромъ и срдитъ стараць, кои се звао Фалкъ. Онъ е управляо са осталимъ служительима, и съ нѣимъ се еднимъ Ђуро кадъ кадъ пріятно разговарао. Едно вече яви му истый Фалкъ, да се неко съ нѣимъ састати жели. Доиста чекао е овај на нѣга на прагу, замотанъ у кабаницу. Фалкъ му одузме ову и изиђе изъ себе на полъ, оставивши странца кодъ Ђуре у мраку. То е био старый некій господинъ у црнимъ алынама са крутомъ огрлицомъ и са великомъ власульомъ, а имао е и малу припасану шпаду.

„Ко сте Вы?“ запыта га Бранковићъ оштро.

Страный господинъ насмеши се сладко и поклонивши се учтиво, одговори: „Допустите ми найпре, да Вамъ се поклонимъ. Я самъ Вашъ пріятель, непытайте ме за име мое, то е мала стварь.“

„Пріятель у Бечу!“ кликне Бранковићъ съ горкомъ ругомъ.

„Тако е!“ настави странаць. „Будите уверени, да овде само пріятелъ имате, а неповольна „конюнктура“, проузрокована изостаянѣмъ посланогъ курира „афицира“ свакогъ.“

„Вы говорите мешовито као Циганинъ,“ рекне Ђуро. „Я Васъ неразумемъ.“

„Съ Вашомъ „пермисіомъ“ я ѣу се разговетнѣ „екшплицирати,“ одговори Странаць. „Ваше присутствіе, мило бы намъ было у свакой другой прилици, а за садъ е побудило велику „индигнацію.“ Као што реко, изгубила се депеша, коя е Нѣгову Светлость командующегъ Генерала требала да о ствари извести, и то е права „кауза ефиціенсъ“ овогъ „фаталитета,“ па не само Нѣгово Величество, него и савъ „Райхсхофратъ“ врло су „ембасирані.“

„Есте л' дошли, да полудимъ?“ викне Бранковићъ. „Говорите сръбски, ако желите да Васъ разумемъ.“

Страный насмене се сладко. „Вы ѣете ме таки разумети,“ рекне онъ. „Мы смо криви. Вы имате право што сте незадовольни, имате довольно повода да се жалите.“

„Увиѣа ли се то едномъ?“ кликне Ђуро жестоко. „Я долазимъ у миру и пріятельству као савезникъ, а они ме лукаво разставиле одъ мое браће, обколише ме као вепра, бацише ме на землю айдучкимъ начиномъ и отеше ми коня могъ.“

„За чудо,“ рекне страный господинъ. „Но садъ како му драго. Вы треба да добыете савршено удовлетворенѣ.“

„И морамъ га добыти!“ настави Ђуро горопадно.

Очи су му чисто были зажарене одъ лютине, а песницу в дигао нехотице у высъ.

Странцу прође смей, и посмотри са тайнимъ ужасомъ опасне знаке ове. Поћутавши мало проговори затимъ: „Племенитый Княже, одъ Васъ само зависи, да получите слободу, коє сте лишени противъ волѣ царскогъ двора.“ —

Ђуро тргне се одъ радости, очекивајући начинъ, како да се то удѣйствує.

„Валя само да се закунете, те да тако засведочите Вашу миролюбиву намеру,“ рекне странацъ опеть се смешећи, а за болъ уверенъ — мы смо люди и сумнямо се у политичнимъ дѣлма, ексемпла грація“ —

Ђуро лупи као бесанъ ногомъ о тле.

„Разумевамъ неколико емаца,“ рекне узплаиреный странацъ, кой є за часъ вештъ быо краћемъ говору. „Може быти, да имате синова, коє бы могли нашемъ правителству поверити, докъ невидимо пожелано дѣйство нашегъ савеза.“

На ове речи разяри се Ђуро страшно наликъ на лагумъ, кой кадъ прсне и приналителя затрпа. „Мое синове? Убіо те Богъ за ту речъ! Пре љу ий ятаганомъ изсећи и вранама бацити, нека ий клюю, него да ий Вама поверимъ! Па вы хоѣте миръ да имате и савезъ са мноми?“ насменувши се ужасно, тако да се странцу кожа ежила. „Онако се пазіо вукъ съ овцама, као я съ Вама. Како годъ што љу разбити ову чашу, изъ коє самъ наздравіо у слободу Србіє, онако некъ се разбіє и наша свеза, кою самъ у зао часъ съ Вама уговарао!“

Странный ступи три корака натрагъ, видећи у истый махъ чашу у сто комадића ва земли. „Кадъ є тако,“ рече онъ, „то Вамъ се неможе помоћи.“

Ђуро окрене се одъ нѣга, слутећи може быти, какве ќе послѣдице имати нѣговъ несмотренъ говоръ. И тако ніє се умео претварати, а мисао на предаю синова свои разярила га є тако, да є одъ лютине готово плакао.

„Имамъ честь рекомандирати се!“ проговори странацъ, пошто е видіо, да му кашлюцанъ непомаже.

Ђуро ніе ни погледао на иѣга, а кадъ се затворе врата, онъ онда седне на столицу. Старый слуга затече га у томъ положаю. На еданъ путъ запита га Деспота оштро: „Шта ћешъ?“

„Да скупимъ ове црепове,“ рекне старацъ. „Срећа и стакло! Треба да сте пазили!“

„Ты вальда немашъ деце!“ рекне Бранковићъ у разсеяности.

„Немамъ!“ одговори старацъ оштро и дркѣући.

Ђуро наслони главу на руку и замисли се дубоко. После краткогъ размышляня тргне се као изъ сна, као да е наишао на неку необычну мисао, ербо скочивши нагло, пође по соби горе и доле, заустави се предъ старцемъ и стане га сматрати.

„Шта заповедате?“ запита га служитель. „Я мислимъ, да бы добро было, кадъ бы Ваша Светлость легла. Шта то помаже, едити се и срдити. Оппростите я добро мислимъ?“

„Мислишь ли добро са мною?“ кликне Ђуро. „Тако е. Знамъ я то и веруемъ. Да е по теби, ты ме небы затворио. Но ипакъ бы могао“ — Ђуро отиде къ орману где е много прстения имао, узме некій украсъ и пружи га старцу.

„Шта мислите съ тиме?“ рекне служитель зачуђенъ. „Да кушате есамъ ли поштенъ?“

„То ти даемъ и више ѣу ти дати, ако ме пустишь, да побегнемъ. — То ты можешъ учинити, старче! Кадъ ноћу сви заспе, да ћешъ ми твоє альине и отвори ћешъ ми врата, па бегаймо обоица. Ты немашъ ни жене ни детета, тебе неможе дакле ништа задржати, а я ѣу те пазити као рођеногъ брата. Жена моя послужива ћете као да си іой отацъ!“

„Престанте ако Бога знате!“ рекне старацъ. „Од како самъ живъ, свагда самъ быо веранъ и поштенъ

човекъ, па желимъ као таквѣй и остати. Жао ми е што Ваша Светлостъ мисли, да могу за новце постати издаицомъ. Ево Вамъ Вашегъ прстена натрагъ.“ Стараць мотряше добро на прстенъ дивећи се нѣговой скупоценности. На еданъ путь рече: „Где! покажите ми іошъ еданъ путь тай прстенъ.“

„Я ти га поклонямъ!“ рекне Деспота. „Нетражимъ за нѣга никакву услугу. Стыдимъ се, што самъ те хтео да подмитимъ, али ты и неможешъ другчіе да поступишъ, а то ми е мило.“

Стараць сматраше прстенъ съ найвећимъ вниманіемъ. „Одкудъ Вама овай прстенъ?“ рече онъ нагло.

„Упляканъ е, а я самъ га добыо на поштенъ начинъ,“ одговори Деспота. „Узми га само, а я идемъ да спавамъ.“

„Али чій е было овай прстенъ?“ пыта стараць далъ, „я бы радъ знати.“

„Неке немачке робкинъ, више ти неумемъ казати,“ одговори му Ђуро. „Дай ми руку старче, немой се срдити, што самъ помислио“ —

„Седите съ миромъ,“ рекне стараць. „Ко се дави и за сламку се хвата. Сутра љу Вамъ прстенъ повратити, я га непотребуемъ, него га желимъ само едномъ човеку да покажемъ.“

V.

Царъ Леополдъ I. имао е обычай са свима Министрима заеднички радити.

Едногъ дана быяше у нѣговомъ кабинету више лица скупльны. Међу овима налазаше се осимъ Княза Лобковица и Царевъ исповедникъ, отаць и Исусоваць Милеръ а поредъ нѣга и онай државникъ, што се юче са Ђуромъ разговарао, па е садъ о свомъ посланию известіе подносио. Царъ га е невесело саслушао.

„Я бы ипакъ чинію покушай,“ рекне Царъ, пошто є известіє саслушао. „Са могъ престола нетреба никада да се неправда чини. Ако пустимъ Деспоту, неће онъ остати неблагодаранъ.“

„Опасность є већа, него што мисли Ваше Величество,“ рекне Князь Лобковиць. „Од како є Князь одъ Расціє несрећнимъ течаємъ стварій слободу изгубыо, нїе онъ ни єдну прилику пропустио, а да према Аустріи непокаже огорченость свою. Ова недолази одтудъ што є Князь лютъ и напраситъ, него є дубоко закоренѣна, а сумня є врло истоветна, да онъ, као што и Фелдмаршалъ доставля, никада искрено ни мисліо нїе, нето є може быти савъ планъ нѣговъ на то ишао, да послужи Турчину, кой бы га после богато обдаріо. Пустити ли га Ваше Величество, онда га ништа неће задржати одъ освете, кою онъ нимало нетаи; та Князь є усудіо се одбацити сваку обвезаность, а и пређашню є символски уништио начиномъ, да строгу казнь заслужує. Онъ є одважанъ мужъ, а народъ є силанъ, па ако овай за Султана устане, то ће пропасти сва наша войска.“

„Неће ли народъ обратно устати, да господара свогъ ослободи?“ рекне Царъ.

„Неће,“ рекне Князь Лобковиць. „Я самъ се пре свега за то постарао. Расци су утишани, па ако они наши савезници и небуду, ипакъ се неће сложити съ нашимъ душманиномъ, а то бы они неизоставно учинили, ако бы имъ Деспоту пустили. Немогу никако пропустити, а да Вашемъ Величеству непредставимъ опасность, коя садъ грози наслѣднимъ земляма и читавой Немачкой. Прве бы быле изложене неприятелю, осветомъ дишућемъ, а Текелъи бы се за цело томъ приликомъ ползовао, еръ ако употребимо сву силу нашу противъ Турака и побунѣны Мацара, ко ће тадъ одбити нападанъ Краля Лудвика? Нѣгова бы войска продрла до средине Немачке а нашимъ великодушїемъ, коє бы огорченый Бранковићъ за слабость сматрао, упропастили бы сами себе.“

„Вы мислите, да судба читавогъ царства зависи
едино одъ овогъ мужа,“ рекне Царъ невесело, увидивши,
да су наведени основи истинити.

„Кадъ се теразія колеба, пресуђуе и пешчано зрно,“
рекне Министеръ, „а ђуро Бранковићъ меће у ню читаву
войску. Сви га сажалюємо, али смо дужни подчинити
наше сажалѣнѣ обштемъ благу.“

Царъ уздане и рекне: „Я самъ несрећника зло на-
градю. Каквѣй е изгледъ онъ отварао за сво Християн-
ство!“ —

„Недаде Богъ, Ваше Величество,“ настави садъ
отаць Милеръ. „Па да е дѣло башъ и пошло за ру-
комъ, турске землѣ небы цркви ништа користиле, ербо
кои се тамо Християнима зову, туђе су вере а не едино
спасаваюће. Лепо е и благородно, што Ваше Величество
жали за затворенимъ Деспотомъ, но Вы сте принели и веће
жертве, кадъ е годъ захтевала безбедность и благостанѣ
народа, коє е Богъ Вашемъ скиптру предао.“

Царъ склопи руке побожно и рекне: „Богъ види,
како желимъ срећу моима подданицима, но я ђу свакомъ
да будемъ и правичанъ. Ако учинимъ то, што Вы за-
хтевате, неће ли ме потмство окривити, да самъ неправду
учиню?“

„Оно ће сирмака сажалѣвати као и мы што га
сажалюємо,“ одговори Князь Лобковиць, „но оно ће
увидити, да Ваше Величество у преузвишеномъ положаю
свомъ другчіе радити немогаше, а да уклони опасность
и несрећу. Та заръ у Вашой власти нестои, одлакшати
му судбу колико е могуће, дати му пристойну плату
и княжеску почестъ“ —

„Доста!“ пресече Царъ нѣговъ говоръ. „Дайте ми
указъ, да га подпишемъ. Ако се промену околности,
радо ђу заповестъ преиначити.“

Министеръ изнесе брзо саставъ и еднимъ потезомъ
перета бы ђуро Бранковићъ на веки слободе лишень.

Графъ Вайсенволфъ дошавши истый данъ по свр-

шеномъ засѣданію кући, нађе старогъ Фалка, кои є на нѣга дуго већъ чекао. Графъ га запыта шта жели, а онъ му приступи рамлюћи ближе и преда му неку артию.

„Шта є то?“ повиче Графъ и нехтеде артию да прими. —

Стараць отвори артию и да му златанъ прстенъ.

Графъ се зачуди яко, єрбо на камену быаше нѣговъ грбъ изрезанъ. „Одкудъ ти овай прстенъ?“ запыта га Графъ.

„Одъ оногъ господина, кодъ когъ“ —

„Ћути!“ пресече му Графъ беседу. „О тому господину да неговоришь ни словца! Зашто ми подносишь ову стварь? Имашъ ли іошь што годъ да кажешъ?“

„Ништа него да є прстенъ одъ єдне заробльне Немице,“ реве стараць одважно, Графа очима пратећи.

Графъ рекне съ притворномъ ладноћомъ: „Я немамъ посла съ никаквомъ робкинѣмъ!“ Затимъ отиде Графъ къ жени своіой, коя є єднако жалила, што є кћерь изгубыла, и саобшти іой, како є нашао фамилярный прстенъ и познао га по грбу и по раду.

„Тако є, тако!“ повиче она. „Я самъ га кћери на нѣнъ именъ данъ поклонила, то є истый прстенъ, казуй далъ.“ —

„Више ти незнамъ ништа да кажемъ,“ рекне Графъ, „али се надамъ, да ѣу наскоро што обширніє дознати.“

Пошто се са женомъ опрости, отиде Графъ управъ къ ѣури Бранковићу, но овай се наљоти, што опетъ хоће єданъ немачкій господинъ у посѣту да дође, зато се Графъ натрагъ врати, немогавши ништа да сврши. После неколико сатій дође онъ натрагъ къ жени своіой, а она га запыта шта є свршіо, на кое іой мужъ одговори, како ништа више ніє могао разабрати, до толико, да є прстенъ неке робкинѣ. О нѣной судби ніє дознавао ништа! Графъ препоручи Фалку, да испыта Бранковића о той ствари, и тако се съ нѣимъ разстане.

После некогъ времена давао се у двору балъ съ

маскама. Свакій є гость долазіо у альинама, како є хтео, више или манѣ скупоченимъ. Одъ машкара упадао є найвише у очи немачкій Князь некій у србскомъ оделу, коє су видели онда, кадъ є Ђуро Бранковић првый путъ у Бечъ долазіо. Свакій є говоріо: Ала є то лепа маска! Светъ є обколи съ удивленѣмъ, тако да іой є и самъ Царъ вниманіе поклоніо. Єданъ ласкатель приступи къ маски и стане іой доказивати, како се Цару недопада, што є она на балъ дошла.

„Зашто?“ запыта маска. „Зато,“ одговори Донай, „што сте се обукли у альине едногъ народа, коєга є верность подъ сумньомъ, и кой ће се скоро са Турчиномъ по свой прилици сложити.“

„Боже мой!“ викне Князь смешеи се, „та я видимъ овде доста Турака и Татара, кои су наши очевидни неприятельи; па зашто небы и я“ —

„Псть!“ рекне ласкатель. „Я Васъ чинимъ само позорнимъ, а немамъ на то наставленя. Очевидни неприятельи нису неповольни као люди са сумньивимъ владанѣмъ, кои веселѣ кваре.“

„Небойте се,“ рекне Князь, узме свою играчицу подъ руку, и отиде съ ньомъ на игранѣ.

Царъ сматраше маску дубоко замышлѣнъ, осећаюћи грижу савести. Царска свита почне смышляти, како бы тога Княза уклонила, а да позорность непобуди, али ніе могла никако успети. Найпоследе мораше трпити представника мужа, кой є постао жертвомъ политике, или болѣ рећи, жертвомъ претеране предосторожности, съ коіомъ су великій планъ чували. Царъ є непрестано мотріо на маску и све се дублѣ упуштао у мисли. „Князь Лобковицъ!“

Министеръ поклони се, очекуюћи заповесть. „Имали жену и деце?“

„Незнамъ, али љу наскоро имати честь, да Вашемъ Величеству явимъ.“

„Онъ бы ій ямачно око себе имати желіо.“

Князь быяше такође тогъ мѣня, обазре се на све стране и усмотри Графа Сулца.

Царска деца скупе се за часъ око Цара, као да знадоше, шта є овай осећао, и као да дошоше молити за Бранковића, кой быяше яко оболео. Слѣдство унутрашнѣгъ незадовольства!

Уговарањъ мира, кое є водіо Зулфикарь Ефендія у Бечу, ніє могло ратъ обустановити. У Босни и Србиі тукоше се изъ почетка са променљивомъ срећомъ. Сигетъ паде Цару у руке, а Зворникъ и Новый Турцима. Србска помоћъ, на кою су Немци рачунали, изостаде, ерѣ се сетише учинѣне неправде. — Међу Србљма наступи памети достойно противъ дѣйство, а међу поглавицама нѣовима, одъ части спољашнѣмъ упливомъ, саревнованъ, ербо є свакій хтео, да буде Деспота место Ђуре, те се тако изроди раздоръ и страшна крвава освета, нити се могло и помислити на ослобоженъ Ђуре Бранковића, кога є народъ некадъ обожавао, а камо ли, да себи слободу извоює. Тако дакле постигне Немаць баремъ єдну цѣль. Войска Маркграфа Баденскогъ быяше на обали Мораве утаборена. Вечерь є была пріятна, кадъ ал' дође єданъ господинъ предъ шатру Маркграфа Баденскогъ, и служители га одма пріяве. Овай прими тогъ господина пріятно, и запыта га, шта жели.

„Я долазимъ истина къ Вашѣй Светлости по найвышой заповести, али съ празнимъ рукама. Кадъ самъ овамо путовао, нападне неприятель на мене ноћу“

„И отме Вамъ писма, ел' те?“ рекне Маркграфъ.

„Некъ опрости Ваша Светлость! Ал' я самъ томе доскочіо,“ рекне странаць смешећи се. „Видећи да самъ обколѣнъ, и да ми є нестало праха, скочимъ изъ саоница, и сакріємъ писма у некій чбунъ. Изъ почетка самъ мислю да ме неће нико на умъ узети, но осетимъ на єданъ путь да ме зграбише, у саонице метнуше и одведоше. Нека Ваша Светлость изволи дати место протражити, уздамъ се, да бы га опетъ нашао, премда є одавде далеко,

и премда самъ ноћу съ пута сврнуо. Може бити да нѣ
 нико на писма наишао, ербо ѣ околина пуста была.“

„Кадъ се ѣ то догодило?“ запыта га Принць, пошто
 пакъ одговоръ добые, рече онъ: „Дакле то ѣ было узрокъ!
 Вы сте заръ требали да ми донесете упутствія!“ Раз-
 мишляваюћи о послѣдицама несвршеногъ посланія, запыта
 га: „Како се зовете Вы? Вашимъ изостанкомъ причинили
 сте ми велику непридику и сметню.“

„Я самъ Унгвадъ Графъ Вайсенволфъ,“ одговори
 му младићъ.

Принць Лудвикъ поклони се и рекне: „Што се
 тиче траженя писама, о томе ћемо се после разговарати,
 за садъ молимъ, да ми будете гостъ. У шатри ћете наћи
 конакъ по войничкомъ обычаю кодъ мой Ађутанта.“

За време, докъ се овај младићъ у стану бавіо,
 примао ѣ онъ одъ войничке госпoде разна одличія. Међу
 тимъ отиде Графъ Сулць къ едномъ одъ србски поглавара.
 Предъ кућомъ нѣговомъ стаяху добро наоружани Срби,
 кои предъ Графа Сулца и нѣгову пратню са запетимъ
 пушкама на сусреть изиђоше.

„Ели Вукъ кодъ куће?“ запыта толмачъ изъ далека.

Еданъ одъ Срба хтеде да са стране на нѣга опали,
 а остали слегну се у гомилу. У тай паръ изиђе поглаваръ
 изъ куће и запыта Немце: „Шта сте дошли?“

Толмачъ одговори му. Поглаваръ пусти га садъ у
 кућу, а остале чували су момци поглавареви. Да рђавогъ
 разговора! Толмачъ ѣ болъ знао немачки него србски,
 па ѣ толмачіо Графу Сулцу све наопако. Найпоследѣ се
 разсрди поглаваръ и викне: „Шта ће мени то? Я немамъ
 никаквогъ ѣмства. Съ речима неда се ништа радити, а
 кадъ добыемъ жуть гайтанъ на вратъ, заръ ћешъ ми ты
 помоћи? Или хоћете вальда, да се поверимъ одбрани
 Вашей као Ђуро Бранковићъ?“ При овимъ речма сукаше
 онъ ругателно бркове.

Графъ Сулць остави главну стваръ на страну, а
 толмачъ саобшти некій разумителни налогъ, на коѣ Вукъ

главомъ мане са обећанѣмъ, да ће све свршити. После краткогъ разговора при чибуку, кафи и ракии, отиде Графъ Сулцъ са својомъ пратњомъ натрагъ, а Вукъ оседла свогъ коня, узме оружје и отиде преко планине стазомъ, само Србину познатомъ, до Миличине куће. Кућа била затворена. Вукъ сиђе съ коня и веже га за копљъ за-сађено у землю. Потраживши госпођу свога побратима, нађе њу у башти у послу, у комъ су њој деца са служкињомъ помагала. Милица пође му на сусреть.

„Данасъ ћешъ ме Милице радо дочекати,“ рекне Вукъ. „Носимъ ти гласъ одъ Ђуре.“

„Јеси слободанъ?“ кликне она колебајући се измеђъ страха и надежде.

„Слободанъ башъ није, ал' ћешъ га опетъ зато скоро видети.“

Сумњајући се томе, запыта Милица, како Вукъ то разумева и почне га даљъ са вниманијемъ слушати, горећи сва одъ нестрпљивости. „Баремъ је живъ!“ узвикне она. „Проклети Немци нису га дакле погубили, а ја ћу заръ съ њимъ се састати! Ајдмо у собу, знамъ да си гладанъ и жеданъ. Немице!“

Служкиња дотрчи брже и прими заповести.

„Садъ знамъ Вуче, да ниси неверанъ као што самъ мислила!“ рекне Милица. „Садъ знамъ да ниси погазио заклетву, и да си веранъ побратимъ господаровъ.“

„Милице!“ кликне Вукъ срдито.

„А ко се небы сумњао?“ настави она. „Кадъ е мой мужъ у беду запао, ты си га оставио, а кадъ су юнаци на хиљаде долазили, да га ослободе, макаръ было изъ самогъ Беча, ты си њмъ одговарао, докъ се нису разишли. Боже мой! заборавише на свогъ юнака, кои е збогъ њи робства допао! Па и ты си га е ли, морао да заборавишъ, и ты си заръ могао његово име да безчестишъ, неверный Вуче!“

Очи красне Деспотовице севале су као ватра и мал' да није яче чувство надвладало свето право гостопримства.

Заръ ніе Вукъ, као што су є верни пріятели са сваке стране извештавали, гласъ разпростирао по народу, да є Ђуро Бранковићъ дволичанъ, те се и съ Турцима договарао. Кадъ се сетила тога, заръ се ніе Милица морала лютити мрзећи на таквогъ човека, кога се є боязливо клонила, одкако се нѣнъ мужъ удаліо?

Вукъ шкрипне зубима, погледавши на Милицу као вукъ. „Ко є заклетву погазіо?“ рече онъ срдито. „Ко є проліо братимску крвь? Я нисамъ! А за освету невапни чія крвь, па некъ ми іошъ захвали, што самъ се само езикомъ осветіо као жена или попъ.“

„Безобразниче, ты се іошъ хвалишъ! цикне Милица са таквомъ помамомъ, какву човекъ никада небы очекивао одъ кротке жене. На нѣну цику дотрче люди изъ баште противъ Вука, а овај нагне бегати, и завешта се у беганю, да ће се страшно осветити. За нѣмъ су каменъ и ножеви летили. Тежкомъ мукомъ дотрчи Вукъ до коня, узяши на нѣга и одлети одатле. Кадъ є быо на врхъ брега єдногъ, оддане и извуче вожъ єданъ, кои се быо у бедра заглавіо и утиша крвь горко се смешећи.“

Милица отиде у свою собицу, смири се мало и бризне плакати. На крилу є држала најмлађе детенце, а синчићи стаяху на полу кодъ людій, кои испытываху слушкнию, како се то све догодило, но ова незнаде ни сама како. Деспотовица быяше дуго усамлѣна. Нѣна се душа занимала само са супругомъ; надаюћи се, да ће се съ нѣмъ састати. У таквой мисли осећала є утѣху за све беде, ал' ипакъ є плакала горко, єрбо є себи представляла, да є Ђуро у тежкой тавници, добро знаюћи како Турци свое апшенике држе, па є тако вальда и кодъ Немаца. Радовала се, што ће верномъ послугомъ своіомъ моћи одлакшавати и делити судбу мужа свогъ. Та она є живила само за свогъ мужа, и радо бы му слѣдовала и у само турско робство. Садъ стане на врата Милошъ и Богданъ а иза нѣи верна служителька.

„Немицо!“ рекне Милица, „єси ли се уплашила?“

„Люди говоре, да ће се тай човекъ опетъ да врати. Они се боє за тебе.“

„Некъ се врати. Неће онъ насъ овде ни наћи,“ рекне Милица. „Ако и дође, има ће ко показати му, да Ђура Бранковићъ само юнаке назива браћомъ своіомъ. Я бы га дочекала, али несмемъ, морамо ићи далъ, Немицо, далеко одавде!“

„Камо?“ запыта деvojка.
„У немачкій станъ,“ рекне Деспотовица, „а одатле ћемо ямачно доћи до господара.“

Деvojка зарумени се одъ радости и рекне съ узхитомъ: „Хвала Богу, што ћу и то доживити!“

Милица полюби є у чело и почне се спремати за путъ. Сутра данъ већъ є са децомъ и служкиньомъ на коню путовала, а пратили су є неколико момака. Кадъ є дошла была близу стана, опрости се съ момцима, седне на кола, која су на вышу заповестъ преправлѣна была, и отиде у Бечъ, праћена немачкимъ войницима.

Войници стану предъ капіомъ, да небы побудили позорность, и яве се да су дошли. Обилазећи главный сокакъ одведе ий старый господинъ некій на место.

Миличино срдце куцало є силно, еръ є одъ сваке црне куће мислила, да є тавница, особыто є дрктала, кадъ є пролазила крозь узане сокаке, одакле се едва небо видило. Садъ є одведу горе узъ басамаке у предню собу, а одатле у салу. Милица се ніє могла довольно да начуди. Место тавнице видила є собу, какву по нѣномъ мнѣнію едва има турскій Царъ. Дивила се великимъ прозорима и богатимъ завѣсама. Свако покуѣство сматрала є она любопытно незнаюћи често, за што се шта употребява. Немица ишла є весело по соби тамо овамо, докъ се друга врата собна неотворише, на која изиђе старъ човекъ еданъ. Овай є поче съ удивленѣмъ сматрати, ербо є деvojка, кадъ га є првый путъ видила, гласно узвекнула: „Отаць, отаць! заръ ме непознаете?“ и стала му руке любити.

Као да га је громъ поразіо, рече старацъ само: „Катицо!“ и мал' непаде у несвѣсть, но она га заустави. Мало по мало дође отацъ къ себи и одтисне кѣрь одъ себе говорећи: „Катицо, вальда ниси кадуна?“

„Да самъ кадуна, была бы одавно мртва као и моя господична!“ одговори кѣи. „Я самъ была слободна, пакъ самъ служила кодъ могъ избавителя. А гди се онъ? Зашто недолази овамо?“

Она се обазре и невиде ни Милицу ни нѣву децу. Девойка је была тако радостна, да ніе знала, шта се око нѣ збива. Милица је крозъ отворена врата опазила свогъ любезногъ мужа, и къ нѣму са децомъ полетила. Ецаюћи лежала је она на земљи и ніе хтела да устане, а синчићи закликташе одъ радости. Само мала Смиля држаше плашљиво матеръ за кецелю, немогавши у памети да се сети отчиногъ лика. Та Ђуро Бранковићъ — то је примѣтила Милица, кадъ се са земљъ дигла, нѣга загрлила и съ милиномъ му у лице погледала — быяше се здраво променію; нѣга је измршавила брига а нѣгова юначка снага быяше сломлѣна!

„Имамъ те опетъ драга жено моя!“ кликне Ђуро у найвећој радости. „Одсадъ љу радо судбу мою да сносимъ. Ипакъ су Немци човечно поступили, кадъ су ми баремъ жену и децу дали, ако и не дозволенъ, да се натрагъ вратимъ у отечество мое. Садъ се могу заклети, да никадъ нећу бегати, него љу само за тебе и за децу да живимъ. Садъ љу се заклети, па се тада надамъ, да љу моћи по Бечу слободно ходити.“

За овимъ одушевленѣмъ пробуди се опетъ любовъ къ слободи и лютина на Аустрию збогъ судбе своје, тако да је државной власти немогуће было, увређеногъ Деспоту ма кадъ пустити.

Милица, живећи само за свогъ господара, была је сасвимъ задовольна. А ако је кадшто и невесела была, то је долазило одтудъ, што је нѣнъ супругъ често био огорченъ, но она се трудила да га ублажи.

Катица, повраћена отцу свомъ вальда у награду за оно добро, које чинио болномъ и невольномъ Бранковићу, посети наскоро Графицу Вайсенволфъ, да јој саобшти последнѣ поздраве одъ стране кћери њѣне, Максимилијане. Она је изданула у објатию Катице! Катица је морала често причати о њјовој судби, како су биле старомъ Аги некомъ у руке пале, како њј је овај по Унгарији вукао, како се њјова кћеръ разболела, докъ њје најпосле умрла. Графица хтеде јо узети за кћеръ, но Катица је била својме избавителю тако оддана, да је скупа са отцемъ кодъ Бранковића остала, нити је и ко у стану био, да је одатле одмами.

10

ФЛОРЕТА

или

Прва любовь Хайнриха IV.

(Одъ X. Чокса)

I.

Младый Князь одъ Беарна.

У Нераку, красной одной варошици у Гасконьи, была е велика слава, то естъ, слава е была свакий данъ, ербо е Краль Французке, Карль IX. са сыйномъ свитомъ своіомъ тамо дошао быо, да посѣти Наварскій дворъ. То стои и данъ данашній записано у старой хроники у Нераку, и то године 1566.

Посѣта е имала добре узроке, ерь е французкій Краль Краљици одъ Наваре, довео быо младогъ сина нѣногъ Хайнриха, когъ е она досадъ при Паризкомъ двору воспитавала. Може се дакле мислити, колика е радость была, кадъ е мати свое дете опеть могла да загрли. Краљица, као што е познато, звала се Гованкомъ и была е не само нѣжна, него и юначка мати. Савъ светъ зна, како се она владала, кадъ е родила любимца свогъ, Хайнриха. Отаць нѣнъ, Хайнрихъ Албретскій, Краль одъ Наваре, быяше тадъ къ нѣной постельи приступію, пакъ носеѣи у руци златну кутію и у нѣой златанъ ланаць, рече іой: „Видишь кѣри, ако ми одпевашъ у пороѣаю лепу какву гасконьску песму, добы ѣешь ову кутію и оно што е у нѣой.“ Кѣи е заиста певала кадъ е сина раѣала. Краль іой съ места обеси златанъ ланаць око врата, и даде іой златну кутію. „Али,“ рече онъ узевши

новорођено дете у руке, „зато ћу я ово гле узети.“
Мати пакъ недаде, да јој дете одузме.

Хайнрихъ было е садъ одрастао. Имао е до душе само петнајстъ година, но могло бы се рећи и осамнајстъ, ерѣ е тако было виткогъ узраста. Имао е истина само где кою длачицу браде, али е было младоликъ, бео и руменъ као снегъ и ружа. Срдца е было јуначкогъ, а руке е имао чврсте и крепке одъ различногъ рада, съ коимъ се е занимао.

Хайнрихъ было е истина ветрогоня, правый несташко, умео е яшити, ловити, плесати и борити се, а по брдима и пећинама верао бы се као дивокоза. Нѣговъ учитель и воспитатель, мудрый Лагошерѣ, имао е кадъ када збогъ нѣга велику неволю. Но младый Князь было е при томъ любезанъ, уманъ и добродушанъ, да се ниси могао на нѣга срдити. А опоменешъ ли га само, ако е одвећ несташанъ было, на честь и дужность, то е было кротакъ као ягнѣ. То значи много кодъ господичића, кой ће читаву кралѣвину да наслѣди, ербо у данашнѣ време неможешъ съ речма честь и дужность, да приведешъ у редъ ни разнѣженогъ каквогъ трговачкогъ синчића.

Люди у Нераку мотрили су дакле радіе на дивлѣгъ, красногъ и побожногъ Хайнриха, неже ли на све великолѣпіе Нѣговогъ Величества французкогъ Краля. Па и шта се може видити на коньма, каруцама, златомъ везенимъ предњимъ и стражњимъ катанама, на тѣлесной стражи, на кочіяшима, слугама и подобной чети? На то могу зіяти седлари, кроячи, колари, гомбари и подобни люди, кои шта за свой занатъ хоће да науче. Одлични люди у Нераку волели су дакле мотрити на благонадеждногъ Княза одъ Беарна, наиме на младогъ Хайнриха, неже ли на Краля. Овай ишао е увекъ озбиљно и величествено, и едва бы благодаріо, ако бы га ко поздравио, а Хайнрихъ смешіо бы се десно и лево, свакога съ одпоздравомъ радо предусретајући. То су баръ сведочиле све младе госпође и девойке едногласно и вешто. У таквомъ чему

женскинь су безъ сумнѣ найпоузданіе вештачке или болѣ реѣи, природне оценительке.

У Кралѣвой свити было е до душе и више младе господе, лепе, богатоумне и храбре господе, на примерѣ младый Войвода Гисъ, (Guise) три године старіи одъ Войводе Беарнскогъ, но при свемъ томъ предусретао е светъ само овога пріятно, ербо е и онъ свагда пріятанъ быо. Младый Войвода знао е за то врло добро, лютіо се више пута, па зато вальда ніе радо ни имао Кралѣвиѣа одъ Наваре. Обоица су заеднички растли и были другари младости и играня, али су се редко слагали. Французкій Краль морао е свакій часъ што годъ разправляти међу нѣма и мирити ій, зато е добро учиніо, што ій е разставіо, оставивши Хайнриха кодъ свое матере. Међу тимъ пре него што се разстадоше, мало се непосвадише.

II.

Стрелба.

Између остали забава држана е и стрелба. Краль самъ быо е добаръ стрелаць. Жали Богъ што е быо. Та познато е, како е онъ шесть година после светковине у Нераку, на крвавой сватби у Паризу пуцао на собствене подданике Хугеноте. У Нераку любіо е онъ ту вештину баремъ невино, ер е цѣль была една поморанца поставлѣна у измерену дальину. Ни еданъ дворянинъ ніе смео у златанъ плодъ стреломъ да погоди, само да непобіе честь Краля, као да е онъ найбільій стрелаць на свету. И Войвода Гисъ быо е одличанъ стрелаць но при томъ и одличанъ дворянинъ. Наравно да е цѣль хотимице промашіо. На ову стрелбу стекоше се многи гледаоци изъ вароши и дворца, сви лепо обучени. Ови добри люди мислили су збия, да е Краль вештъ стрелаць,

ербо мал'нїє поморанцу дирнуо, но они се нису разумевали у дворянску вештину стреляня. Садъ пови- каше: Князь одъ Беарна напредъ! Младый Хайнрихъ приступи дакле съ лукомъ, нанишани и разполови у првый махъ златну ябуку са своіомъ стрелицомъ. Гледаоци мумлаше измеђъ себе одобренъ, лепе девойчице стадоше съ кикотанъмъ нешто шаптати, право башъ незнамъ шта? но Кралю небыше то нимало по воли. Онъ се нешто сневесели и чисто се налюти.

По правилу стрелбе хтеде садъ Хайнрихъ опеть да почне, и првый да стреля на поморанцу, изнова поставлѣну. Краль пакъ помисли у себи: „Я самъ ипакъ Краль!“ и хтеде себи честь првенства да присвои, говорећи: „Некъ иде по започетомъ реду!“

Хайнрихъ викне: „Да како, некъ иде по правилу!“ и протури се напредъ, да онъ нанишани, но Краль га тури натрагъ врло непристойно. Али то му нетреба одвећъ примити за зло, еръ е быо младъ и одъ прилике исты година као и Князь одъ Беарна. Хайнрихъ пакъ одъ природе жестокъ, скочи на примлѣный удараць неколико корачаи натрагъ, натегне тетиву одъ лука, метне стрелицу одозго, па потеже противъ Краля.

Краль се уплаши, потрчи брже болъ натрагъ и закони се за найдеблѣгъ дворянина. Дебелтрба, кои е себи уображавао, да га е може быти стрелица већъ у трбувь погодила, прихвати се за трбувь и викне помагай!

Хайнрихъ, премда мало лютъ, нїе се могао одъ смея уздржати, видећи Дебелтрбу. да предъ Кральмъ као каквый дркѣуіій бедемъ стои, и стане се сладко смеяти. Кадъ видоше жене и девойке изъ Нерака, да се младый Князь одъ Беарна смее, почну се богме и оне кикотати. Смей и плачь заиста е кодъ женскиня при- лепчивъ, ербо како годъ што е Ева покойногъ Адама на посластице навела, тако исто наведоше оне на смей и мушкарце. Сви су се смеяли осимъ дворяна, кои незнадоше, како да се у таквой околности владаю. Кралю

пакъ нѣ было до смѣя као ни нѣговомъ дебеляку пред-
няку, него повиче гласно: „Уклоните Княза одъ Беарна!“

Срећомъ деси се ту мудрый Лагошеръ, Хайнриховъ
наставникъ. Онъ узме одма свогъ питомца исподъ руке
и оде съ нѣмъ у дворацъ. Мала свађа између Краля и
Хайнриха буде на скоро утишана, као што се само по
себи разумева. За такво што неводи се одма ратъ.
Хайнрихъ быо е неразсуданъ младићъ, кои е морао за
опроштень молити, и тимъ стваръ легне.

III.

Руѣшица на стрелици.

Сутра данъ стреляло се опетъ на поморанце, До-
ђоше сви стрелци, сви мушкарци, и све девойчице и
женице, еръ су се надали, да ће се свакиъ данъ моћи
чему смеяти. Само Краљ остаде подъ некимъ изговоромъ
кодъ куће.

Данасъ показаше се сви стрелци болъ него юче.
Жители изъ Нерака нису могли никако поняти, како су
сви ти дворяни за едну ноћ само могли се извештити у
стреляню, За часъ быле су све поморанце постреляне.
Нишанъ поставе далъ, но и ту имъ послужи иста срећа.
Особыто се одликовао Войвода Гисъ као наибольый стре-
лацъ. Онъ узме последню наранцу на око и згоди е
по средъ среде. Хайнриху буде садъ жа, што нѣ имао
више ни едне поморанце. А желіо е башъ одъ свегъ
срдца мерити се іошъ едаипуть са своимъ саперникомъ.
Онъ се обазре десно и лево, шта бы му могло за нишанъ
да служи, па усмотри међу гледаоцима едну девойчицу
одъ прилике тако стару или младу, као што е и самъ
быо, прекрасно детенце одъ петнайсть година. Оно е ту
стаяло у простой альини, нѣжно лице шеширомъ подакъ

заклонѣно, дражестно као любовь, а небрижно као сушта невиность.

Хайрихъ скочи брзо къ Венѣри одъ Нерака. Ние ю хтео да богме да постави за нишанъ свое стрелице, него само ружицу, съ коіомъ е была груди нажити. Ружица та быяше подобна девойци у дражестной пуности и у пола затворена, горњи листићи были су бледи око унутрашнѣгъ руменогъ средоточія. Хайрихъ заиште цветъ и маши се рукомъ за нѣжна нѣдарца, ружицомъ украшена. Мала Венѣра застиди се и пружи са смешенѣмъ собствено подобіе.

„Дакле, господинъ Войвода, Вы сте одржали мегданъ. Ено тамо новогъ нишана. Пуцайте Вы найпре.“ Тако викне Хайрихъ задушльиво, сисаюћи кровь изъ прста, еръ га быяше трнъ одъ руже убо. Али прстъ га ние ни у полакъ онако болео, као — ни самъ незнаде управъ шта и зашто? При томъ гледне опетъ на страну на ситно подобіе ружице, одакле е нѣжный боль долазіо.

Гисъ наслони стрелу, нанишани — стрелица одлети и — промаши. Садъ ступи Хайрихъ напредъ, натегне лукъ, нанишани, шкильне іошъ єдномъ преко руке на ону страну, одакле му е боль долазіо, па затимъ на ружицу и одапне. Стрелица прободе срце цвета.

„Вы сте добыли!“ повикне Гисъ.

Младый Князь одъ Беарна хтеде се пакъ савршено да увери, те одтрчи къ мети. Ту извади стрелицу изъ даске. Прободена ружица была е као на држакъ чврсто насађена. Онъ одлети съ нѣмомъ къ снажной девойчици, да іой поврати позаймљный цветъ. Лакимъ поклономъ поднесе онъ лепотици той ружицу заєдно са победоносномъ стреломъ.

„Вашъ даръ донесе ми срећу!“ рекне Князь.

Ваша срећа была е несрећа за сиротицу ружицу!“ одговори девойчица, трудећи се, да нѣжнимъ прстићима извади стрелицу изъ ружице.

Праведно е, да Вамъ зато уступимъ стрелицу, она е крива!“

„Нетребамаъ е!“ рекне девойчица.

„Радо веруемъ; Вы умете оштріомъ стрелицомъ ранили!“ одговори іой Хайнрихъ, и погледи на красну невиность, коя предъ нѣмъ у стыду стаяше, а кадъ очице подижс, ал' она онемила и сва се заруменила. Онъ се зарумени такође као и девойчица и метне руку на грудь, као да ю хтеде одъ какве несреће да сачува. Немогавши више ни єдне речи проговорити, поклони се и отиде натрагъ къ стрелцима.

Стрелба се сврши. Стрелци се врате натрагъ у дворацъ, кой у равници лежаше на угасито зеленикастой реки Бези. Гледаоци разиђу се кући. Девойчица са устреляномъ ружицомъ отиде такође кући, одпраћена нѣнимъ другарицама. Ове су говориле свашта, завидећи оной на стрелици. Девойчица пакъ быаше занемила, сматраюћи само устреляный цветъ, а при томъ изгледала е, као да іой е собствено срдце устреляно.

Пошто се стрелци већ на басамаке дворца попеше, обазре се Хайнрихъ іошъ єданъ путь на гледаоце, кои се разлазише свакъ за себе. Међу гледаоцима тражило е око нѣгово известно лице, али га немогаше да усмотри.

„А ко е она мала снажна девойчица, коя ми е ружицу дала?“ запыта онъ єдногъ благородника матере свое, Краљице Јованке.

„То е баштованова кћи у дворцу,“ одговори благородникъ, „и съ именовъ своимъ служи на честь званію отца нѣногъ и себи самой.“

„Па како іой е име?“

„Садъ е зову Флоретомъ, а кадъ буде старія, Флоромъ.“ (Цветомъ.)

„Флорета!“ рекне Хайнрихъ, и самъ незнаде, шта е изговоріо. Онъ се обазре іошъ єданъ путь, премда е знао да нема шта да види.

IV.

Изворъ де ла Жаренз.

Хайнрихъ е у свомъ веку често слушао за речъ „любавь,“ а како небы, осимъ ако е было глувъ, такво што чуо у Паризкомъ двору? Но онъ е знао о нъой толико, колико о арапскомъ или халдейскомъ ъзику, за кои е такође слушао, да негди у свету постои. Међу тимъ навикао се онъ на люблѣнѣ лакше, неже ли на арапскій ъзикъ, и было е доцнѣ у любви искуснѣ, неге што е пробытачно было за нѣгову славу. Знамо да е лакше было изброяти нѣгове битке и победе, збогъ кои е доцнѣ задобыо круну одъ Французке, него нѣгова залюблѣня и нѣине плодове. Та и данъ данашнѣй певаю о лепой Гаврѣели д' Естеръ, о дражестной Ханрѣети Балзакъ д' Антранжъ, о Якелини де Бель, о Шарлоти д' Есартъ и осталима, кое су у трновнѣй животъ Хайнриха Силногъ ружиче уплетале. Па опетъ нѣе была одъ свию, кое е икада любю, нѣедна као Флорета одъ Нерака; — нѣедна лепша? то небы рекао, да nebude жао Пѣсницима и осталимъ госпођама, ербо свакъ има у томъ члену вере слободу савести; не, нѣедна небыяше достойнѣя любви, ако то умножава нѣнѣ степенъ, што верномъ любавю заслужуемо, да и пасъ любе.

Таква е была Флорета. Са устреляномъ ружичомъ бы и нѣно срдце простреляно, а кадъ іой Хайнрихъ стрелицу даде, послаше црне очи нѣне пламтећѣй погледъ, кой е было пунъ сладке освете, као другу стрелицу у нѣгсве незаштићене груди. Садъ настаде кодъ ово двоѣ младенаца права несрећа, и нѣеданъ одъ нѣи незнаде, шта му се догоди. Флорета немогаше се по васданъ да тргне изъ сна одъ оногъ тренутка, како е младићъ предъ нѣомъ са стреломъ стаяо, а немогаше ни целу ноћъ

да заспи. Хайнрихъ пакъ, чимъ бы се ослободіо дворца, ходоа бы по дворской башти тамо овамо завируюћи са найвећомъ любви и позорностио у свакиъ цветакъ, небы ли изъ саме красоте нѣгове дознао, еда ли га е Флорета садила или баръ заливала.

Рекао бы човекъ, да е хтео го облаку да буде травознанаць, видећи га онако замишљена са прекрштенимъ рукама, како предъ цветномъ леіомъ стои. Али онъ бы найрадје быо баштованъ покрай Флорете. Видишь ли га пакъ како са сагнутомъ главомъ а оборенимъ очима хода широкомъ стазомъ измеђъ деа, онда бы зе обкладіо да жели быти Филозофъ, и да тражи каменъ мудрости, но онъ е тражіо по песку баштены путова мале стопе красне девойчице.

Но да видишь како е Хайнрихъ протрнуо, кадъ е на дну велике баште близу извора де ла Жаренъ опазіо стопе, кое су морале Флоретине быти. Онъ нје до душе нѣне ножице ни видіо, а камо ли меріо, но Хайнрихъ е опеть зато имао поуздаіо око, и пайтаный даръ прорачуњаваня. То е онъ после засведочио на многомъ боишту. Идући трагомъ приспе онъ крозь шиблякъ до некогъ прелаза преко тихе реке Безе. Съ оне стране воде стаяше мала една, зидана и лепа кућа. Желіо е запытати кога, чія е то кућица, и ко у нъой седи, али ту невиде никога, него примѣти свою стрелицу са ружицомъ, коя стаяше на прозору едне собе. Онъ се уплаши, као да е какво страшило на прозору видіо, окрене се нагло и побегне натрагъ у башту, а срце му е лупало, као да га е ко витлао.

Предъ вече обиђе башту опеть. Быо се већ и мрачакъ ухватио, но Хайнрихъ е имао оштаръ видъ, онъ опазіо далеко на извору Жаренъ едно давойче, ни веће ни манъ одъ Флорете. Оно е извлачило ведро воде, кое подиже на главу, те га носаше крозь шиблякъ преко прелаза Безе къ малой кући. Тай образъ трептіо му е садъ целу вечеръ предъ очима. У двору држао се малый

балъ, на комъ су све Княгинѣ и племените господичне и сва господа играла. Али нїедна господична нїе играла онако лепо, као по уображеню Хайнриховомъ, баштованова кѣи съ ведромъ на глави све низъ шиблякъ око камене стѣне. А ако є башъ и играо, нїе пазїо на свою играчицу, него се све обзирао на врата, где су гледаоци стаяли. Но онъ се обзиравао узалудъ.

V.

Баштованъ.

Сутра данъ порани Хайнрихъ у дворску башту къ извору Жаренъ, носећи граблѣ на рамену, а и было є око извора све подивляло и запуштено, вальда зато, што тамо нико нїе хтео иѣи, него ко є потребовао воде. Изворъ се налазїо одвеѣъ на страни, само баштованова куѣа была є найближа до нѣга. То є вальда младомъ Князу таманъ по вољи было. Копао є и копао цело ютро и правїо великїй кругъ у тратини око извора, да му є зной съ чела капао. Кадъ бы се уморїо, ишао бы тадъ къ извору, кои є свагда бистаръ ключъ избїаю, да се напїе воде. Слаѣа му є была ладна вода него икакво вино, вальда зато, што є са извора кадъ кадъ и Флорета воду пила. По свршеномъ послу вратїо бы се увекъ у двораць, гди є невесело време проводїо у узаной собици са шилястимъ прозорима. Да є само єдну четвртъ сата дуже остао, имао бы онъ єдногъ гледаоца, єръ є была после нѣга Флорета на изворъ дошла. А кадъ примети великїй кругъ у тратини и пруге за нове леє, помисли у себи, вальда є отаць овако уранїо, ил' су тай посао вальда нѣгове слуге израдиле?

Кадъ се дакле куѣи врати, те старогъ слугу Луку запыта, зачуди се овай здраво, незнаюѣи ништа шта се

догодило. Онъ оде къ извору Жаренъ, пресмотри урађеный посао и рекне срдито: То су слуге мое учиниле безъ могъ знаня. Затимъ сазове све слуге и изгрди их. Али нїеданъ нехтеде садъ признати, да е такво што учинїо. То се Луки чудно чинило, и нїе могао поняти, ко се усудио мешати у нїювъ радъ у башти. Заклучи дакле вребати. Вребао е заиста читавъ данъ, али нїе могао ништа да увреба, еръ е краљвска породица отишла была у некїй суседный двораць, па се текъ предъ ноћъ касно вратила. Младый Князь быо бы волео, да е могао кодъ куће да остане. Сутра данъ быяше опетъ неко торжество, одъ кога Князь нїе смео да изостане. Съ тога урани онъ рано, пошто се сунце родило было и отиде у башту. Ту ти е копао и уређивао лее, пробираюћи цвеће, кое е одвећъ густо было, и садећи га око извора Жаренъ. Нико га нїе видїо, а што е найгоре было, ни онъ нїе виђао никога, найманъ ону, кою е видити желїо.

Врати се дакле у двораць прекимъ путемъ. Найпречїй путъ отезао се пакъ далеко наоколо око дворца покрай известне мале, накићене куће. Онъ погледи на прозоръ, небы ли известну стрелицу видїо. О како му е срдце страшно лупало, ербо на прозору стаяше известна девойчица, а прозоръ отворенъ, и рай бы отворель!

Флорета везивала е на прозору дугачку црну косу свою око главе. Младе груди нїне быле су немарно покривене, вратъ нїнъ белїо се као снегъ према црной коси. Предъ нїомъ е на прозору стаяло цвеће, кому е она безъ сумнї место наменила у коси или на шеширу и грудма. Хайрихъ поздрави е прїятно крозь прозоръ а Флорета одпоздрави га прїятно на полъ. Хайрихъ поине се на едну клупицу и буде великъ као и Флорета, предъ коїомъ стаяше око у око.

Девойче невино као анђелакъ, зарумени се одъ стида. „Треба ли да ти помогнемъ облачити се?“ рекне онъ, а она рече: „Заръ сте тако уранили, младый господине?“ Онъ одговори да нїе нимало рано, а она: да

никакве помоћи нетреба. Онъ рече да Флорета у обште нетреба никаквогъ украса, да буде лепа, осимъ саму себе, а она му примѣти, да се руга, па да му то нимало лепо нестои. Говораше, да у свомъ животу никада ніе истинитіе говорио него садъ; одъ како му е Флорета ружицу дала, ніе ю, вели, никако могао да заборава. Флорета пакъ говораше, како е најлакша стваръ за тако ефтину цену стећи кодъ нѣ незаборавность. Хайрихъ сажальивао е, што е ружицу натрагъ дао, болъ бы было, вели, да самъ е у споменъ задржао — а Флорета сажальиваше, што е убрала само просто цвеће, предъ нѣомъ лежеће, но она му поклања и то, ако мисли, да му то какву радость причинява. Хайрихъ накитивши прса са неколико цветака увераваше, како и најпростіе цвеће текъ онда вреди, кадъ га коя девайка поклони, а Флорета увераваше, како и сама налази, да е цвеће доиста лепо, одкако се онъ съ нѣиме накитіо.

Тако говораху, доказиваху и увераваху обое дуго кое шта, докъ неизіѣе старый Лука и Флорету неодзва. Умилято смешећи се, поклони се сада девайчица младомъ Князу и отиде одатле. Хайрихъ врати се у двораць чисто неосећаюћи землю подъ ногама. Приспѣвши у двораць, чуе да су га већъ тражили, но онъ ніе маріо зато ништа.

VI.

Прислушкиванъ.

Старый Лука, дошавши око подне изъ дворске баште, рече: Ала ми башъ неко лакрдише? Ето е данасъ непозванный гость опетъ копао, леб добро разредіо и поравніо, па где кое и съ цвећемъ засадіо. Кадъ самъ тамо пораніо ал' онъ пре мене већъ израдіо савъ тай посао, а баштована нисамъ могао видити. Вребао самъ

цело ютро, и по другий путь нисамъ увребао ништа. То е заиста чудновато. Тай човекъ ради вальда ноћу према месечини.

Кадъ е Флорета у вече по воду ишла на изворъ Жаренъ, падне іой тада на умъ, да е тай баштованъ може бити самъ младый Князь, ербо е было одъ прилике съ те стране, кадъ но е изъ ютра къ ньой на прозоръ изъ баште долазіо.

После захода сунца врати се дворъ са светковине натрагъ. Хайрихъ упути се одма у башту, и нађе на извору Жаренъ Флоретинъ шеширъ на земљи. Подигне га са земль, пригрли га прсима и полюби га. Набере у мраку najlepшегъ цвећа, коє е наћи могао, донесе изъ дворца едну пантльику, обвіє цвеће у виду венца, и накити съ нѣме шеширъ, затимъ привуче се къ баштовановой кући, али су прозори на ньой были іошъ сасвимъ затворени. Сви су спавали. Хайрихъ обеси дакле шеширъ о прозоръ.

Сутра данъ устаде Флорета противъ кућевногъ реда и собственогъ обычая рано пре негъ што се сунце родило, ербо е тврдо мислила обрадовати свогъ отца и одкрити ноћногъ баштована. Осимъ тога была е и сама любопытлива, премда девойке нису одвећъ любопытливе. Може бити да е што и друго намеравала, али ніє хтела да каже, па зато се и незна.

Она се обуче сасвимъ тихо и отвори прозоръ, кадъ ал' смотри шеширъ са пантльикомъ, накићенъ читавомъ шумомъ цвећа. Садъ текъ сети се Флорета, да е свой шеширъ синоћъ на извору Жаренъ заборавила. Она се насмене найпре на шеширъ, па онда на пантльику, затимъ се сневесели.

„Ахъ!“ уздана она. „Садъ е онъ ипакъ раніє устао него я. Онъ е дакле већъ тамо быо.“ Кога е она нарочито подъ тимъ „онъ“ разумевала, то нехтеде да изусти. Посмотри дакле цвеће іошъ еданъ путь, развеже га, и метне га у чашу воде, смота пантльику, и остави е кодъ

осталогъ простогъ украса свогъ. Затимъ се попне на прозоръ, съ прозора на клупицу, а одатле сиђе на землю. Кућица е до душе имала врло добра врата, но была су јошъ заключана и небы њ могла отворити, а да нешкрипе.

Флорета пође преко мостића, па стане неодважно. „Доћи ћу за цело доцканъ. Та онъ ради само према месечини, а месецъ е одавно одскочио, и већ се хоће сунце да роди. Та зора е већ озарила све грмове. Ја ћу доћи доцканъ.“ Тако говораше она за себе и хтеде да се врати натрагъ, а међу тимъ ишла е све полако у башту напредъ. „Ал' кадъ бы онъ заиста овде био! Шта бы онъ о мени помислио, зашто самъ овако уранила? Мисли ће заръ нѣга ради? То онъ не треба да мисли. Онъ бы могао — ал' нека, ја ћу се вратити кући, узе ћу ведро као да идемъ на воду, па тако неће мислити, да самъ дошла нѣга ради.“

Тако говораше она опетъ, а међутимъ ишла е све полако напредъ къ извору Жарену. Већ е слушала брчканъ извора. Већ е крозъ шиблякъ примѣтила лее на ново ископане. Да, са страхомъ и радостю нађе она на земљи грабљ.

„Дакле одвећ далеко нѣ, кадъ му е ту орудіе, Ал' нѣга самогъ овде нема, иначе быга могла усмотрити. Може бити да е некудъ отишао по цвеће, да га овде пресади. Сакрићу се дакле, те ћу преслушати. Тако смисли Флорета и отиде шаливо и полако преко росне траве иза високе едне зелене стене одъ бреста, гди е крозъ лишће несмотрена могла свакогъ видети, ако бы се когодъ къ извору Жаренъ приближавао.

Почемъ се ту сакрїе, срдце њој стаде силно бити, ербо чимъ бы одъ јутренѣгъ ветра лишће зашустало, мисляше она: ето некога. А ако бы коя птица по брестику скакутала или летила, мисляше она чути кораке. Страхъ нѣнъ быяше пакъ свагда неоснованъ, ербо мотрила она оштро и позорно колико њој драго, она немогаше никога да примѣти.

VII.

Затечень.

За тимъ простре неко обе руке свое на нѣне очи, и стисне ии полако; но то су были туђе руке. Исто лице пришапне іой на уво: „Погоди Флорето, ко самъ?“ Флорета є заиста и погодила, єрбо кадъ є хтела туђе руке съ очію своію да одклони, осети прстенъ на руци младића, али она нехтеде казати, шта є знала, него рече само смешеи се: „Познаемъ я Тебе врло добро. Ты си Акилина, а на прсту ето ти прстена, што ти га є Лубинъ дао.“

„Варашъ се!“ шапне тай гласъ иза нѣ. „А будући, да ме ниси погодила, то имамъ право, да те казимъ.“ Ово рекавши полюби Флорету у нѣнъ красный затилякъ. — Ова казнь мора да є была одвећъ осетна, єрбо се хтеде нагло да ослободи, али є была тако обколѣна, да се ніє могла ни макнути.

Видеи да іой є трудъ осуећенъ, рекне она: „Та пусти ме Мина, ты зла девойко; садъ те познаемъ. Хоћешъ да ми вратишь шалу, што самъ ти іошь пре три седмице изненада очи затворила, кадъ си се башъ съ твоимъ Коласомъ найслађе разговарала.“

„Варашъ се по другій путь,“ рече шаптачь острагъ и полюби три путь лако сатнувшій затилякъ. Флорета трзала се на свакій полюбаць и молила є, да є пусти, али узалудъ. Рекао бы, да іой башъ ніє было ни стало за тимъ, да є пусти, єрбо зашто неказа име оногъ, кадъ га є знала. То є могло бити и са велике тврдоглавости, єрбо лене девойке кадъ кадъ су одвећъ тврдоглаве. Доста, она є дражила и по треіій путь, да се казнь обнови, говореи: „Ніє дакле нико другій, него Ружица

Вадесъ, найнесташніе и найпакостніе створенъ у целой вароши и у сусѣдству, на кое самъ юче крозь отворене прозоре бадемъ у собу бацала, где е усамлѣно седило и Богъ зна на што мислило. Ели де, ты си се уплашала одъ бадемове кише, па си мислила, да се небо провалило?“

„Далеко си промашила!“ рекне шапtachъ, и садъ наваде полюбци у затиякъ подобно поменутой бадемовой киши.

Флорета пакъ спусти се нагло доле исподъ руку, ослободи главицу свою одъ сужаньства и обазре се. Ту стаяше Хайнрихъ. Ту стаяше Флорета. Онъ се насмеши на ню са тихимъ блаженствомъ, а она дигне прстъ као да прети и рекне стидливо се смешеѣи: „Ко бы веровао, да ѣете Вы тако непристойни быти. Одъ Васъ младый господине валя се чувати.“

Хайнрихъ стане е садъ молити да му опрости. Да ніе то чинію, кривица бы му се свакояко была опростила, ал' кадъ е молю за опроштенъ, досети се девойче, да му га никако дати нетреба. Да сте садъ слушали, како е Хайнрихъ трогателно молю, само да се смилуе; да сте садъ видели, како се Флорета показива, да се срдн и како е мало на десно окренувши се са стране му само зле речи шила. Да сте садъ видели, како е смиреный младиѣъ по еданъ коракъ напредъ ступао, а она по еданъ коракъ натрагъ узмицала; како е онъ молително руке дизао, а она како е главицу оборила, лишѣе са брестове живице кидала и пупольке дробила.

На последку грунуше и сузе Флорети на очи, тако ю е дубоко увредила нѣгова смелость, а нѣговъ гласъ дрктао е, као да га е жалость гушила. При свемъ томъ говораше онъ одвеѣъ много, а она одвеѣъ мало, учиии се, као да га и нечуе, обере савъ листъ одъ около стоеѣи брестова и сложи листъ на листъ у руци. Видѣвши да е савъ трудъ нѣговъ узалудъ, рекне Хайнрихъ: „Идемъ дакле одъ Тебе, красна Флорето, кадъ ти е мой погледъ неносанъ. Идемъ, кадъ се недашь намолити, па неѣешъ

да ми опростишь шалу. Никада ти више нећу доћи на очи. Съ Богомъ. Но непуштай ме безъ утѣхе, да се на мене несрдишь. Реци само єдину речицу „несрдимъ се!“ рекне Хайнрихъ са уздисанѣмъ и клекне предъ ню.

Флорета погледи на красногъ, побожногъ младића са доброхотнимъ смешенѣмъ, она є была чисто занемила и само га в сматрала. Тако учини юй се, да клечаоникъ съ молећимъ рукама поштованѣ одвећъ заслужує. Морала се и сама насмеяти, па узме пуне шаке лишћа, баца на нѣга и покріє му сву главу, затимъ потрчи на страну гласно смешећи се.

Онъ потрчи за ньомъ. Обоє буду садъ весели. „Признайте садъ младый господине,“ рекне Флорета, „да Вы дирате у занатъ могъ отца, те да правите ову нову башту.“

Хайнрихъ признаде одма. „Кадъ Флорета къ извору Жаренъ дође,“ рекне онъ, „тада некъ ме се сети, ако и неће. Хоћу да є обколимъ съ najlepшимъ цвећемъ, кое узмогнемъ наћи или купити. Кадъ бы могао купити све небесне радости, съ ньима бы те обколю.“

„Врло лепо!“ одговори Флорета, „но младый господине, мой отаць ніє съ Вама нимало задоволянъ. Кварите му башту и садите цвеће у невреме, па мора да увене. Та нисте га юшь ни єданъ путь залили?“

„Е, а гди ми є канта?“

„Ту сте могли наћи двадесетъ корачаи одавде, тамо у шпильи, гди су она врата на пећини, само да сте се потрудили.“

Обоє потрче тамо и нађу канту. Садъ стану наизменце цвеће заливати, договараюћи се, како бы се кругъ око извора полепшати дао.

Тако прође имъ време, наипосле похити Флорета къ отчиной кући.

VIII.

Вечерь.

Принцъ копао є у башти одсадъ и даню. Нека га кадъ има волю. Старый Лука помагао му є. Флорета была є такође у башти, она се шетала горе и доле даюћи добаръ саветъ и заливаюћи у вече пресађено нвеће. Найпосле долазаше и сама Краљица Јованка да види, шта нѣнъ синъ ради. Французкій Краль налазіо є слабо вкуса на той радњи, іошъ манѣ Войвода одъ Гиса, али Князь одъ Беарна найвише.

Онъ є истина у свомъ животу доцнїе имао различне, саянїе, разкошнїе и славнїе насладе, али никада онакве, као у простоти баштованскогъ живота, озареногъ првомъ любви. Флорета и Хайрихъ пазили су се са найслободнїимъ благоволенїемъ невинности. Сигралаи су се као деца, поверавали су єданъ другомъ као братъ сестри. Уживали су садашнїость, а нису се старали за будућность, нїова безбрижна наклоность незнаде ни за какву цѣль. Флорета заборавила є само на то, да є вожела Краљичиногъ сина. Она є знала само за цветућегъ, крепкогъ и душевногъ младића. Онъ є быо такође таквый. У простой нѣговой сивой альини, кою є подобно селяцима оне околице носіо, нико небы рекао, каквогъ є порекла и на што є опредѣлѣнъ. Обратно Хайрихъ нїе се нимало за Великаше бринуо нити на дворске лепотице освртао.

Покрай Флорете нїедна нїе была лепа за нѣга, покрай тихогъ усхита, када ю є видіо, ништа на свету тако велико. За време рада свагда є гледао у ню и нѣнъ нѣжный саставъ, те є тако више пута радъ быо покваренъ и никако да се сврши. Али ко бы и могао пропустити, да се млодой милини недиви? Свакій чланъ

нѣногъ тела быо е прекрасанъ, свакий покретъ нѣнъ быо е любезанъ а свака речъ нѣна пуна неизмериме силе.

Едно само нѣе было обоима право, што су у башти были краћи дани, него изванъ баште. За продужити данъ, морадеше и вечеръ у помоћъ узети. Истина, на месечини и према светлости звезда неимадоше ништа да раде, но могли су се баремъ одмарати, и за време одмора разговарати и миловати.

„Я љу после вечере јошъ еданъ путъ доћи къ извору одъ прилике у деветъ сатій,“ рекне Хайрихъ тихо Флорети, и клекне поредъ нѣ, да цвеће сади. „А ты Флорето?“

„Али мой отаць иде већъ спавати!“ одговори она.

„А ты Флорето!“ пришапне онъ опетъ, и погледи е са умољавајућимъ очима.

Смешећи се климне она съ главицомъ и рекне: „Ако буде тиха и сјайна вечеръ.“

Око деветъ сатій нађе се Хайрихъ на извору Жаренъ. Међу тимъ наоблачи се яко. Флорета недође. „Ако буде тиха и сјайна вечеръ“ рекла е она. „Садъ дакле пеће доћи.“

У томъ шушну нешто у грму. Флорета дође на изворъ съ ведромъ на глави. За срећну любовъ увекъ е време благо и пріятно. Хайрихъ јој одузме ведро, благодари јој и изговори јој небројне речи. Заборавише радо на облачно време, еръ су обоима груди биле разгалѣне.

Киша стаде крупно капати, али они е неосећаше. Најпосле попрска јѣ Майска киша яче и натера јѣ, да се склоне у шпильи иза извора Жаренъ. Ту морадеше добра по сата чекати, али су радо сносили ту малу непријатность. Кадъ е месецъ иза облака сиуо, изиђе Хайрихъ и Флорета исподъ руке нацолъ. Хайрихъ понесе ведро воде на глави. Покрай нѣга ишла е Флорета ослањајући се на нѣгово раме и дођу до куће старогъ

Луке, кой е већъ спавао. Хайнрихъ преда ведро Флорети а она му благодари на труду. „Лаку ноћъ сладка Флорето,“ рекне онъ тихо.

„Лаку ноћъ, любезный пріятелю! рекне Флорета.

IX.

Мокра шепка.

Вечеръ на извору, рекао бы, ніе была досадна нити Хайнриху нити Флорети. Пріятно или непріятно време, они се састаяху свагда око деветогъ сата. Тако протеку четири седмице najleпшегъ пролећа. Свакій данъ носіо е Принцъ у вече ведро нѣгове любезне до нѣне куће. Флоретинъ отаць непримѣти, да она одъ прве вечери почемши радо иде на изворъ и то доцканъ у вече. Обратио сећао се мудрый Логошерфъ, како нѣговъ кралѣвскій питомаць правилно некудъ иде око известногъ сата у вече, и да е нѣгова шепка одозго сваку вечеръ мокра, была киша или небыла. Онъ ніе могао дуго ту загонетку да рѣши. Младый Княкъ ніе полагао никомъ рачуна о свомъ раду, зато се в Лагошерфъ и клоніо да га пита. При свемъ томъ свидло му се, да е стварь чудна, и поквашена шепка младогъ Княза побуди най-после нѣгово любопытство.

Да бы се уверіо, пође онъ едне вечери за тимъ ноћнякомъ. Ишао е за нѣмъ у таквомъ растојаню, да га овај ніе могао тако лако видети. Види га на извору Жаренъ са едномъ женскиномъ. Обоє изчезну. Садъ се текъ воспитателю рѣши една часть загонетке: но іошъ немогаше да поня, зашто башъ Принцова шепка при томъ мора да буде мокра. Чекао е доста дуго и привуче се све ближе, тако да е чуо, гди шаћу.

Ніе прошло много времена, ал' Принцъ подигне пуно

ведро воде на главу, и узе женску неку исподъ руке, па е одведе управъ къ баштовановой кући, одакле къ двору потрчи.

Менторъ се замишљно зачуди. Онъ то саобшти Краљици међу четири ока, шта е видіо. Краљица быаше смућена и лютита. Она хтеде сина свогъ строго да изобличи.

„Немойте то чинити милостива госпођо,“ рекне мудрый Лагошеръ, „изобличаванъмъ непобеђую се страсти, оне се раздражую само, ако се каштигую и прогоне. Коя се река обуставля, та ће да буде јошъ силнија. Найболъ е избегавати изкушенъ. Страсти престаю, ако имъ се одузме подранъиванъ, или ако се разбуде противъ нѣи племенитѣ страсти.“

Тако е говорио Лагошеръ. Краљица уговори съ нѣимъ, шта да се предузме, и одобри сва нѣгова предложѣня. Сутра данъ отиде Лагошеръ къ Принцу и опомене га, како одъ нѣга светъ садъ дѣла очекуе, како се Принцъ валя да за Владаоца изобрази, како у борби са судбомъ или са собственимъ наклоностима срдца свогъ, одсадъ треба да има само едну пословицу, коя е темель свакој религији и слави, и коя се зове: Победа или смртъ! После овогъ увода саобшти му Лагошеръ сасвимъ равнодушно, да ће се Краљица са целимъ дворомъ сутра да крене на путъ къ двору у Па-у, да ће Хайнрихъ ту као у родномъ месту свомъ, само кратко време провести, те да ће после морати ићи у Бајону, и да буде тамо при састанку францускогъ Краля са шпаньолскомъ Краљицомъ.

Хайнрихъ слушао е ћутаюћи, шта му Учитель казуе. Онъ е у лицу био савъ смућенъ. То е Лагошеръ добро знао, али се чиніо, да ништа невиђа. Нимало несмућенъ поведе онъ разговоре о другимъ предметима и забави Принца са разнимъ вестима и приповедкама, да е овай едва времена имао и помислити, одъ чега е онако јако претрнуо. Краљица е одъ свое стране по-

ступала такође као и Лагошерѣ. Говорила е много о сѣйномъ састанку у Баіони, о свековинама, које ће се тамо држати и о славнимъ людима, које ће Хайрихъ да тамо види. Шта е мого Хайрихъ на то да одговори? Нїе могао ни помислити, да самъ остане у Нераку. Како бы смео казати, зашто му е мили састанакъ на извору Жаренъ, неже ли онай кралѣвскій у Баіони?

Х.

Разстанакъ.

Кадъ се вечерняча на небу появила была, стаяо е младый Прииць већъ кодъ извора у дворской башти, камо и Флорета долети. Кадъ іой пакъ спомену да ће се скоро съ нѣомъ да разстане, мал' е нїе боль срдца свалою. Ко ће да опише нѣно очаянѣ, ко ли оно, шта е Хайрихъ патіо? Загрлѣни плакали су, жалили и тѣшили едно друго.

„Ты ме оставяшь садъ Хайрихе!“ рекне Флорета ѣцаюћи. „Садъ ћешъ забравати на мене. Я самъ сама на земли. Садъ како ме оставяшь ты, сладость живота мого, садъ ми неостае ништа друго него смръть.“

„Али я неидемъ на векъ,“ рекне онъ. „Я ћу се опеть натрагъ вратити. Чій самъ я, ако нисамъ твой? Та я нисамъ више моя собственость, ербо самъ вечито твой. И кога да држимъ у памети, ако не тебе. Та ты си душа мой najlepши успомена. Кадъ бы те я забравію, морао бы забравити и на само дисанѣ.“

„О Хайрихе, ты се неврати више натрагъ, а башъ ако се и вратишь, нећешъ ты више Флорету познавати. Я ћу венути као цвѣтъ безъ росе. Ты си мое сунце; како ћу успевати я, кадъ ты отидешъ и више се никадъ невратишь?“

„Нежали Флорето, ты си одъ мене среѣнїя. Теби остае юшъ позориште нашегъ блаженства, остае ти изворъ и ова башта. У свакомъ цветку нѣномъ я самъ за тебе живъ. Али сутра, кадъ те изгубимъ, изгуби ѣу рай. Стая ѣу као у пустыни измеѣъ хиляду людїй усамлѣнѣъ, и свагда ѣу за тобомъ све веѣма чезнути. Ахъ! само еданъ единый цветакъ, кой е покрай овогъ извора цветао, узхитїо бы ме у дальни. Лица коя ме окружавала буду, мрзи ѣе на мене или ѣе ме се бояти, а тебе ѣе твоя околина да люби! О, како си лепа; ко те небы любїо! Други ѣеду те обожавати, быт' ѣе людїй, кои ѣеду те предусретати и почитовати. Ахъ! ты ѣешъ наѣи, да су други достойни любви.“

Тако говораше онъ дуго. Затимъ е слѣдовало плаканѣъ, миловаѣъ, нове сумнѣ и нова смириваня, докъ нїе звонце са дворскогъ звоника зазвонило, кое е Принца звало и обое на разстанакъ опоменуло.

Флорета узе садъ са жестиномъ Хайрихову руку, притисне е на срдце и рекне: „Видишъ ли овай изворъ Жаренъ? Овде ѣешъ ме свагда наѣи, увекъ ѣу ту бити као и данасъ! Слушай. Како годъ што овай изворъ изливе неизцрпиму живу воду, тако е и моя любовь неизцрпима. Я могу умрети, али немогу престати да те любимъ. Наѣи ѣешъ ме опетъ увекъ као и данасъ. Увекъ овде, увекъ овде!“ Флорета побегне. Младый Князь отиде разжалѣнъ и ецаюѣи крозь дворску башту.

XI.

Опетвиѣанѣ.

Промене путованя прїяле су Хайнриховомъ духу добро. Онъ победи свой боль. Првы петнайсть месецїй после разстанка на извору Жарену, занимала се душа нѣгова са различномъ бригомъ. У борби партая, кое су тада Французку раздирале, и у бойномъ полю, челичио се юначкїй духъ нѣговъ са неуморномъ радньомъ, па є после безсмртно име задобью. Дивили су се веѣъ тада сви храбри мужеви младомъ юнаку, а дворске девойке кодъ Катарине Медицейске, тѣшиле су га више него што є нужно было за губиткомъ Флорете.

Любави достойна Флорета слушала є за славу нѣногъ любезника и како га цео светъ преузноси. Онъ небыше више баштованъ, што покрай нѣ цвеѣе сади, онъ є быо садъ войникъ, кой є тражіо лаврове венце. Она є любила само Хайнриха а не Княза одъ Беарна. Она се нїе толико дивила нѣговомъ светломъ преображеню, колико се є забринула, єрбо є и то слушала, како га облетаю лепотице при двору и како є онъ, одвеѣъ непостоянъ будуѣи, часъ єдну, часъ другу волео.

Флорета є знала и любила само єдногъ човека на свету, а тай є быо Хайнрихъ. Садъ изгуби веру у нѣга, а тимъ веру у цело човечество. И збогъ тогъ пуче іой срдце. Бадава є она у памети предвиѣала, шта ће доѣи; што є дошло, то є доѣи морало.

Путуюѣи по свету доѣе Хайнрихъ найпосле и у Неракъ. Ту види Флорета неколико пута Княза одъ Беарна, како се у башти и око шибляка Жарена шеѣе са красномъ господичномъ Авль. — Она се немогаше уздржати одъ желъ, да їй на путу несретне.

Видеѣи Флорету, коя є истина бледа и болешльива

али у нѣной туги јошъ лепша была, него у време сѣйне радости свое, пробуде се у грудима младогъ Княза на еданъ путь сва осеѣаня прве любви. Князь се узнемири; збогъ господичне, съ коіомъ се шетао, и збогъ дворяна у близини ніе се могао по желји поверити. Но сутра данъ, видеѣи старогъ Луку у башти, прикраде се онъ въ нѣговой кући и нађе Флорету на само. Отаць се поврати одвећъ брзо, па се немогаше съ овомъ дуго да разговара. Онъ е замоли, да дође само на еданъ сатъ къ извору Жарену. Она му одговори, недижуѣи очи са свогъ рада: „У осамъ сатій быт' ѣу я вечерась тамо.“ Хайрихъ похити одатле. Быо е опеть као и некада, Сва му е душа горела за Флоретомъ; едва е могао сатъ да дочека.

Было се већъ смркло и избіо е осмый сатъ. Хайрихъ оде на нека тайна врата, а да никога несретне, познатомъ путаньомъ крозь шиблякъ и дође на изворъ. Флорета небыше јошъ дошла, съ тога почека неколико минута. Више пута презао е одъ радости на ноѣный шумъ лишѣа. Већъ е ширіо руке, да јој на сусреть потрчи, да е на срдце пригрли, но то небы Флорета. Нестрпљиво ходао е онъ горе доле. Садъ примѣти недалеко одъ извора, гди се нешто у таме бели, као да е една часть нѣне альине. Онъ похити тамо и нађе еданъ листъ артие са стрелицомъ и прободеномъ ружицомъ. Артия быше изписана, али е у помрчини немогаше да прочита.

Уплашенъ, узнемиренъ, тронуть лети Хайрихъ у дворъ уздишуѣи: „Шта? она недолази? враѣа ми стрелицу натрагъ, ерѣ ме више не любви?“

Онъ прочита писмо, у комъ стаяху само ове речи: „Я самъ ти обеѣала, да ѣешиѣ ме на извору наѣи. Може быти да покрай мене пролазишиѣ, али ме невидишиѣ. Тражи болѣ, па ѣешиѣ ме дойста наѣи. Ты ме више нелюбишиѣ, зато више и неживимъ. Боже, опрости ми!“

Хайрихъ погоди смисао речій. Сва се палата

орила одъ нѣгове вице. На ту вику дотрче служители и спроведу Княза са запалѣнимъ буктиняма до извора Жарена.

На што да продужавамъ жалостну приповедку? Мртво тело красне девойке нађено є у єзеру, кое є постало одъ излива извора. Саране га измеђъ две младе липе. —

Болъ младогъ Княза быо є безграничанъ. Хайрихъ IV. и садъ є узоръ французкогъ народа. Онъ є починіо велика дѣла. Доживио є, добыо и губио много, али никадъ ніє онъ више добыо онако чисто, драго и верно срдце, као што є было Флоретино. Никада немогаше онъ да заборава жалостно сећањъ на анђела овогъ.

То є была прва и єдина лобавъ Хайриха IV. Тако ніє любіо онъ никада више.

РАЗБИЕННЫЙ КРЧАГЪ.

(Одъ Хайриха Чокеа.)

Маріета.

Ла Напуль е истина врло мало место на морскомъ заливу одъ Кане-е, али е опеть познато у свой Провансіи. Оно лежи у заклону навекъ зелены високи палма и ниски наранча. То пакъ неизноси га истина на гласъ. Међу тимъ веле, да ту расте наиболь грожђе, напитокіе руже и najlepше девойке. То я незнамъ ал' веруемъ радо. Штета што е Напуль тако маленъ, те добра грожђа, пытомы ружа и лепы девояка тежко производи доста, иначе бы имали и мы што у нашей земли одъ тогъ.

Ако су одъ постанка Напула быле све девойке одвећъ леле, то е безъ сумнѣ мала Маріета чудо морала быти, кадъ о ньой и сама хроника говори. Звали су е истина само маломъ Маріетомъ, но она небяше маня него обычне девойчице одъ седамнайсть година и нешто яче, кадъ іой допре чело таманъ до уста одрастлогъ когъ човека.

Хроника Напудска имала е вальда добра побуђеня, зашто е о Маріети говорила. Я да самъ на место хронике, чинію бы то исто, ербо Маріета, коя е съ матеромъ своіомъ Манонъ досады у Авиньону живила, преврнула е, дошавши у родно место свое, ово готово сасвимъ, не башъ куће, него люде и ньювъ мозакъ, а не башъ ни мозакъ свію него само оны людій, коима глава и

срдце близу два онако ватрена ока увекъ у великой погибиі стое. Знамъ я то добро, у таквимъ приликама нема шале. Мати Манонъ болъ бы была учинила, да е остала у Авиньону, но она добы у Напулу неко мало наслѣдіе: ту іой у часть паде мало неко иманъ са неколико виноградій и спретна кућа подъ заклономъ едне пеѣине измеђъ маслина и првени багрена. Такво што неможе богме да одбіе ни една сиромашна удовица. По нѣномъ мнѣнію была е она садъ богата и среѣна, као да е каква Графица одъ Прованса, или той подобна.

То е было іошъ горе за жителъ одъ Напула. Они се нису надали никаквой несреѣи, нити су читали у Омиру, да е една красотица читаву Грчку и малу Азію до борбе и раздора довести могла.

Како несреѣа дође.

Мариѣта ніе была ни четрнајстъ дана у кући међу маслинама, ал' веѣъ знаде свакиј младићъ у месту, да она ту обитава, и да у целой Провансіи небыше дражестніе девојчице до у той кући.

Крозъ варошъ ишла е она трептећи као преобученъ анѣо, у лепршаюћой се альини и у зеленинастомъ мидери, накићеномъ са ружични пупольци и цветомъ одъ наранче, а на глави е имала сивъ шеширъ са цвећемъ и пантлыкама, кой е нѣжно лице нѣно закланяо, и тада су сви намргођени старци были брбљави а младићи немогаше ни речи да проговоре. За нѣномъ су отварали десно и лево прозоре или врата, да е виде. — „Добро јутро“ или „добаръ вече“ Мариѣто, поздравляю ю е свакъ живый, а она е смешиле се одпоздравляла часъ десно, часъ лево.

Ако е Мариѣта у цркву ишла, сви су младићи срдце свое одвраћали одъ неба, а очи одъ светаца, за-

мрсивши прсте у брояницима. То мора да е велико него-
 годованѣ побуђавало, особыто кодъ смирены людѣй.

У то време мора да су девојчице у Напулу были одвећъ побожне, ербо се оне едише найвише, али ніе имъ было ни замерити. Та одкадъ е Маріета дошла, више е него еданъ младићъ оладню, и више него еданъ обо-
 жатель быяше своіой любезной неверанъ. Тада быяше на све стране много ината и препираня, много плача, добры наука и одбіяня. О сватбама више се ніе ни раз-
 говарало него само о разилазеню. Враћали су већъ и саме залогѣ верности, прстенѣ и пантльике. У инатъ девояка и младића мешаху се и старіи люди, и тако быяше у свакой кући раздоръ и неслога, а жалость на све стране.

„Маріета е свему крива!“ рекоше побожне девојке и нѣове матере, после нѣови отцеви, а найпосле сви и сами младићи. Маріета пакъ заоденута ризомъ нарав-
 ствености и невиности, као кадъ се ружичный пуполякъ изъ зеленогъ лишћа развія, ніе слутила нимало, какву е велику беду починила, него е была добра према свакомъ.
 — То е тронуло найпре све младиће, те рекоше: „Зашто да печалимо любезну и безазлену девојчицу? Она ніе крива.“ Тако говораху после матере, найпосле сви и саме побожне девојке, ербо ко се годъ съ Маріетомъ разго-
 варао, морао ю е волети. Ніе прошло было ни по године, а свакъ се већъ съ нѣоме разговарао и свакъ ю е волео. Она пакъ нехтеде веровати, да е свакъ воле, а пре опетъ нехтеде веровати, да е была презрена. Зна ли у трави погажена любичица за свою вредность?

Садъ хтеде свакъ живый да буде справъ Маріете справедливъ. Свакъ ю е сажальвао те е іошъ већма волео. Свакъ ю е поздравляо пріятніе него пре, и пріят-
 ніе снешећи се на ню позивао ю е на народне игре.

О пакостномъ Колину.

Но сви люди неимаю мекано срдце, него су тупи као Фарао. То долази безъ сумнѣ одъ природне покварености людій іошъ одкако є првый грехъ постао, или може бити одгудъ, што се на кршћеню ніє нечастивый сасвимъ протерао.

Редкій примеръ таквогъ тврдогъ срдца показивао є младый Колинъ, найбогатіи Арендаторъ и земљодржаць у Напулу, кой є имао толике винограде и баште за лимунове и наранче, да іѣ є єдва за данъ обићи могао. Да є поквареногъ срдца быо, види се по тому, што є имао већъ двадесетъ и седамъ година, а никада ніє пытао, на што су девойке створене?

До душе сви люди, особыто женскиѣ у известномъ добу, кадъ све грехове радо праштаю, мишляху, да є Колинъ најчеститіи младиѣ на свету. Ныма се доп: дао нѣговъ стасъ и нѣгова живость, тако да бы му у нужди опростили може бити и кой одъ вапюћи грехова, али нетреба свагда веровати, што такве судіє пресуђую.

Међу тимъ помирило се старо и младо са невиномъ Маріетомъ, дружећи се съ ньомъ изъ саучастія, само є єдиный Колинъ любезну девойчицу немилостиво предусретао. Ако є ко годъ о Маріети говорити почео, онъ є ѣутао као риба. Ако ю є где годъ сусрео, савъ бы се заруменіо и пребледіо бы одъ ярости, стреляюћи за ньомъ съ очима, као да ѣє да прогута. Ако су се на игру купили младиѣ на морској обали близу развалина старогъ некогъ дворца, или на обычномъ игралишту, или пакъ на каквый двоцѣвъ, онда неизостаде ни Колинъ. Али чимъ Маріета дође, уѣутао бы подмуклый Колинъ, нехотећи певати, да му когодъ да злато целогъ света. Штета за онако красный гласъ, а свакъ є гласъ нѣговъ и нѣгове неиздрпиме песме радо слушао.

Све су девојке биле пакостномъ Колину наклонѣне, а онъ бы справъ нѣи пріятанъ. Као што реко, Колинъ е имао лукавъ погледъ, кой девојке милую и чега се у едно бѣе, а нѣгово смешенъ врло му е любко стаяло, чисто га е требало малати. Али наравно, често увређена Мариѣта нехтеде га садъ ни да погледи. У томъ е имала право. Смешіо се онъ или несмешіо, то быаше нѣой све едно. О нѣговомъ лукавомъ погледу нехтеде Мариѣта ни чути да когодъ говори; и у томъ е опетъ имала право. Ако е Колинъ што годъ приповедао, а знао е много приповедкѣй, све су га другарице слушале, само Мариѣта дражила е своѣ сусѣднице, или е бацала чупану траву на главу часъ Петру часъ Павлу, кикотала бы и коѣ шта брбляла, а Колина башъ нехтеде да слуша. То е било неповольно охоломъ господину: онъ прекидаше више пута приповеданъ у средъ среде, одлазећи кући невесело.

Освета е сладка. Кѣи госпође Маноѣ могла се е дакле врло радовати. Но Мариѣта било е одвећъ добро девојче и срца врло меканогъ. Кадъ е Колинъ ѣутао и нѣой быаше жао. Ако ли е бѣо невесео и она се немогаше смеяти. Ако ли се е кудгодъ удаліо и она нехтеде дуже да остане, а ако е кодъ куће остала была, тада е ронила дешне сузе кајња неже ли Магдалина, премда нѣе ни половину згрѣшила, колико ова.

Крчагъ.

Свештеникъ у Напулу, отаць Еронимъ, кой е бѣо у седамдесетой години старости своѣ, имао е све добродѣтели, да се посвети. Єдина е погрѣшка нѣгова была, да збогъ велике старости нѣе добро чуо, тимъ побожнѣе проповедао е онъ пастви својой, кою е крстіо и исповедао. Свакъ га слушаше радо. До душе проповедао е само о два заглавія, као да се у нѣима налазила сва

религія нѣгова: „Децо, любите се“ или: „Децо, дивне су наредбе небесне!“ И заиста е положено было у та два задатка толико вере любви и надежде, да бы човекъ за неволю съ нѣима могао доста блаженъ быти. Деца су се заиста препокорно любила, очекујући са надеждомъ небесне наредбе. Само Колинъ нехтеде съ каменимъ срцемъ своимъ одъ тогъ ништа да зна. Све и ако се пріятнимъ показивао, имао е онъ зле намере.

Жители одъ Напула походе радо годишній вашаръ у Вансу. Ту е весео светъ, мало поваца а много еспапа. Мариѣта была е съ матеромъ Манонъ такође на вашару, а и Колинъ. Овай е куповао различне послатице и свакояке ситнице за своє пріятельце, а за Мариѣту некупи башъ ни за крайцару, али е ипакъ ишао узастопце за нѣомъ. Мариѣта нехтеде съ нѣимъ, а онъ онетъ съ нѣомъ ни речи да проговори. Види се дакле ясно, да е већъ неко зло намеравао.

Мати Манонъ стаде садъ предъ одну лепу шатру и рекне: „Видишъ ли Мариѣто онај красній крчагъ! Ни сама Краљица неможе се стидити, да се изъ нѣга напиє. Погледай само, како е наоколо позлаћенъ, како е цвеће на нѣму, нецвета ни у башти лепше, а ипакъ е само моловано, а у среди се налази рай! Та погледай само Мариѣто, како се румене ябуке на воѣки, чисто бы їй желила ести. Садъ знамъ, зашто се Адамъ ніє могао уздржати кадъ му е красна Ева одну ябуку пружила. Погледай како се тамо ягнѣ любко сигра са маторимъ тигромъ а бео голубъ стои ено еа златкасто зеленимъ перѣмъ око врата испредъ ястреба, као да се милую!“

Мариѣта ніє се могла сита да нагледи. „Ала мамо да ми е таквій крчагъ!“ рече она. „Онъ е сувише красанъ, неже ли да изъ нѣга піємъ; я бы у нѣга меѣла цвеће и вирила бы увекъ у рай. Мы се истина налазимо у Вансу на вашару, али кадъ погледимъ на тай крчагъ, онда ми се чини, да смо у раю.“

Тако е говорила Мариѣта. Она сазва своє пріятельце,

да се диве крчагу. За часъ стаяху покрай пріятельница и пріятельи кодъ прекрасногъ крчага, а найпосле готово половина жителя одъ Напула. Али є и было крчагъ одъ дивне красоте, одъ найскуплѣгъ провидногъ порцелана са позлаћенимъ држкомъ а пламене боє.

Са страхомъ запята светъ: „Господару по што є?“ Онъ одговори: „Сто франака вреди међу браћомъ.“ Светъ ућути и разиђе се.

Кадъ никога изъ Напула предъ шатромъ небыаше, онда приступи Колинъ полако, и положи торговцу сто франака на тезгу, а овай му спреми у кутію крчагъ, обложивши га съ памукомъ и тако понесе кутію са собомъ. За Колинове пакостне намере незнаде нико живый.

Идући кући и приспѣвши близу Напула (а было се већъ мало смркло) сретне онъ старогъ Якова, Судійногъ слугу, кой се изъ поля кући враћао. Яковъ є было врло добаръ по лудъ человекъ.

„Якове, носи ову кутію у кућу госпође Манонъ и остави є тамо, па ћу ти дати напойницу. А ако те ко види и запята, одъ кога є ова кутія, а ты реци, дао ми є єданъ странаць. Мое име неказуй нипошто, иначе ћу се срдити на тебе до века.“

Яковъ обећа, да ће све учинити по жельи, узме напойницу и кутію и оде къ малой кући измеђъ маслина и црвены багрена.

Доноситель.

Пре него што є Яковъ до куће дошао, сретне га нѣговъ господаръ, судія Криволюбъ, кой га запята: „Шта то носишь Якове?“

„Єдну кутію за госпођу Манонку, али господару несмемъ казати одъ кога.“

„Зашто?“

„Зато, што бы се господинъ Колинъ на мене до века срдіо.“

„То е лепо, да ѱутати умешъ, али е садъ доцканъ. Него знашъ шта. Дай ты мени ту кутію; я идемъ сутра на свакій начинъ госпођи Манонки, па ѱу іой предати кутію, а неѱу казати, да е одъ Колина. Тако ѱешъ себи заштедѣти путь, а я ѱу имати велику користь.“

Яковъ преда кутію господару, ерѱ му е обычно быо у свачему покоранъ. Судія однесе дакле кутію у собу, и стане е према свеѱи съ великимъ любопытствомъ сматрати. На заклопцу стаяше съ црвеномъ кредомъ написано: Любави достойной и люблѣной Маріети.

Г. Криволюбъ уверенъ е быо, да е то было само некакво лукавство одъ Колинове стране, и да изъ тогъ само нека враголія вири. Пазливо отвори дакле кутію, да нема унутра каквогъ миша или пацова. Кадъ пакъ виде крчагъ одъ дивне депоте, кой е и самъ у Вансу видію, чисто се уплаши. Та г. Криволюбъ быо е у праву и неправу врло искусанъ човекъ, кой е знао, да е тежня човеческогъ ердца іошъ одъ детиньства зла и наопака. Увиди одма, како Колинъ на то иде, да Маріету съ крчагомъ у несреѱу баци, како бы онъ крчагъ, ако кодъ нѱ остане, на гласъ изнео, да га е некій среѱный любавникъ поклонію, па бы се тадъ поштени люди Маріете клонили. Тога ради науми г. Криволюбъ учинити край свакој сумњи и себе самогъ за даваоца издати. Али и осимъ тога любію е онъ Маріету, те бы му миліе было, да е ова болѱ слушала, шта старый Свештеникъ говораше: Децо любите еданъ другогъ! До душе г. Криволюбъ быо е детенце одъ петдесетъ година, съ тога е Маріета у себи мислила, тай изрикъ неприличи теби нимало. Обратнo мислила е мати Манонъ, да е Судія паметно дете, кое има новаца и уваженя у читавомъ Напулу одъ едногъ края вароши до другогъ.

Кадъ е Судія речъ повео о сватби, Маріета е бегала боѱи се величине вредногъ господина. И заиста морамо признати, да на свомъ тѣлу ни едне мане имао ніе. Колинъ е быо може быти najlepшій човекъ у вароши,

али г. Криволюбъ имао е ипакъ два велика преимуѣства одъ нѣга, наиме: старіе године и великъ носъ. Тако е. Овай носъ, кои е Судію увекъ као предтеча пратио, да напредъ яви да ће Судія доћи, быо е тако рећи слонъ измеѣ човечіи носова.

Са овимъ слономъ одъ носа и съ крчагомъ, отиде Судія сутра данъ у доброй намери у ону кућу измеѣ маслина и црвени багрена.

„За красну Маріету,“ рече онъ, „ништа ми ніе прескупо. Вы сте се юче у Вансу дивили овомъ крчагу. Допустите любезна Маріето, да Вамъ га я са любеѣнимъ срдцемъ моимъ поклонимъ.“

Манонка и Маріета зачудише се и быяху узхиѣени, кадъ видише крчагъ. Манонкине очи сіяху се одъ радости, но Маріета одврати лице свое и рече: „Я несмемъ примати нити Ваше срдце, нити Вашъ крчагъ.“

На то се разяри мати Манонъ и повикне: „Али я примамъ и срдце и крчагъ. Та докле ћешъ се лудо противити твоіой среѣи? На кога чекашъ ты? Заръ мислишъ, да ћешъ быти невеста каквогъ Графа одъ Прованса, кадъ одбіашъ Судію одъ Напула! Я се умемъ боѣ за тебе старати. Господинъ Криволюбъ, служи ми на честь, што Васъ смемъ назвати зетомъ моимъ.“

Маріета изиѣе изъ себе и заплаче се горко, мрзеѣи одъ свегъ срдца на красный крчагъ.

Судія пакъ тарућу съ дланомъ носъ свой, примѣти велемудро: „Мати Манонъ, немойте ни мало наглити. Докъ ме голубица боѣ позна, пристаѣе она найпоследе. Я нисамъ нагао. Я се разумемъ у женскиѣ; пре него што проѣе четвртъ године, увући ћу се я у Маріетино срдце.“

„Есть, да немашъ великогъ носа!“ рекне Маріета тихо слушаюћи предъ вратима и смеюћи се тайно. Но проѣе четвртъ године, а г. Криволюбъ неувуче се у истини ни врхомъ носа у Маріетино срдце.

Цвеће.

Него е преко целе те четврти године Мариета имала и другога посла. Крчагъ іой е было на великой муки и досади; а поредъ тога ямачно и іошъ штогодъ.

За читавы четрнаиствъ дана у Напулусе ни о чемъ другомъ ніе говорило, до само о крчагу. Сви су говорили, да е крчагъ поклонію Судія, и да е свадба за цело уговорена. Али кадъ е Мариета своимъ другарицама изрикомъ казала, да ће она пре у море скочити него за Судію поћи, девойке су е онда іошъ веѣма задиркивале говорећи: „Охъ, охъ; ала ће се моћи сладко одмарати у ладу одъ нѣговога носа. То е была прва досада.

Поредъ тога опетъ, мати Манонъ имала е нечовечанъ обичай, па е Мариету натеривала, да свако јутро кодъ пеѣине промуѣне крчагъ, па да у нѣга метне скоро узбранога цвећа. Опа е држала, да ће са тимъ Мариету навикнути на крчагъ и на срце онога, кои га е дао али е Мариете све веѣма мрзила и на поклонъ и на онога, кои га е дао, па съ тога е за ню права казнь было посао тай на извору. Друга досада.

Осимъ тога, кадгодъ е изјутра дошла на изворъ, двапутъ преко неделъ налазила е предъ пеѣиномъ по нешто лепо пречищѣенога цвећа, кое е као смишљено было за красоту крчага. Око тога цвећа, а онде гди се држи рукомъ, свакій путъ е наша обмотано парче артие, на којой е стаяло написано: Любезна Марието! — Нема тога на свету, ко бы могао уверити малу Мариету, да нема вила и обсенара. Мора бити да е цвеће са тако умилнимъ надписомъ одъ господина Криволюбѣ. Мариета ніе хтела ни омирисати цвеће, збогъ тога, што е задануто живомъ паромъ изъ Судіинога носа. Али е опетъ зато узимала цвеће зато што е лепше было одъ польскога, а артию е цепала на ияду комада, па разбацала

онуда гди е было цвеће. Па ни на то се нив лютио г. Криволюбъ, кога е любавъ ямачно веѣа была одъ нѣговога носа. Треѣа досада.

Найпосле, изъ разговора са г. Криволюбомъ дозна се, да онъ не дае оно цвеће. Ко бы дакле то быо? А Мариѣта се наѣе у великомъ чуду збогъ тога изненаднога дознаня. Одъ то доба узимала е она цвеће са пеѣине а и мирисала га е, али — ко га оставля онде? Мариѣта постане здраво любопитна, што девойке обычно нису. Мислила е садъ на овогъ садъ на оногъ момка изъ Напула. Али се то пиѣ дало погодити. Вребала е све до мркле ноѣи, и у ютру рано устаяла е; али нив могла ништа чути ни видити, и опеть е свакии путь у два ма преко седмице, чудно оно цвеће налазила на пеѣини и читала на артии око нѣга савиѣной тихо уздисанѣ за нѣомъ: Любезна Мариѣта. Такво што мора любопытнимъ бити и за найвеѣега немариша. А любопытство страшно мучи човека. И то е четврта досада.

Пакость иза пакости.

Отацъ Еронимъ проповедаше у неделю опеть о заглавию: „Дивне ли су наредбе небесне!“ Мала Мариѣта помисли у себи, кадъ е тако, вальда ѣе Богъ наредити, да и я еданѣ путь дознамъ, ко ми цвеће подмеѣе. Отацъ Еронимъ имао е свагда право.

Едне ноѣи, немогавши више одъ велике вруѣине да спава, устане она рано, башъ кадъ е преко Лерински острова усмотрила првый румень зоре. Она се обуче и изиѣе на полѣ, да се уміе, и понесе са собомъ шеширѣ, како бы се после край мора мало прошетати могла. Ту е знала за потайно место за купанѣ.

Да бы dospela до тогъ тайногъ места, морала е она иза куѣе преко едне пеѣине, а одатле низбрдо иѣи, пролазеѣи мимо грмова и палма. Садъ пакъ немогаше

Маріета да прође мимо, ербо подъ виткомъ и младомъ палмомъ едномъ сладко е спавао витакъ младићъ еданъ, кой е поредъ себе имао руковетъ najlepшегъ цвећа и парче артие, на комъ е безъ сумнѣ написанъ быо опетъ еданъ уздисай. Како дакле да прође Маріета мимо? Заустави се и задркѣ одъ страха. Найпре науми вратити се кући, но текъ што е пошла неколико корачаи натрагъ, она се обазре на спавача и заустави се опетъ. Али изъ дальине ніе се могло лице познати, ко спава. Садъ или никадъ требало е дакле тайну докучити. Маріета пође полако къ палми, ал' іой се учини, као да се младићъ пробудио. Но то е Маріета себи само уображавала, зато пође опетъ напредъ къ палми. Али може бити да се младићъ само претворио да спава; съ тога побегне она натрагъ. Ко ће пакъ збогъ едногъ „може бити“ да одма бега? Смеліе пође она напредъ.

Овако се колебала Маріетина страшљива и жельна душа измеђъ страха и любопытства. Тумараюћи неодважно измеђъ куће и палме, приближи се она најпосле за неколико корачаи спавачу, ерѣ е любопытство яче было одъ страха нѣногъ.

„А шта е мене брига? Путъ ме само води поредъ нѣга. Спавао онъ или неспавао, я пролазимъ само мимо.“ Тако е у себи мислила Манонкина кћи. Но она ніе хтела да прође мимо, него се заустави, баръ да види лице оногъ, што цвеће доноси, и да се сасвимъ увери, да е башъ онъ тай и нико другій. Осимъ тога спавао е младићъ као да ніе читавъ месецъ дана спавао. Ко е дакле быо? Нико другій него невалялый Колинъ! Дакле онъ е быо тай, што е као старый неприятель доброй девойчици онодику беду нанео съ крчагомъ, доводећи е у неповольный додиръ са г. Криволюбомъ, онъ е заръ быо, тай што ю е съ цвећемъ дражіо а съ любопытствомъ мучіо. А зашто? Ніе ли онъ мрзіо на Маріету? Та онъ се према девойчице у дружеству владао одвећъ неучтиво. Бегао е одъ нѣ, колико е игда могао, а гди іой немогаше

избећи, ту е девојчицу свагда вређао. Свакој другој девојци у Напулу био е онъ пріятни и услужни, са свакомъ се е разговарао, само не съ Маріетомъ. Судите! Никадъ е ніе ни на игранѣ позивао, а знала е добро да игра. Ето како се е Колинъ издао и како бы ухваћенъ! Маріета разнали се осветомъ. Како да га садъ осрамоти? Найпре одузме му цвеће, одвеже га и съ њиме га поспе презрително у праведной ярости своіой, а артию, на којой опетъ стаяше написано „Любезна Маріето,“ задржи за себе и метне е у недра, еръ е мислила ово доказателство нѣговогъ рукописа употребити за будуће случаеве.

Маріета е была лукава. Хтела е ићи, али се іошъ довольно небыше осветила. Немогаше се никако съ места да крене, докле небы Колина примерно казнила. Она ти скине дакле са шешира свилену пантљику одъ любичне бое, обвіе е полако око Колинове руке и привеже е за палму са три чвора. Кадъ се Колинъ пробуди, ала ће се да чуди, ала ће быти любопытливъ, ко му е тай пркосъ учиніо, него неће погодити. Али е Маріета према Колину ипакъ была милостивія. Рекао бы да се покаяла шта е учинила. Срдце іой е купало силно. Найпоследе чини ми се да іой се очи наводнише, сматрајући злочинца сажалително. Лагано отиде она натрагъ до воѣака, на којима наранче расту, често се обзирући доле на палму. Тако приспе она едва кући, где ю е мати Манонъ већъ звала.

Пантљика одъ шешира.

Колинъ почини іошъ истый данъ нова зла. Шта е радіо? Хтеде сироту Маріету явно да посрами. Ахъ, она ніе знала да сва варошъ нѣну пантљику познае! Колинъ е то добро знао. Онъ обвіе любичну пантљику око свогъ шешира, носећи е явно као каквый поклонъ. Свакъ живый говораше: „Где, шта е добмо одъ Маріете!“

Лютито викаху девојке: „Злочинацъ!“ а младићи, кои су Маријету радо виђали, викаху: „Где неверне девојке!“

„Како то мати Манонъ?“ рећи ће Криволюбъ, дошавши къ Манонки, а говорио е тако јасно, да му се чудновата ека изъ носа одзивала. „Шта? Вы трпите то, да моя невеста младомъ Арендатору Колину пантљику покланя? Време е да сватбу уговарамо. Кадъ ова прође, онда љу вальда и я имати право говорити.“

„Имате право!“ одговори мати Манонъ, „кадъ е тако, онда се мора сватба брзо држати. Прође ли сватба, преста ће свака неприлика.“

„Али мати Манонъ, Ваша кћи неће никако да каже: хођу.“

„Спремайте само сватове и ручакъ!“

„Али Маријета ме леће ни еданъ путъ само пріятно да погледи, а кадъ покрай нѣ седнемъ, она устае одма као дивля и бега одъ мене.“

„Господинъ Судія, спремайте само сватове и ручакъ.“

„Како да спремимъ, кадъ Маријета неће?“

„Мы ћемо е да изненадимо. Айдмо къ отцу Ёрониму, да у понедељникъ вепчанѣ свршимо врло рано и у тишини. На то ћемо мы нѣга лако склонити. Я самъ мати, а Вы сте прво лице варошке власти. Онъ мора насъ да послуша. А Маријета нетреба ни о чему да зна. Я љу ню у понедељникъ саму послати къ отцу Ёрониму са порукомъ едномъ, да се неосети. Свештеникъ ће іой срдце умекшати. По сата доцнїе доћи ћемо насъ двов, па онда станте одма предъ олтаръ. Ако пакъ Маријета и онда рекне: не љу, немари ништа. Та старый е Свештеникъ и онако глувъ. Ћутите само донде, да не чуе Маријета и сва варошь.“

Тако се договорише и тако остаде утврђено. Маријета ніе ни саняла, каква іой срећа предстои. Она е помышляла само на Колинову пакость, о којой се гласъ разносіо по свой вароши. Садъ се каяла здраво, што е онако несмислено съ пантљикомъ урадила. Пакъ опетъ е

у срдцу она праштала, шта јој е кривацъ скривіо. Она е была одвећъ блага. Маріета е казивала матери своіой и свима другарицама, да е Колинъ изгублѣну пантльику нашао, и да му е она ніе дала, а садъ хоће съ нѡмъ само да е дражи. „Та знате ли,“ рече она, „како е Колинъ мене увекъ зло предусретао и гди е годъ могао, вређао.“

Сирота девојка! Она ніе знала, каква е нова зла подмуклый Колинъ смисліо.

Разбіенъ крчагъ.

Сутра данъ порани Маріета съ крчагомъ у руци на изворъ. Јошъ ніе было цвеће на пећини. Али е и было јошъ сасвимъ рано; еръ се сунце текъ помолило изъ мора. — Но чуше се кораца. Колинъ дође носећи цвеће у руци, Маріета зацрвени се сва у лицу. Колинъ протепа: „Добро јутро, Маріета!“ — Али му поздравъ тай ніе башъ долазіо изъ срдца сасвимъ слободнога; едва га е изговоріо.

„Колине, зашто носишъ тако јавно пантльику?“ запыта га Маріета, оставляјући крчагъ на пећину. „Ја ти е нисамъ дала.“

„Ниси ми е дала, сладка Маріето?“ запыта онъ, и савъ пребледи одъ лютине.

Маріета се застиди што е слагала, погледи доле, поћути мало и онда одговори: „Есте, я самъ е теби дала, али нетреба да е носишъ тако јавно. Дай ми е натрагъ.“

Онъ одреши полако пантльику; али се е тако быо разжаліо, да ніе могао уздржати сузе да се непокажу на очима, нити уздисай одъ свега срдца.

„Сладка Маріето! Остави ми твою пантльику,“ рекне онъ сасвимъ тихо.

„Нећу,“ одговори Маріета.

Садъ туга нѡгова пређе у очаянѣ. Уздишући онъ

погледи у небо, па онда суморно баци очи на Маријету, која е мирно и смерно стаяла кодъ извора са оборенихъ очима и сплштенихъ рукама.

Онъ обвје плаву пантљику око кпте цвећа, па проговори: „Ево ти дакле све!“ и цвеће тако немилостиво баци на прекраснй крчагъ на пеѣнини, да се овај свали, крчагъ падне и разбије се. Онъ отиде срдитъ.

Мати Манонъ све е то гледала и слушала сакривена иза прозора. Кадъ се разби крчагъ умало нје оглувила и онемила. Одъ страха се скаменила и ништа нје могла проговорити. Нагне силомъ да се провуче крозъ прозоръ, кои е био маленъ, да нападне грдњомъ на онога пакостника, али е прозоръ тако слабо био утврђенъ да е съ њиме и камена доста извалила, кои са великомъ лупомъ падне и разбије се.

Толика несрећа збунила бы другу какву женску, али се Манонка брзо поврати, па проговори у себи: „Срећа е што самъ я у томе сведокъ. Я ћу ићи суду. Скупо ће га стати крчагъ и мой прозоръ. Садъ ћешъ баръ доћи до добра мираза, Маријето!“ Али кадъ Маријета донесе црепове одъ разбиеногъ крчага, па види Манонка да нема онога парчета одъ крчага, на коме е био рай, да е добрый Адамъ безъ главе, да су одъ Еве само ноге остале читаве, да е змија недирнута, а тигаръ да е покваренъ, одъ ягњѣта пакъ да е остао само репъ као да га е прождерао тигаръ, — кадъ то све види мати Манонъ, она е готово кукајући клела Колина и рекла: „Ето видишь, да е оно ђаволска рука, што се бацила на крчагъ.“

Судъ.

Манонка узме крчагъ у руку и поведе Маријету у деветъ сатй г. Криволюбу у собу, где е обычно судио Яснимъ гласомъ предложи она свою тужбу и покаже разбиеннй крчагъ и изгубљнй рай. Маријета плакала е горко.

Видећи Судія разбіенъ крчагъ а красну невесту у плачу, разлюти се онъ тако яко, да му в савъ носъ быо помодрио као она Маріетина пантљика са шешира. Пандури морадше таки зликовца да доведу.

Колинъ дође савъ снужденъ. Мати Манонъ предложи садъ на ново свою тужбу са великомъ говорљивостію предъ Пандурима и Писарима. Но Колинъ ніе в нимало слушао. Онъ се приближи Маріети и пришапће јој: „Опрости ми любезна Маріето, као што и я тебы праштамъ. Я самъ ти нехотице само разбіо крчагъ, али ты си ми разбила срдце!“

„Какво в то шаптанъ тамо?“ продере се г. Судія са судейскомъ озбиљностію. „Слушайте тужбу противъ Васъ, те се браните.“

„Шта да се бранимъ. Я самъ разбіо крчагъ али противъ волъ,“ рекне Колинъ.

„Тако мислимъ скоро и сама!“ рекне Маріета са вцаюћимъ гласомъ. „Я самъ крива толико, колико и онъ, ербо самъ га я увредила и налутила. Онъ баци тадъ непазљиво на мене цвеће са пантљикомъ. Онъ ніе кривъ.“

„Гледай ты нѣ!“ повикне мати Манонъ. „Заръ хоће девойка да кривца јошъ брани? Г. Судія, говорте! Онъ в крчагъ разбіо; то признае и самъ, а я самъ збогъ нѣга разбила прозоръ — ако ће да таи, ено му прозора, па нека га види.“

„Будући да неможете таити,“ рекне Судія, „то ћете Вы г. Колине платити за крчагъ триста франака, ербо в толико вреданъ, осимъ тога за . . .“

„Ніе истина,“ повикне Колинъ, „толико башъ не вреди! Я самъ га на вашару у Вансу купио за Маріету за сто франака.“

„Вы сте га купили, безобразниче?“ разяри се Судія и помодри савъ у лицу као Маріетина пантљика. Далъ се несмеде упуштати, ербо се в бою неповольногъ истраживаня.

Колинъ се разсрди на ту увреду и рекне: „Крчагъ тай послао самъ я на вашарнѣмъ дану у вече преко Вашегъ слуге Маріети. Ето га па некъ каже. Якове говори: Есамъ ли ти дао кутію, да ѿ предашь госпођи Манонки?“

Г. Криволюбъ хтеде стварь да забашури, но сулудный Яковъ рече: „Сетите се само господару. Вы ми одузесте кутію и однесосте оно што е у нъой было, госпођи Манонки. А кутія лежи негди тамо и садъ међу артіяма.“

Пандури изюре садъ силомъ сулудногъ Якова изъ себе, такође одтераше и Колина, докъ се незовне другій путь.

„Добро, добро, господинъ Судія! али то ће Вамъ быти последнѣ дѣло у Напулу. Сувише ми е познато, како сте хтели съ моимъ добромъ да се кодъ Маріете улажете. Ако ме іошъ еданъ путь позовете, изволи ѣте отићи у Грасе кодъ г. поглавара землѣ.“ То рече па отиде одатле.

Г. Криволюбъ быо е одвећъ смућенъ незнаюћи у забуни шта чини. Манонка неѣкаше главомъ, видећи да е стварь подозрительна и замршена. „Ко ће ми да плати садъ разбіенъ крчагъ?“ рече она.

„Мени е готово савъ плаћенъ!“ рекне Маріета са зажаренимъ лицемъ.

Дивне наредбе.

Колинъ отиде истый данъ къ поглавару землѣ и врати се сутра данъ за вида натрагъ.

Г. Криволюбъ подсмевао му се само, онъ утиша госпођу Манонку, кунећи се, да ће си дати носъ одсећи, ако іой Колинъ за крчагъ неплати триста франака. За тимъ оде съ нъомъ къ Свештенику Ерониму, да уговори венчанѣ, препоручивши му строго, нека Маріету озбиљно опомене на нѣну дужность, те да се као покорна кћи

матери непротиви. Побожный Свештеникъ обећа тако и учинити, премда ніе ни полакъ разумео, шта су му глумомъ казали.

Маріета узме разбиенъ крчагъ къ себи у собу, у којој е спавала, и радовала се садъ текъ крчагу. Учини јој се, као да јој се у њне груди рай преселио, одкако е истый на крчагу изпрошуплянъ.

Кадъ дође понедељникъ, рекне Манонка кѣри својој: „Обуци се лепо за цркву, и предај овај венчаны венацъ старомъ Свештенику Ђрониму, треба ће га за едну невесту.“

Маріета обуче се у светчано одело, узме венацо и однесе га безазлено къ отцу Ђрониму. Кадъ е тамъ ишла, сретне е Колинъ, и овај е поздрави пріятно и плашљиво, а пошто му саобшти, коме носи венацъ, рече Колинъ: „Идемъ и я тамо, морамъ да платимъ десетакъ цркве у новцу.“

Идући заедно узме е Колинъ ћутајући за руку. Обое су дрктали, као да су на души имали велику кривицу.

„Еси ли ми опростила Маріето?“ запыта е Колинъ боязљиво. „Та шта самъ ти скривіо, да си се тако на мене разсрдила.“

Она немогаше ништа да му одговори, него рече толико: „Мируй само Колине, добы ћешъ ты пантљику опетъ, а я ћу задржати твой крчагъ. Ђл' да е одъ тебе.“

„Да како Маріето! Немой сумњати, ербо гле, што годъ имамъ я бы ти све поклонію. Хоћешъ ли ми одсадъ пріятна быти као и другима?“

Она неодговори ништа. Кадъ обое у Парохову кућу ступише, погледи га она са стране, па видећи сузне очи њгове, рече му потайно: „Драгій Колине!“

На то се овај сагне и полюби е у руку. Садъ отвори отацъ Ђронимъ собна врата, и изиђе у најчестніемъ виду предъ њи. Младенци мал' непадоше у несвестъ и

држаху едно друго чврсто за руку. Незнамъ ели то до-
лазило одъ полюбаци у руку, или што су са страхомъ
старца почитовали?

Мариета преда му венацъ. Онъ јој га положи на
главу и рекне: „Децо, любите се!“ За тимъ стане
ободравати добру девојчицу живо и трогателно, да люби
Колина.

Свештеникъ мора да није добро чуо име младоженѣ,
или га је збогъ ослабљене памети зоборавио, пакъ је мислио
да је Колинъ правий младоженя. Старацъ је наговарао
Мариету дотле, докъ није њено срце омекло. Плачући и
ецајући рекне она: „Боже, та ја га любимъ већ одавно,
али онъ мрзи на мене!“

„Ј мрзимъ на Тебе?“ рекне Колинъ. „Та одкадъ
си у Напуљ дошла, живи моя душа само за тебе. О
Марието, ко би могао веровати или се надати, да ме ты
любишъ. Заръ те необожава савъ Напуљ?“

„Зашто си бегао Колине одъ мене; зашто си во-
лео моје другарице а не мене?“

„О Марието, стрепио самъ одъ страха и нисамъ се
смео усудити, свагда ме је обузела брига и лобавъ кадъ
самъ те годъ видіо. Никада нисамъ имао смѣлости стаяти
покрај тебе, а кадъ самъ био удалъ одъ тебе онда
самъ се осећао јошъ несрећниимъ.“

Овако су се обсе разговарали, тако да је добри
Свештеникъ мислио да се инате. Узме јѣ дакле за руку
и приведе едно другомъ, затимъ јѣ ободри молително:
„Любите се децо, любите се!“

На то Мариета падне Колину у наручѣ. Колинъ је
загри обема рукама, а на лицу обојега светлила је ра-
достъ немога усхићеня. Они су заборавили и на овај
светъ, а где ли на Свештеника. Колинова уста прилюбила
је се Мариетинимъ сладкимъ уснама. Они су се додуше
любали али тако сладко, да су на све заборавили. Њи
двоје су постали една душа едно тело.

У ва Тако су се обоє занемили одъ радости да су за
усхићенимъ отцемъ Єронимомъ отишли у цркву и предъ
олтаръ, а ни сами незнадоше како.

„Маріето!“ рекао бы и уздануо онъ.

„Колине!“ говорила бы она уздишући.

У цркви є было доста побожнога света, ткои се
зачуди видећи да се Колинъ венчава са Маріетомъ. Многи
су пре нег' што є свршено венчанъ потрчали на полъ,
па где годъ су кога стигли или срели, казивали су да
су Колинъ и Маріета венчани.

Кадъ се сврши венчанъ, отаць Єронимъ имао є се
зашто и радовати, што му є посао тако лепо изпао за
рукомъ и што су се младенци тако мало противили.
Одведе њ њ своіой кући.

Свршетакъ овога чудногъ догађаја.

У томе као безъ душе дође мати Манонъ. Дуго
іой было чекати кодъ куће да дође заручникъ, кои ніе
дошао. Кадъ є последній путъ звонило у цркву, у страху
се подигне и отиде г. Криволюбѹ. Али є онамо спопадне
другій страхъ. Дозна да є земальскій поглаваръ дошао
са судскимъ служительима, да є прегледао протоколе,
рачуне и касу, и да є г. Криволюба одма ставіо подъ
затворъ.

„Томе є ямачно проклетый Колинъ дао повода,“
помисли она. Одма одхити Свештениковой кући, да се
правда кодъ отца Єронима, што є одгођено венчанъ.
Добрий старина са венчанимъ младенцима смешећи се
изиђе предъ ню кадъ є види.

Мати Манонъ скамени се садъ кадъ дознаде шта
є урађено. Али є Колинъ садъ више него икадъ у своме
животу постао пунъ лепы и умилаты речій. Приповеди
све о своіой любви, и разбіеномъ крчагу, о лукавству

Судиє, и како є онъ овога тужио кодъ вышега суда у Грасу. За тимъ замоли матеръ Манонъ за нѣнъ благословъ, кадъ є већъ тако свршено, а ни онъ ни Мариета нису томе криви.

Отацъ Еронимъ, кои дуго нїє могао да разуме како се и шта се то догодило, кадъ се оствестіо и видіо да венчанъ нїє было съ киме се мислило да се учини, дигне своє руке побожно, па гледећи горе проговори: „Чудна дела твоя, Господи!“ — Колинъ и Мариета полюбе га у руку. Мати Манонъ поштујући наредбе Божъ, даде опроштай и благословъ венчанимъ младенцима, и каже да ни сама незна како іой є.

Матери Манонъ міо є быо зетъ, кадъ є дознала како є онъ имућанъ, и тимъ іой є милии быо што є г. Криволюбъ уваћенъ и заедно са своимъ носомъ у Грасе одведенъ.

Разбієный крчагъ пакъ и данасъ се чува у фамилиі као споменъ и као нека светиня.

БРАЧНЫЙ УГОВОРЪ.

(Одъ А. Ф. Е. Лангбайна.)

„Боже, чудновать ли е садъ светъ, у комъ живимо!“ рече Петаръ Гранићъ, и остави димећу лулу свою на страну. „Садъ хоће, што но веле свако яе да е паметниѣ одъ кокоши. Поштенъ отаць мора садъ са громомъ ярости да тера непокорну децу свою у обягѣ среће! Просто ти кажемъ Владимире, еданъ путь за свагда: Ты ћешъ узети девойку, кою самъ за тебе нашао, па ћешъ се упремити, да подпишешъ до вече брачный уговоръ.“

Владимиръ хтео е да се јошъ еданъ путь извини, но отаць скочи жестоко, па ништа неговорећи изтура га оберучке на полъ, и забрави врата.

Пунъ туге отиде синъ у собу и напише отцу повелико писмо, у комъ му обширно разложи тайну, да е срдце нѣгово већ изабрало едну сиротну али лепу и племениту девойчицу. Узалудно покушаванъ! Отаць врати му писмо неодпечаћено натрагъ, удвостручи спрему за прстенъ, и позове на веселъ дружество, кое заиста и дође у светчанимъ крутимъ алынама. Главна лица тога дружества была су Аћимъ Берићъ и нѣгова сватовски налицкана кћи, Доротеа.

Г. Гранићъ и Берићъ пазарили су већ тридесетъ година на берзи и ту су свршавали са задовољствомъ трговачке послове своѣ. Мало по мало навикоше се они и постадоше добри пріятели. Кадъ су настала ризична времена, обоица су се на еданъ и истый данъ одрекли трговине, и оставили нека странци съ нѣомъ руку, ербо Берићева кћи была е единица, а Гранићъ опетъ имао е

сина, кои е одъ детинства мрзіо на трговину, докле му найпосле отаць после дуге борбе недопусти, нека се одда на вештину и знаность.

Оба господара быяху удовци. Кадъ се последный путь на берзи састадоше, уговоре они томъ приликомъ ладнокрвно, као да продаю вуну, нека се нѣова деца узму. Нїе имъ было ни на край памети, да ће синъ или кѣи другогъ мнѣнія быти.

Г. Граниѣъ уплашіо се немало кадъ е видіо да се Владимиръ протиѣ нѣговомъ уговору, кой е онъ на берзи заключіо. Обрато нїе се Доротеа нимало протиѣвила, да изплати меницу, управлѣну на нѣно срдце. Ова детиньска покорность могла се заиста лако испунити, ерѣ е Владимиръ быо душомъ и теломъ мужъ достоянъ любви, а быо е и наслѣдникъ грдногъ иманя, кое е знаменито богатство нѣгове невесте далеко превозилазило.

Дорица Бериѣъ, (тако се позивала она, ербо іой е име Доротеа одѣѣ старогрчки гласило) славила е некій данъ са великомъ славомъ свой родный данъ одъ двадесетъ и две године. Брой XXII. блистао се у шеѣрномъ писму на тортама, пламтіо е у ватренимъ изразима у осветленю баште, и стаяо е у прочелю песама, кое су саставили неки куѣвни ласкатальи. Быо е іошъ и на другимъ местима написанъ, небы ли се опровргла протокола крешчаемы, по коіой е наша Краљица славе имала мало бreme одъ 30 година. Ко е годъ очи окренуо са броя XXII. кой е у очи падао, и обратио ій на лице Доричино, тай е радо веровао, што е сведочила црквена кнѣига, нити бы е утерао у лажъ, да е и десетъ година више дoметнула. Мрзко е дакле было видити, што се е сбабана девойка лицкала подобно цветуѣой каквой девойци, подражаваюѣи детиню невиность познате Гурліе изъ Коцебуевы „Индіянци у Енглезкой.“ Ово смешно кичошенъ, кое е она явно показивала, одбило бы озбильногъ и смериогъ Владимира и онда, кадъ бы онъ заиста волю имао, съ нѣоме се венчати.

Оба отца сложише се међу четирь ока односно на брачну свезу, те предаше стварь, да се у правдо-словный видь доведе, искусномь единомь Адвокату по имену Правко. Добрый овай и доста остарелый мужь быо е у подобнимь пословима обычно дѣловодитель, кой е у свомь веку више хиляда брачны уговора сачинио, ако и ние тимь многе бракове усрекио. Но шта е онь ту быо кривь, што су многи нйме сачинѣни брачны уго-вори више пута заметали непрекидну распру у кући. Онь е радю само, шта е ко желю, ни речи ние додавао или одузимао. Овако точань будући донесе онь садь по налогу г. Гранића и Берића сачинѣнъ уговоръ завѣнъ у великій завитакъ, кой е виріо изъ цепа простране нѣгове недельне альине.

Дружество поседа на изредь мужко и женско токо округлогь астала, на комь су стаяла многа ела. У овомь сыйномь дружеству оскудѣвао е само едань человекъ — младоженя. Онь единый недоѣе. Г. Гранићь погледао е съ некимь немиромь често на врата, найпосле устане и отиде хитно у стражню кућу, где е нѣговь синь седіо. Ту застане сина свогь, гди сеѣшаше у обычномь оделу главу на руку наслонивши.

„Море шта е то? зашто недолазишь къ нама,“ рече отаць. „Невеста е дошла; бележникъ е ту, а и контрактъ е готовъ!“

„Я га немогу подписати,“ одговори ожалощеный Владимирь. „Отче, заклиньмь Васъ, да одустанете одь тогь исканя, немойте ме натеривати, да Вамь одкажемь вольну покорность, кою иначе у свакой другой прилици одь мене очекивати можете. На Вашу заповесть водемь скочити у ватру него узети девойку, кою ми намеѣете.“

„Чодноватый човече!“ рече отаць съ притворномь ладнономь. „Ты се одупирешь као да е говоръ о как-вомь знаю!“

„Немогу никако пристати и сердце мое делити,“ рекне Владимирь. „Штета што нисте читали данашнѣ

мов писмо. Оно е садржало нешто, што Вамъ садъ уст-
мено казати морамъ. Я любимъ честиту едну девоику.
сиромашну кѣерь покойногъ живописца Божиѣа, а име
іой е Драгиня.“

Стараць се чисто помами! Сиромашна снаа была
е за нѣга мрзка, несносна мисао. Владимиръ издржи
нѣгову лютину стално али да неповреди почитаніе, кое
е дужанъ спрамъ отца и остане непоколебимъ. Г. Граниѣъ
мораде се самъ безъ младоженѣъ къ дружеству вратити.
Пре него што ће ући у собу, гди гости чекаю, разбере
се мало предъ вратима, да стиша смуѣено и намрштено
лице свое, затимъ уђе у собу съ притворнимъ просто-
душіемъ, говорећи: „Господо, опростите што мой синъ
неможе да дође. Младый ветрогоня яшіо е ютрось у
шетню, па е назебао и мора ће безъ сумнѣ неколико
дана лежати.“

Сво дружество изяви жалость што се тако догодило,
само Дора-Гурли врисне и потрчи на врата, да болест-
ника посѣти, но отаць нѣнъ стиже е и одведе е съ
намрштенимъ лицемъ натрагъ за асталъ. Нѣму се ніе
допадао тай назебъ, ерь га онъ садъ текъ опомену,
да кодъ младогъ Граниѣа ни искре нѣжне топлине
спрамъ нѣгове кѣери примѣтіо ніе. Садъ кадъ е требало
подписати брачный уговоръ, было е веѣъ доцканъ, што
е то сазнао. Но пређе сазнати, ніе му было никако
могуће. Доротеа и Владимиръ виѣали су се и разгова-
рали само, кадъ су были где годъ позвани на ручакъ,
нити су икадъ и мислили на брачну свезу измеѣъ себе.
За душевный пазаръ на берзи, кои е быо заключенъ
односно на нѣи, разумеше они текъ онда, кадъ имъ е
брачный уговоръ полакъ у шали предложенъ быо, да га
подпишу. Ето како су отцеви самовластно поступали.
Нѣима е излишна была любавъ, кою су сматрали само као
неку лакрдію, него хтедоше стваръ да брже болѣ сврше.
Г. Бориѣъ чудіо се дуго, што му тай красный
планъ немогаше за рукомъ да пође. Нѣгова кѣи имала

е найвише да изгуби. Мумлао е свашта у себи неучаствуюћи нимало у живостномъ разговорѣ дружба, а при томъ мотріо е оштро као сова на место, где е шешмрѣ и палицу свою оставіо, и колико е већъ сатій на нѣговомъ сату. Дружество се смути не мало кадъ виде овај претећій знакъ разстанка, ерѣ ніе хтело лишено быти очекиване мастне вечере. Газда е дакле шальиво блажіо свогъ забривутогъ пріятеля, говорећи као у радости, како овај неповольный догађай нетреба да ни найманѣ кварі радость овога дана. „Садъ е,“ рече, „іошѣ нуждніе, остати у друjestву и сложно пити у здравлѣ болестника.“

Борић се смири а гости почну се веселити, но Владимирови намишляи нимало се непреиначише. Отацъ се разсрди тако, да се е одъ нѣга сутра данъ одъ астала разделіо, најпосле одтера га одъ себе и запрети му, да ће га лишити наслѣдства. Ова речъ, мисліо е онъ, бы ће страшна као громъ, али она неучини за дивно чудо ни найманѣ улечатленѣ на младића, ерѣ овај небы дао свою любезну ни за каквый Перу или Елдорадо. Међу тимъ распра ова са отцемъ, кога е Владимирѣ детиьски почитовао, печалила е нѣгову душу тако дубоко, да е најпосле у болестъ пао. „Иди къ лекару,“ рекне разяреныи отацъ ладнокрвно, кадъ му служитель яви, да му се е синѣ разболео. Далъ се за болестника нехтеде да заузме.

Разумный лекаръ увиди одма, да у той болести Хипократова вештина непомаже, ерѣ е требало душевну болестъ лечити. Као кућевный лекаръ а при томъ и као кућевный пріятељ науми дакле, израдити опроштенѣ одъ стране родителя, кои е быо тврдогъ срдца, ерѣ е опроштенѣ быо єдиный мелемъ, кой помоћи може.

Лекаръ е имао срећанѣ успѣхъ, него тай мелемъ ніе быо іошѣ доста чистъ. „Праштамъ луди,“ рече отацъ, нека узима хою хоће, само некъ ми на очи неводи свою жену, а я, живіо или умро, одъ мене се ничему више

надати нема. То є было после дуга траюћегъ препираня
последнѣ твердо рѣшеніе отчево.

Владимиръ у полакъ утѣшенъ оздрави и пође къ
отцу, да му благодари. „Ради шта знашь,“ рекне отаць.
„Но при томъ остає, да не дамъ разсипати мою трудну
стечевину у неразумномъ браку.“

„Радо се одричемъ исте,“ одговори Владимиръ.
„Наклоность Вашегъ отеческогъ срдца чини ме богатимъ.“

„Лепе речи, више ништа!“ рекне отаць. „Болѣ бы
ти было узъ брачный уговоръ, кой є бележникъ већъ
при себи имао. — Одлази садъ иди къ нѣму съ твоіомъ
невестомъ, и прави самъ уговоръ, больй одъ мога.
Тай ће ђавольски мршавъ быти.“

„Шалите те!“ одговори синъ добродушно. „Но я
ћу га збия да правимъ.“ То рече и учтиво се поклони
пакъ отиде. Отаць се за нѣмъ само подсмене. Прође
неко време, ал' ето ти Бележника Правка са необычномъ
брзиномъ. „Честитый г. Гранићъ!“ проговори онъ безъ
дисаня „моя є дужность явити Вамъ, да ме є Вашъ синъ
овай часъ кодъ куће пытао, кадъ бы могао доћи са
своіомъ невестомъ, некаквомъ Драгиньомъ Божићкомъ, да
съ нѣоме брачный уговоръ подпише. Я се зачудимъ яко,
а будући да неимамъ волѣ што годъ предузети, што
бы Вама високопочитаемый, противно было, то — —.“

„Пишите у име Божіе, што годъ лудакъ зажели!“
рекне г. Гранићъ. Онъ є мое одобренѣ съ пркосомъ из-
нудіо. Међу тимъ кажу, да є девойка добра и поштена.
Само незнамъ, одашта ће ти богци живити, кадъ самъ я
сина могъ наслѣдія лишіо.“

„Наслѣдія лишіо?“ рече Правословъ зачућенъ. „Вы
сте женидбу одобрили — гласъ є девойке непорочанъ
— пакъ опетъ сина одъ наслѣдія изключити. Я се боимъ,
да то неће ићи по нашемъ закону.“

„Шта ме брига! Богатъ човекъ прави себи самъ
законе!“

„Нека буде и тако, драгій пріятелю,“ рекне Бе-

лежникъ. „Мени е доста, што Вы допуштате, да се брачный уговоръ прави. То предпоставляюћи позвао самъ младенце данасъ око четири сата по подне, да къ мени дођу.“

„У име Божіе!“ кликне Гранићъ, а Бележникъ се преноручи.

Оно неколико речій, које в Правословъ навео, да се синъ неможе лишити отчиногъ наслѣдія, погрузе отца у дубоке мисли. Онъ оде другомъ пріятелю, кой е такође био Правословъ, представи му стваръ и добие одъ нѣга подобанъ одговоръ.

„Хмъ! хмъ!“ помисли отаць, враћаюћи се кући, „то самъ ти се я ухватио у собственой клопки. Као поштенъ човекъ немогу одустати одъ задане речи, а кадъ све и сва добро промотримъ, ни самъ небы узео луду Дору. А Живописчеву кѣрь хвали свакъ живый. Да ніе само онако сиромашна! Али самъ опетъ любопытливъ да е видимъ. Та гледати е, што но веле трговци, слободно и забадава.“

Было е по подне одъ прилике око четири сата, кадъ в Гранићъ овако за себе говоріо. Дошавши близу куће, врати се нагло натрагъ, и уђе на стражня врата у кућу Правкову. Рече му у хитости: „Молимъ Васъ пріятелю, допустите да се смемъ сакрити у Вашой одаи. Желіо бы одатле иза завесе гледати крозь стаклена врата, какву е невесту мой синъ изабрао.“

„Изволите само разполагати, као да сте у собственой кући!“ одговори му Бележникъ. У тай паръ огласи се звонце преднѣ сале, а Гранићъ побегне брже болъ у ходникъ.

И заиста! Бележничкій посао био бы найугодниі на свету, кадъ бы свакій данъ у писарницу долазиле овако дражестне девойке, као шта садъ една уђе са оборенимъ очицама као у какве голубице.

Драгиня е имала осамнайстъ година, дакле е была цветућа као ружа а тако нѣжна и дивна створа, да су

се заборављена већ осећаня красоте и у самимъ леденимъ грудима седогъ Правослова пробудила.

Съ ведримъ преображенимъ лицемъ, које е ослобођено было одъ мутны облака, нагомиланы за четрдесетъ година трудне раднѣ, стане Бележникъ кланяти се, али крута леђа нѣгова нису се богме могла онако сагибати, као што е онъ желіо. Брзо одтера онъ дебело псето, које се навикло спавати на канабету, и одведе Драгину као каквыи старый Управитель церемонія са врхомъ прстию на упразнѣно место.

Иза стаклены врата могао си такође при појаву девојке чути гласъ одобреня. Онъ се односіо не толико на нѣну лепоту, колико на нѣно снажно и одвећ просто одѣло, по комъ се е вребаоць са радостіо уверіо, како нѣгова снаа неће быти кидошица, која бы неумеренимъ трошкомъ на украсе, могла упропастити супруга свогъ.

„Ево насъ, господинъ Бележниче,“ рече Владимиръ „а ево Вамъ сачинѣный еданъ брачный уговоръ, да га потврдите. Само се боимъ, да ћете намъ се подсмевати, врь знамъ и самъ, да по форми и садржаю непринадлежи кругу Ваше раднѣ. Известни узроци пакъ побуђую ме, да отцу саобштимъ еданъ екземпляръ уговора одъ Васъ потврѣногъ, а у уговору да наша миѣнія и основоположае изложимъ, пре него што на венчанѣ одемъ.“

„Стоимъ Вамъ на служби одъ свегъ срдца,“ одговори Бележникъ, и маши се за наочаре, безъ коы ніе могао читати, а чисто ій се старый лудакъ предъ девојкомъ стидіо. О времена, о обычаи! У садашнѣ време стиде се обратно млади кидоши, ако покрай своы любезница безъ наочара пролазе.

„Не бы ли намъ тай саставъ прочитали?“ рекне Владимиръ, вадећи изъ цепа еданъ табакъ артие.

Г. Правко накашлѣ се малко и спреми се за читанѣ, тако да га може чути и разумети и онай што прислушкуе у ходнику, затимъ стане ясно читати ово што иде:

Членъ 1. Мы се любимо искрено, осећаюћи, да еданъ безъ другога срећни быти неможемо, зато се обвезуемо на вскъ, да ћемо быти верни супрузи.

Членъ 2. Владимиръ живи ће само за Драгињу, да јој неуморнимъ радомъ обезбеди угоданъ и безбрижанъ животъ.

Членъ 3. Драгиња ће се трудити съ иѣне стране, да у кући тако господари, како ће себе и свога супруга умерено издржавати, да поштено изиђу на край.

Членъ 4. Почемъ су у браку мале ствари више пута изворъ великомъ немиру, то се обвезуемо, да ћемо у незнатнимъ стварма еданъ другомъ попуштати, а да се ни најманъ непротивимо.

Членъ 5. У оделу ће се равнати едина часть по вкусу друге. Владимиръ неће се траљаво облачити, да неувреди око своје Драгињѣ, а ова опетъ чува ће се претераногъ украса, да небы свету повода дала мислити, да и друге люде намамлюе. Главнѣй украсъ нашегъ тела быт' ће чистота, ербо где е нечистота, ту лица живећа у заеднини губе наклоность и добру волю.

Членъ 6. Заповедаюће речи: Тако я хоћу, я не дамъ, я заповедамъ — избрисаће се сасвимъ изъ кухебногъ речника нашегъ.

Членъ 7. У дружбама избегава ће Драгиња свагда знаке, кои показую непоштованъ свога мужа, ербо жена, коя лакомислено употреблюе такве дволичне изражае, явля тиме другимъ мушкарцима, да јој се приближе съ надеждомъ победе.

Членъ 8. Владимиръ ће Драгињу јавно поштовати, како да е и други поштую. Ласканѣмъ преко границе дружествене учтивости, неће онъ допуштати ни едной женскињи, да одржи увређаваюћу победу надъ иѣвовомъ супругомъ.

Членъ 9. У биранию дружба обоев ће быти предосторожни, нарочито ће се они клонити лажны и лукавы

кућевны пріятеля, кои бы као змїе тровали тихе радости
нѣиногъ брака.

Членъ 10. У нашемъ иманю нема никаква деоба
места. Узаймна любавъ наше є заєдничко и найвеће
добро. Ово благо, коє кодъ други людїй летеће време
често уништава, треба да међу нама свагда успева
до самогъ гроба.

„Племенити младенци!“ рече Бележникъ и заплаче
се одъ радости. „Я Вамъ стоимъ добаръ, младый пріятелю,
да ће се отаць Вашъ яко радовати, кадъ дозна за ово
доказатељство Вашегъ красногъ сердца.“

„Право велишь!“ проговори г. Гранићъ и изкрсне
изъ ходника. Младенци зачуде се и погледе на нѣга као
укочени.

„Добрый Владимире,“ рећи ће отаць далъ, загрливши
свогъ сина: „Заборавлямъ одсадъ свако неспоразумѣнѣ,
єрь си учинїо срећанъ изборъ, а ово красно и лепо девоиче
признаємъ радо за мою любезну кѣрь.“

Изненађени оваквомъ благости, младенци су се само
топили у благодарномъ узхиту, проливаюћи сузе радости.

Владимиръ хтеде садъ свой уговоръ као излишанъ
натрагъ да узме, али Бележникъ држаше га чврсто у
руци.

„Допустите ми,“ рече онъ, „да ставимъ на нѣга
царскїй печатъ: хоћу да се поносимъ, да самъ я потврдїо
овай усрдный брачный уговоръ, кой бы свакомъ другомъ
требао за образаць да служи.“

ПРВЫЙ И ПОСЛЕДНИЙ ПОЛЮБАЦЪ.

Истинитый догаѣай.

(Одъ І. Ф. Кастелі-я.)

Млада Катарина Морганъ была е у велико тежка, кадъ су мужа нѣногъ и свекра као лажне банкроте обтужили и у тамницу бацили. Среѣномъ нѣиномъ было е іошъ помиловаваюѣи околнѣстїй, и тако небуду осуѣени на смрть него на заточенѣ, и то отаць на вечито, а сынъ само на четрнаїсть година.

Истый данъ, кадъ имъ е пресуда очитана, роди несреѣна Катарина мужко дете. Докъ е годъ могла, испуњавала е она одпре жалостну свою дужность, посеѣуюѣи и тешеѣи свогъ супруга у тамници, али на несреѣу на-лазила га е свагда за нечувствена нѣну тугу, шта више, и равнодушанъ е быо противъ саме свое несреѣе. Пошто е осуѣенъ быо, нїе га више виѣала; нѣно болешльиво станѣ нїе іой допуштало, да куѣу остави. Меѣу тимъ добые изненада неотесано и жестоко писмо одъ свога мужа, у комъ іой пише, ако га жели іошъ еданъ путъ видити, да поити у градъ Монмутъ, ерѣ ќе га до кой данъ са више другога у Аустралию одправити. Лойдъ, парохъ изъ села ков се зове Тинтернъ, быо е Катарининъ отаць. Овай честитый стараць говорїо е своїой кѣри, да иде на последний састанакъ, преправляюѣи ню за тай. У одреѣеный данъ види, да се е кѣи одважила и да е мирна, и тако поѣе ова са своїомъ слушкиньомъ, коя е дете носила, будуѣи е іошъ слаба была. Свештеникъ е ишао съ нѣоме. Одлазакъ осуѣеника быо е тако итно нареѣенъ, да Катарина кадъ е до тамнице дошла, ту нїедногъ сужня више нашла нїе.

Тамничаръ смилуе се ради њѣне младости и несреће, и одведе е до пристаништа, гди су кривци у авліи некогъ судскогъ зданія іошъ заедно седили. Са ужасомъ примети она люде, одъ коы дивљи погледа, жалостногъ одела, и суморнога изгледа сва се уздркѣ. Међу њима е было и њѣнъ супругъ Виліамъ, и њѣговъ отаць, старый Морганъ, обучени у одело осуђеника, еданъ с' другимъ сапети као и сви остали. Горко заплаче се, залудъ тражећи на милой глави опу црну косу, коя іой е некада мила была. Ніе могла говорити. Старый Морганъ гледао е такође намрштено и ѣутећи преда се. Но Виліамъ прекине ѣутанъ, и рекне суровимъ гласомъ и редкомъ ладнокрвиошћу: „Еси л' већъ дошла еданъ путъ? Чини ми се, да си могла и раніе доћи.“

У место одговора покаже му Катарина дете са модећимъ и жалостнимъ погледомъ, као да е съ њимъ казати хтела: „Я те некоримъ, ево шта самъ ти родила.“

Катаринино положенъ, њѣне красне, сузе ронеће очи и њѣнъ њѣмый говоръ, рекао бы дирнуше у срдце супруга. Онъ зграби ѡну руку, и гледећи ѡне мршаве прсте, коы су некадъ едре были, срдачно загрли свою жену. Катарина покаже му сынчића и рекне: „Ахъ Виліаме, полюби и твоє дете, и подай му благословъ!“ Виліамъ загрли сина оноу неокваномъ рукомъ. Природа савлада га, ѡгово срдце осећало е родителску радость. Но наскоро поврати се у свое ледено равнодушъ, и боєћи се, да ѣему се другови смеяти збогъ ѡгове слабости, удаљи се одъ Катарине ладнокрвио.

Садъ дође еданъ Официръ и заповеди сужњима, да иду за њимъ, и пре него што е Катарина мокру мараму съ очію скинула, а ѡнънъ супругъ и старый Морганъ одоше већъ съ првима, и нестаде ій. Лађа одплови, а Катарина дубоко ожалошћена, врати се кући натрагъ са своимъ отцемъ и са дететомъ.

Немогући више у овой кући живити, коя е пре храмъ ѡне среће была, остави е и пресели се кодъ свога

отца. Кућу продаше јој; но поверитељи њногъ супруга имадоше толико милосрђа, да су јој све новце оставили, нетражећи свога займа.

Катарина е одправляла одсадъ у средини свое фамилије све дужности домаћице, воспитаваше поредъ свога сина, двое деце едне комшинице, а тимъ е све кућевне потребе сама намирити могла, и мало по мало поврати красно положенъ Тинтерна и кућевно задовољство њной души онај миръ опетъ, кои јој е яко нужданъ быо.

Тако е провео малый Едмундъ Морганъ свое детинство, и јошъ као дечакъ најрадје е одіо по шумама и усамљенимъ луговима, крозъ тамне и пусте долине, или се певяо на опасне стрмене стене, осећајући неописану сладость при сматрању красне природе, и тражећи у савршенству њны дела идею о највышемъ суштеству.

Едмундъ Морганъ наврши тринајсту годину; њговъ старый дедъ, одвећъ га милуюћи, прими се да га воспита, и изобрази му срдце и карактеръ. Едмундъ е примао све са невиђеномъ лакошћу. Лойдъ е истина желіо, да му даде најболъ воспитанъ и многе учитель, но њгови слаби приходи нису му допустили, да испуни ову желю, докъ се случайно ніе познао съ еднимъ богатимъ човекомъ изъ околине, кои наскоро постаде њговъ најболый пріятељ, и Едмунда е готово исто онако радо имао, као и овај самъ. Њговимъ подпомаганѣмъ поче Едмундъ учити богословію и упути се за стопама свога деда.

Матери е врло тешко пало на срдце, растајући се са своимъ синомъ, кои е подпомогнутъ богатимъ човекомъ у свеучилиште одлазити морао, но она е плакала само у самоћи, еръ се радило о срећи синовлѣвой, за кою се свакій данъ Богу тепло молила. Јошъ нешто лежаше доброй Катарини тешко на срдцу. То е была тайна, којомъ е рођенъ сина покрити принуђена была; еръ ніе могла, ніе му хтела казати, да е њговъ отаць обезчешћенъ одъ човечіегъ друштва, и да казну кривца трпи. Она му немогаше казати, да ли отаць јошъ живи;

еръ одкако е изъ тамнице изишао, у Монмуту ништа није више ни најманъ чула што о њѣму ни о старомъ Моргану.

Едмундъ е имао шестнајстъ година, кадъ е отишао у свеучилиште, а ту остаде до двадесетъ прве. Брзи напредци у наукама, и његово добро владанъ задобише му любовъ свію Профессора и све већу наклоностъ његовога деда, кой е о њѣму свагда само съ поносомъ говорио, и свою парохію збогъ старости предао едномъ оближнѣмъ свештенику, докъ небы дошао његовъ унукъ у станъ, да одправя свештеничке дужности.

У двадесетъ четвртој години дође Едмундъ у притежанъ Тинтериске парохіе и оне мале куће, у којој е одрастао. Младый душепопечитель одправляше са неуморномъ ревношћу тежке дужности свогъ узвышеногъ званія, и будући да е у себи саєдинявао све добродетели свогъ обштелюблѣногъ дѣда, то му е лако было сва срдца задобыти на свою страну. Но у средъ овогъ сладкогъ круга обштегъ почитаня, у средъ свію радостій њѣму миле усамѣности, кою су окружавале дражести природе, опетъ е нешто жалостило његовъ тихій, чистый животъ. Велика туга, кою е кадкадъ спазіо на лицу своє матере, њѣне сузе, коє е потайно роила, болови, одъ коы бы рекао, да ће іој срдце пући, учине, те се и Едмундъ често замисліо и ожалостио.

Еданъ путь уђе његова мати са поличномъ жестипомъ њѣму у собу. С' дркѣѣимъ гласомъ рекне му она: „Ямачно си и ты чуо о страшномъ догађаю, за кои зна већъ сва околина? Знашъ ли, да е еданъ ловацъ Войводе отъ Бофора у распри с' некимъ стрелцемъ, именовъ При сѣ, одъ овога у шуми убієнъ?“

„Знамъ,“ одговори Едмундъ: „и да ће убійцу обесити, ако га ухвате.“

„Већъ су га ухватили и бацили у тамницу у Монмутъ,“ проговори она.

„Божій и людскій законъ захтева, да се онога крвь проліе, ко туђу крвь пролива. Овай Присъ починіо е, ако се може веровати обштемъ говору, многа зла, онъ е савъ животъ провео у невалялству. Но шта ти е, мила майко, те си тако сневеселѣна? Ахъ, каква тайна туга мучи твоє чисто срдце, а нећешъ е да саобштишъ твоємъ сину?“

„Треба да е сазнашъ сине. Болъ да добыєшъ ударъ одъ материне руке, него одъ туђе. Едмунде! сине! знай, Виліямъ Присъ е твой отаць.“

„Мой отаць!“ повиче Едмундъ, и пребледи као крпа. Катарина ещаше гласно, и обое остану неколико минута у немомъ очаяню.

Едмундъ чує садъ одъ матере све, што читательи већ знаю, осимъ тога пакъ и то, да е старый Морганъ умро, а Виліямъ да се вратио натрагъ у Енглезску, будући да е време нѣговогъ заточеня већ изишло было. Нико га ніе више познавао, ербо се за шеснаестъ година нѣговогъ отсутствованя здраво променіо нѣговъ ликъ. Онъ се скитао по околини одъ Тинтерна, па се оно дана показао Катарини. Разытывао е за сина, говорећи, да ніе радъ нѣну кућевну тишину узнемирити своимъ присутствомъ. „Сиромасамъ,“ додаваше онъ: „но и вы неживите у избылю. Ако узтреbamъ кою гинеу, искаћу одъ тебе, а ты ми е нећешъ одрећи, еръ ћешъ ме са омало труда скинути с' врата. За садъ дай ми само неколико шилинга, еръ самъ гладанъ.“ — Катарина даде му, колико е могла, но кадъ га іошъ нешто пытати хтеде, овай прескочи већ шанаць на путу, и повиче іой са претньомъ: „Немой да се усудишъ жено, да недашъ што ядиоме Виліаму Моргану, зашто те овъ буде молю, еръ ће Виліямъ Присъ на силу узети, што не узхтешъ дати ономе.“

Одъ то доба готово свакій е данъ Присъ одъ Катарине по штогодъ искао, и до саме куће долазіо, докъ небы добыо, шта е тражіо. По целой околини говорило

се о Виліаму Прису, нѣгово име постае страшно. После убійства ловца и то е свакъ знао, да е Виліамъ Присъ онай пекадашній злопроглашенный Виліамъ Морганъ, отаць честитого младогъ свештеника.

Едмундъ е пазливо слушао приповеданѣ свое матере, и ни єдну речъ ніе пречуо, ако и єсу у срдцу нѣвомъ као смртни звуци одекъ налазиле. Напоследку проговори: „Мати! радъ самъ видити отца на овоме свету, когъ ће морати скоро оставити, я немогу за нѣга ништа учинити, али за онай светъ ніе онъ іошъ преправлѣнъ, а скоро ће у нѣга отићи. Тай посао узећу на себе, и ако ми Богъ да помоѣ и снагу, преправићу нѣгову душу, да спасена изиђе предъ престолъ Вечнога.“

Сутра данъ отиде Едмундъ одма у Монмутъ и уѣ Виліаму Прису. Найпре се даде кодъ нѣга явити, да е онъ поузданый пріятель госпоє Морганъ, коя га е послала, да види, може ли му нѣгово жалостно положенѣ у нечемъ олакшати. Може се мыслити, с' каквомъ е позорношћу Едмундъ гледао свога отца, когъ е првый путъ видіо, и како га е на срдцу тиштало, кадъ е видіо у окови и у узкой тамници онога, — коме животъ свой благодарити има, и кои ће наскоро одатле морати ићи на вешала. Нѣговъ отаць бјаше одъ прилике петдесетъ година старъ. Бю е крупанъ човекъ, изъ нѣговогъ држаня виѣаше се смелость и снага духа. Очи су севале исподъ густы трепавица. У лицу имаше неколико рана, кое е добыо одъ ловца приликомъ одбране.

Виліамъ одговори му смешећи се, да незна, какве му услуге госпоє Морганъ намерава или може учинити, ако ніе иначе у станю, да заустави оно, што му предстои, може быти да ће да подкупи тамничара, те тако да му помогне да утече. Едмундъ се зачуди таквомъ говору, особыто ономъ ладнокрвию, са коимъ е нѣговъ отаць о своіой кривици говоріо. Обећа му све што се може, да ће му желю излунити и отиде одъ нѣга, кадъ е видіо, да му е већ на досади.

Прођу два месеца, и Едмундъ е као посланикъ господне Морганъ сваке седмице пайманъ два путъ одлазио у Монмутъ, но Виліамъ е био единако безчувственъ и туђъ за све што е говорио младый свештеникъ. Наипосле удвостручи Едмундъ своју ревностъ, употребивши све основе небесне религіе и човечъ памети, да умекша отчино срце, и тако му пође за рукомъ, да е овај нѣгова представленя и поученя мирніе и пазљивіе слушао, ако никаква знака покаяннѣ и ніе одъ себе давао. Колика е пакъ Едмундова радостъ была, кадъ га е истомъ при одлазку нѣговомъ изъ тамнице, Виліамъ едно вече за руку ухватио, и као молећи запытао: „Кадъ ѣу Васъ опетъ видити, господине?“ — Пошло му е за рукомъ, у овој грешной души пробудити савестъ, ова га е позивала.

Дође и данъ, у кој ѣе се изрећи пресуда надъ Виліамомъ, судница е дубкомъ пуна была света. Виліамъ стане предъ судіе на удивлѣнъ своју као човекъ, кој се е' Богомъ помиріо, спремлѣнъ, да предъ нѣга изиђе. Чуе мирно осуду на смртъ, и рекне: „Право е! као што самъ заслужио.“

После тога одведу Виліама у тамницу натрагъ, гди га е чекао већ Едмундъ. Остало е само мало дана до извршеня пресуде; и ови се употребе на молитве. Едмундово срце куцаше яко. Едмундъ хтеде отца у уста да полюби, коя су садъ чиста постала, еръ псовканіе више веру безчестила. Ніе могао помысао подносити, да овај животъ нѣговъ отаць остави, а да невиди и непозна свогъ сына, и да несазна, да е онъ тай, кој ѣе га пратити на последнѣмъ страшномъ полазку.

Тай данъ дође.

Едмундъ е читао своме отцу целу ноћ изъ библие, а наипосле причестио га е. Тадъ рекне Виліамъ: „Пріятелю! добротворе! имао бы іошъ едну желю за живота, кою досадъ никоме писамъ казао, и кою тимъ живлѣ осећамъ, чимъ се ближе примиче мой последний

часъ. Радъ самъ да јошъ еданъ путъ видимъ мою жену и да ѿ замолимъ, да ми опрости за ону велику бригу, коју самъ јој у животу проузроковао.“

„Моя мати,“ кликне Едмундъ, немогавши се више уздржати: „клучи у овомъ часу, и моли се за тебе, с' нами, — а твой синъ, отче, ево ти лежи кодъ твој ногу!“

Виліамъ едва ѿ могао дисати, груди хтедоше му се одъ лупаня срдца да разпукну, нѣ могао ни речи проговорити, него ѿ само потокомъ проливао сузе изъ очію.

Едмундъ му обухвати колена. Виліамъ дигне и загрли га, почне га гледати, заплаче се и насмеши, клекне најпосле и благодари Богу на овомъ тренутку. За неколико минута поврати се у толико, да ѿ могао мирно слушати Едмундово животописанъ.

Кадъ ѿ младый Свештеникъ ово свршио, почну се истомъ ноће сенке разбегавати, данъ сване, и Виліамъ се са страхомъ сети, да само неколико сатій јоштъ живити има, и да свогъ честитогъ сина на веки мора оставити. Замоли Едмунда, да га неостави, него да га прати до губишта. Едмундъ му то обећа.

Сатъ куцну, Виліамъ ѿ био преправанъ. Едмундъ ѿ ишао поредъ свогъ отца. Пролазећи крозъ једну авлію, која ѿ была башъ до губишта, Виліамъ стане и рекне: „Сине мой, ово ѿ оно место, на коме самъ те првый путъ видіо јоштъ као дете. Мати те ѿ посла на рукама, и показивала ми те ѿ с' молбомъ, да те полюбимъ.“

„То ѿ био првый пољубацъ, когъ си одъ мене пријмио, пријми садъ и мой последній, и ако се надати смемъ, да ће Богъ умирућемъ човеку жело изпунити, то ће ти онъ твой последній часъ засладити и олакшати, као што си ти мени у овај ма то учинио.“ — Изговоривши оне речи, загрли Едмунда, и пољуби га одъ свегъ срдца.

Затимъ отиде брзо на губиште, и одма се изврши вода закона.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

ДгСр II 38/2/1.1